

SIVISTÄVÄ HENKIREIKÄ

**SIVISTYSHYÖTY JA SOSIAALINEN PÄÄOMA
TORNION KANSALAIPOISTON OPISKELIJOIDEN KOKEMANA**

Pro gradu –tutkielma

Tarja Hooli

0160173

Lapin yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteiden yksikkö

Syksy 2013

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden kokemana

Tekijä: Tarja Hooli

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ_X_ Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 118 + 2 liitettä

Vuosi: 2013

Tiivistelmä:

Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma ovat olleet viimeaikaisten aikuisopiskelun merkitystä koskeissa keskusteluissa vahvasti mukana. Samaan aikaan kun Suomen aikuiskoulutusta kiitellään meillä ja maailmalla, on vapaaehtoisuuteen perustuvan koulutustoiminnan kenttää alettu kritisoida ja sen vaikuttavuutta kyseenalaistaa. Kritiikki johtunee pitkälti siitä, että esimerkiksi vapaan sivistystyön kansalaisopistoilta puuttuvat yhteiset selkeät mittarit, joilla mitata koulutuksen kansantaloudellisia hyötyjä. Kaikkea ei voi, eikä edes kannata, mitata pelkästään rahassa. Vapaaehtoisuuteen perustuva opiskelu ja osallistuminen ovat arvo jo sinällään. Sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman saavuttaminen on rahaakin tärkeämpää, sillä aktiiviset ja itsetuntoiset kansalaiset saavat yhteisön kukoistamaan vahvistaen tällä tavalla taloutta ja demokratiaa.

Tutkimuksen aineisto koostui Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden haastatteluista ja heille osoitetusta verkkokyselyn vastauksista. Laadullisen tutkimukseni aineiston analysoinnin pääpaino on haastatteluissa, joiden tuloksia verrataan määrälliseen aineistoon luotettavuuden osoittamiseksi. Tutkimusjoukon valinnassa huomioin sen, että vastaajia on mukana mahdollisimman monesta aineryhmästä ja että vastaajat ovat opiskelleet opistossa vähintään kaksi vuotta. Muilta osin tutkimusjoukon valinta tehtiin satunnaisotannalla. Tutkimuksessani käsitelen saavutettua sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa yleisellä tasolla, jossa en huomioi esimerkiksi sukupuolen, iän tai aineryhmien välisiä vastauksia.

Tutkimukseni perusteella opiskelijat luottavat omaan paikalliseen opistoonsa opiskelu- ja harrastustoiminnan toteuttajana. Luottamus on sosiaalisen pääoman saavuttamisen lähtökohta ja siksi tärkeä tulos. Tutkimukseni osoitti, että opiskelijat kokevat saaneensa opiskeluissaan runsaasti oppimisen iloa ja käytännön hyötyä sekä tietojen ja taitojen lisääntymistä. Erityisen tärkeänä opiskelijat kokivat ryhmän tuen ja avoimen vuorovaikutuksen tuoman mielihyvän. Vastaajat olivat huomanneet, että opiskelun ja osallistumisen myötä heidän henkinen hyvinvointinsa on kohentunut ja arjessa jaksaminen parempaa kuin ennen. Itsetunnon parantumisen myötä myös innostus opiskelujen jatkamiseen on kasvanut. Sen sijaan urallaetenemismahdollisuuksia ja yhteiskunnallista aktiivisuutta kansalaisopistossa opiskelu ei ole edistänyt.

Avainsanat: sivistyshyöty, sosiaalinen pääoma, kansalaisopisto, vapaa sivistystyö, kokemukset

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi
(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
1 SIVISTYSHYÖTY.....	7
2 SOSIAALINEN PÄÄOMA.....	13
2.1 SOSIAALISEN PÄÄOMAN MEKANISMIT.....	16
2.1.1 <i>Kommunikaatio</i>	18
2.1.2 <i>Luottamus</i>	20
3 VAPAA SIVISTYSTYÖ JA KANSALAIPOISTO.....	22
3.1 VAPAAN SIVISTYSTYÖN NYKYPÄIVÄN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	25
3.2 VAPAAN SIVISTYSTYÖN OPPILAITOKSET	27
3.3 OPISKELU KANSALAIPOISTOSSA.....	33
3.4 TORNION KANSALAIPOISTO.....	34
4 TUTKIMUSONGELMAT	35
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
5.1 TUTKIMUKSEN KOHDE	37
5.2 FENOMENOGRAFINEN TUTKIMUSMENETELMÄ	38
5.3 AINEISTON KERUU	43
5.3.1 <i>Haastattelu</i>	44
5.3.2 <i>Verkkokysely</i>	45
5.4 TUTKIMUSJOUKKO	47
5.5 AINEISTON ANALYYSI	49
5.6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	51
6 TULOKSET.....	55
6.1 OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET SAAVUTETUSTA SIVISTYSHYÖDYSTÄ.....	55
6.1.1 <i>Välittömät hyödyt</i>	56
6.1.2 <i>Oppiminen ja osaaminen</i>	63
6.1.3 <i>Rinnakkaisvaikutukset</i>	69
6.1.4 <i>Seurannaisvaikutukset</i>	72
6.2 OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSET SAAVUTETUSTA SOSIAALISESTA PÄÄOMASTA	78
6.2.1 <i>Lähtökohtana luottamus</i>	78
6.2.2 <i>Välitön mielihyvä</i>	85
6.2.3 <i>Sosiaalinen tuki</i>	89
6.3 VERKKOKYSELYN TULOKSET	93
7 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	100
7.1 TEOREETTISET PÄÄTELMÄT	100
7.2 TYÖN ARVIOINTI.....	104
7.3 TULEVIA TUTKIMUSAIHEITA	106
LÄHTEET	107
LIITTEET	119

JOHDANTO

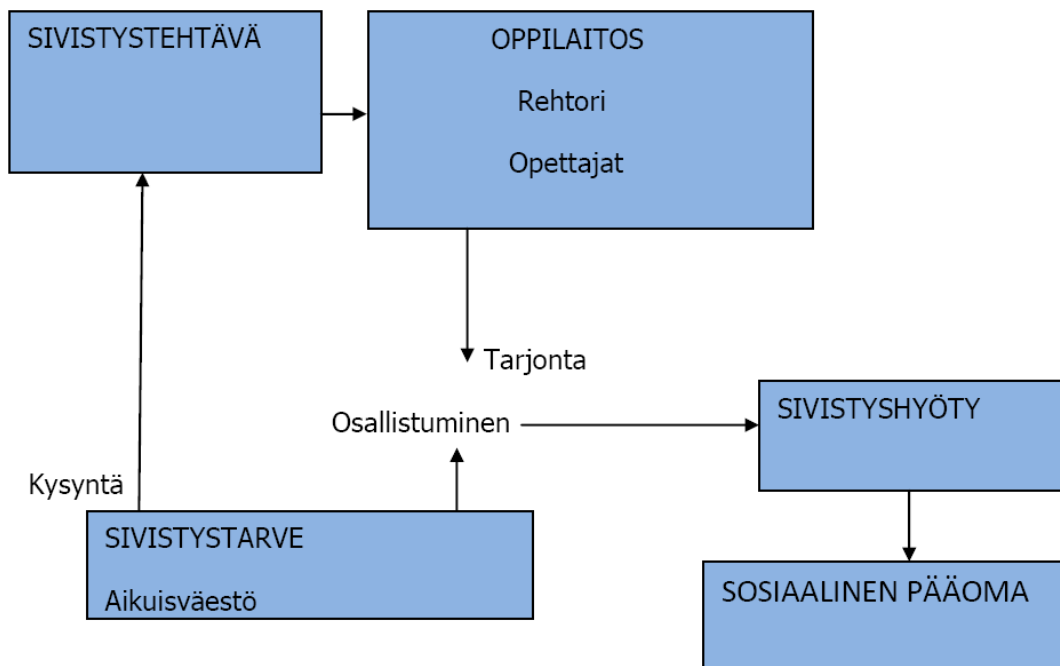
Joitakin vuosikymmeniä taaksepäin vapaan sivistystyön asema on ollut vakaa eikä kukaan kyseenalaistanut kansalaisopistoissa tapahtuvaa valtion ja kuntien rahoittamaa sivistystyötä, oppimista ja harrastamista. Nyky-yhteiskunnassa on valloillaan trendi, jossa jokainen toiminto ja siitä saatava hyöty on jollain tapaa kyettävä mittaamaan ja todistamaan. Vaikeaksi hyötyjen arvioinnin tekee usein se, ettei ole olemassa yksiselitteisiä mittareita ja on pyrittävä löytämään oikeat keinot ”ei niin konkreettisen” ilmentymän toteennäyttämiseen. Raha on valitettavasti nykyisin se yleisimmin käytetty mittari, ainakin monien kuntapäätäjien keskuudessa. Mikäli taloudellisen hyödyn tavoittelu on terveys- ja sivistyspuolella lyhytkatseista, se vasta yhteiskunnalle tuleekin kalliiksi.

Vapaalla sivistystyöllä tavoiteltujen vaikutusten kuten osallisuuden, aktiivisuuden ja sivistyksen lisääntymisen myötä uskotaan ainakin pitkän aikavälin tarkastelussa näkyvän sosiaali- ja terveydenhoidon sekä työttömyyden kustannuksissa (Salo & Suoranta 2002; Poikela & Silvennoinen 2010, 211). Näiden tulosten valossa onkin harmillista, että liian usein kunta- ja muut päättäjät katsovat vain oppilaitoksen ylläpitämisen ja koulutuksen järjestämisen aiheuttamia kuluja eikä osata nähdä sen tuottamaan merkittävään taloudelliseen hyötyyn tulevaisuudessa. Tämänkaltaisen arviointi edellyttää kunnallisessa päätöksenteossa laaja-alaista näkökulmaa yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutussuhteisiin ja ymmärrystä niiden vaikutuksiin pitkällä aikavälillä.

Edellä mainituista syistä pidän tätä pro gradu -tutkimusta tärkeänä, ajankohtaisena ja ennen kaikkea hyvänä keskustelun avaajana vapaan sivistystyön merkityksestä ja asemasta myös Torniossa. Valtakunnan tasollahan asiasta keskustellaan jo yleisesti. Sivistyshyödyn ja siitä saatavan sosiaalisen pääoman lisääntymisen pitäisi kuulua erityisesti koulutuksen ylläpitäjän ja rahoittajan käsitteistöön koulutuksen kustannusten ja hyötyjen arvioinnissa. Onko yhteiskunnalla varaa nyt tai tulevaisuudessa lisätä esimerkiksi työttömien, masentuneiden

den, syrjäytyneiden määrää tai laskea aikuisten sivistyksen tasoa?

Alla olevan kuvion (kuvio 1) avulla selviää mitkä ovat sivistystarpeiden, -tehtävän ja –hyödyn sekä sosiaalisen pääoman väliset yhteydet. Vapaan sivistystyön tehtävä on vastata alueellisiin ja paikallisiin sivistystarpeisiin, eli kaiken toiminnan lähtökohtana on kysyntä. Kysynnän tuloksena syntyy sivistystehtävä, johon vastaamiseen on ylläpitäjä antanut oppilaitoksen rehtorille. Rehtori organisoii sivistystehtävän käytännön toteuttamisen yhdessä pätevän opetushenkilönsä kanssa. Tästä syntyy tarjonta, johon tarvitsijat osallistuvat. Osallistuessaan tarpeitaan vastaavaan toimintaan osallistujat saavat tuotoksena sivistyshyötyä ja toiveen mukaan myös sosiaalisen pääoman kasvua.

Kuvio 1. Sivistystehtävän, sivistystarpeiden, sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman väliset yhteydet. (Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 42/2009, 133; muokanneet Jokinen & Poikela & Sihvonon 2012, 6)

Kuviosta selviää myös se, että sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman lisäys on mahdollista vain jos oppilaitos on ymmärtänyt sivistystehtävänsä oikein. Vaikka tämä tutkimus ei käsittele sivistystehtävää, saa tuloksista tietoa siitä onko vapaan sivistystyön perustehtävä ymmärretty oikein ja toimitaanko sen mukaisesti.

Voidaan sanoa, että juuri sivistyshyödyn tavoittelu on ollut vapaan sivistystyön alkuun paneva voima. Sivistyshyödyn keskeisiä vaikutuksia ovatkin ihmisten elämänlaatuun, hyvinvointiin ja terveyteen, henkiseen ja fyysiseen aktiivisuuteen ja sivistystasoon. Näihin liittyy läheisesti myös sosiaalisen pääoman käsite, joka on tämän tutkimuksen toinen keskeinen tutkimuskohde. Sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman lisääntyminen kertovat samalla myös opistotoiminnan laadusta. Laadun kohottamista voidaan pitää toiminnan keskeisenä tavoitteena ja vain tällä tavalla vapaa sivistystyö pystyy puolustamaan asemiaan ulkopuoliselta kritiikiltä (Sihvonen 2006, 185).

1 SIVISTYSHYÖTY

Sanassa sivistys on tiettyä arvokkuutta. Yleisimmin sillä viitataan yksilön henkiseen kehittyneisyyteen tai kypsyyteen ja syvimpänä sivistyksenä pidetään sellaista, jota ei voi pelkästään kirjoista lukea. Henkisen kehittyneisyyden lisäksi sivistyksellä voidaan kuvata yksilön käytöstapoja ja olemusta sekä viitata kansalliseen kulttuuriin. Yksilön sivistyksen lisäksi käsitteellä voidaan viitata myös koko kansakunnan tai länsimaalaisesta sivistyksestä, jolloin sivistys samaistuu sanojen kulttuuri ja sivilisaatio kanssa. (Ojanen 2008, 6-30; Kokko 2010, 7.)

Modernin sivistys-käsitteen taustalla ovat kaksi traditiota, joiden heijastumia voidaan havaita myöhemmissä sivistystä koskevista pedagogisista keskusteluissa. Toinen näistä on *cultura animi*, joka tarkoittaa hengenviljelyä ja sielun jalostamista eli ihmisen taitoa jalostaa ja muokata niin hengenvoimiaan ja sieluun kuin omaa ruumistaankin filosofian avulla. *Cultura animi* –käsite on saanut alkunsa Ciceron kasvatusajattelusta, jossa ihmisen sielua verrataan peltoon ja joka hedelmää tuottaakseen tarvitsee muokkausta ja jalostamista. Toisena modernin sivistyskäsitteen traditio on *Imago Dei*, jonka mukaan ihmisen sivistysprosessi on ”jumalankuvankaltaisuuden” vaalimista tai palauttamista. Sivistyskäsitteen pedagogisena ytimenä katsotaankin sen olevan muotoutumista, hahmon rakentamista ja uuden luomista. (Schwenk 1996, 210-212; Siljander 2002, 30-31.)

Sekä *cultura animi* että *Imago Dei* –perinteistä voidaan johtaa kaksi modernille sivistyskäsitteelle ominaista piirrettä. Toisen piirteen mukaan sivistys on luova prosessi, jossa itsensä ja kulttuurisen ympäristön kehittäminen tapahtuu ihmisen oman toiminnan kautta. Toisessa piirteessä ihmisen katsotaan tavoittelevan edistyksellisempää, mutta ennalta määrittelemätöntä elämänmuotoa. (Siljander 2002, 31-32.)

Sivistys-käsitteen ilmaantumiseen ja sen sisältöön vaikuttivat ruotsin kielen saksalaisperäinen kulttuurikäsitteistö *kultur-civilisation-bildning*. *Kultur* on ollut ennen kaikkea saavutuksia, kulttuurituotteita, jotka olivat sekä henkisiä että materiaalisia, esimerkiksi kirjallisuus, taide, tiede, uskonnollinen järjestelmä tai filosofia. *Civilisation* puolestaan on ollut ylikansallinen kehitysprosessi, joka saksalaisessa traditiossa nähtiin usein jokseenkin toisarvoisena ja pinnallisena. (Elias 2000, 6-9; Manninen 1989, 55.) Suomen kieleen sana sivistys on tullut suoraan saksan kielen *bildungista* ja ruotsin *bildningistä*, jotka on nähty yksilön kriittisen vuoropuhelun henkisenä muotoutumisena (Koselleck 2002, 180-181).

Sivistys onkin yksi 1800-luvun Suomen historian avainkäsitteitä. Kielentutkija Martti Rapolan mukaan sivistys-käsite esiintyi ensi kertaa suomalaisessa julkisessa keskustelussa 1820-luvun alussa. Turun Wiikko-Sanomissa kirjoitettiin tällöin kansan sivistymisestä, tapojen ja käytöksiensä sivistämisestä ja talonpoikaissäädylle kertyvästä sivistyksestä. (Kokko 2010, 8.)

Reinhold von Becker oli 1800-luvulla suomalainen kirjailija ja suomen kielen tutkija, joka halusi sivistys-sanaa kehitellessään pitää kiinni suomen vanhassa kirjakielessä jo olemassa olevasta sanastosta. Tällä tavalla löytyi siveys-käsite, jolla viitataan ihmisen sisäiseen valistukseen ja kokonaisvaltaiseen ryhdikkyyteen. Becker kirjoitti talonpojille useita kirjoja, joissa sivistys ja valistus esiintyivät rinnakkain siten, että valistus viittasi ihmisen sisäiseen ja tiedolliseen edistykseen ja sivistys käytöstapoihin ja ulkokuoreen. Becker toi sivistys-sanan kulttuurikäsitteeksi suomen kieleen 1820-luvun alussa. Elias Lönnrot törmäsi ruotsinkieliseen kulttuurikäsitteistöön ja sen suomentamisen ongelmiin vuonna 1836 kirjoittaessaan Kalevalaa. Lönnrot ei halunnut suomen kieleen suoria ulkomaalaisia lainasanoja eikä hänelle kelvannut Beckerin *buildning*-merkityksessä käyttämä *valistus*. Lönnrot päätyi laajentamaan sivistys-sanan merkitystä muuhunkin kuin valistukseen, mutta lainasanojen vältteleminen johti käsitteen jättämiseen ilman tarkkoja määritelmiä. (Kokko 2010, 7-11.)

J. V. Snellmania pidetään yhtenä suomalaisen sivistysajattelun keulahahmoista. Hän ymmärsi, että sivistys on koko elämän kestävä prosessi. Prosessina ymmärrettyyn sivistykseen liittyy siis liike, muutos, joka vastaa saksalaisen bildungin merkitysalaa. Snellmanin mukaan sivistykselle ei voi antaa yksiselitteistä sisältöä, luetteloa tiedoista tai kyvyistä, jotka yksilön tulisi hallita ollakseen sivistynyt. Sivistys vaatii ennemmin kykyä tilanteiden mukaan jatkuvaan uudelleenarviointiin, joka edellyttää aktiivista kiinnostusta ympäröivää maailmaa kohtaan. Sivistyneen ihmisen on tunnettava ajan henki sekä etsittävä totuutta ja oikeutta. Yksilön sivistykseen kuuluu, että hän vaikuttaa yleisen hyväksi aina ajan hengen mukaisesti. (Kokko 2010, 14-15, 17; Snellman 1991, 73-75, 79.)

Kari Turunen (1982, 47) kiteyttää sivistyksen olevan arvoihin heräämisenä: *”Jos oppi orientoi meitä työssä ja maailmassa, olemme sitä sivistyneempiä, mitä moninaisemmille asioille ja mitä syvemmille elämän perspektiiveille olemme heränneet.”* Sivistys ei siis synny yksistään tietyn oppimäärän tuloksena tietyn ajan kuluessa vaan sivistys se on jatkuva prosessi, joka vaatii aikaa. Sivistynyt ihminen on avoin ja riittävän kriittinen osatakseen laajentaa tietämystään uskomatta silti kaikkea. Nykyisin sivistyneeksi kutsutaan henkilöä, joka tuntee oman kulttuurin ja arvot, on kiinnostunut oppimisesta, hallitsee tavat ja osaa ottaa osaa yleiseen keskusteluun. Suomessa sivistys sidotaan yhteen koulutuksen ja kulttuuriosaamisen kanssa ja siinä on voimakas humanistinen painotus. Tässä lienee myös sivistyksen pohjimmainen heikkous, sillä joidenkin tahojen, erityisesti niin kutsuttujen kovien alojen, silmissä humanistisen sivistyspääoman hankkiminen on tuloksetonta huuhaata.

Professori Aulis Alanen (1929-1998) teki pitkän ja merkittävän uran suomalaisen aikuiskasvatuksen käytännön ja teorian kehittäjänä sekä alan tutkijana ja yliopisto-opettajana. Alasen pitkäaikainen mielenkiinnon kohde oli vapaa sivistystyö, aikuisten omaehtoinen ja vapaa-aikana tapahtuva opiskelu, mistä hän kirjoitti väitöskirjan *Edistävä ja viihdyttävä opintokerhotoiminta* vuonna 1969. Väitöskirja tarkasteli aikuisten vapaita ryhmäopintoja sosiaalisen osallistumisen muotona. Alanen näki sivistyshyödyn koituvan yksilön opintojen kautta myös

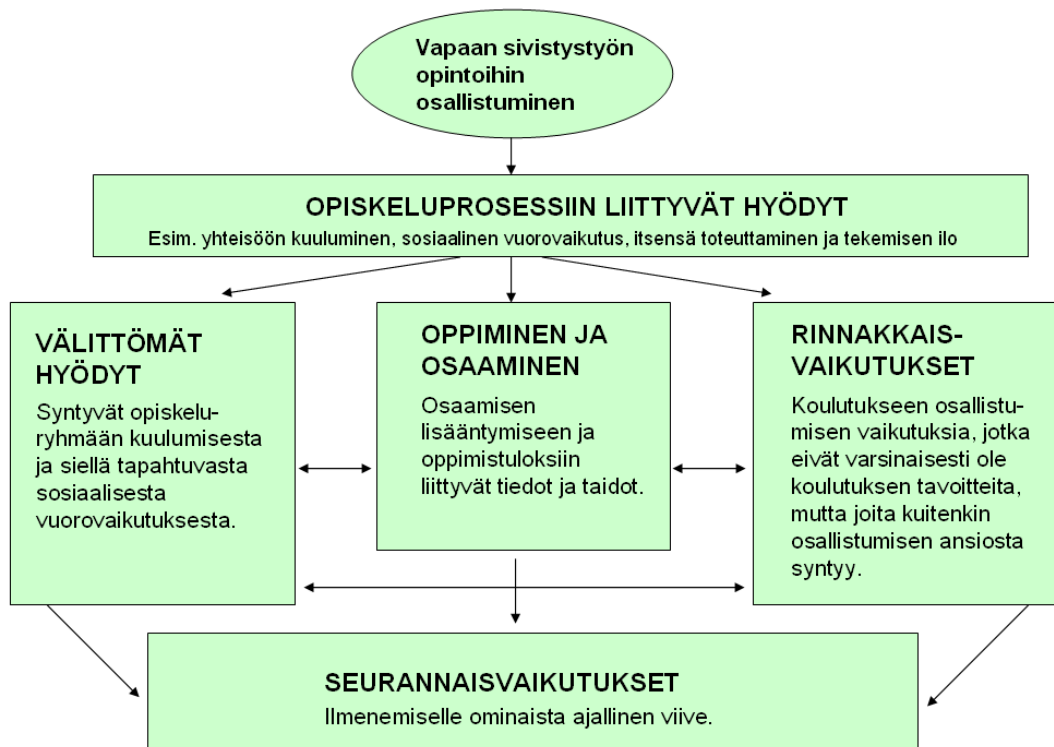
yhteiskunnalliseksi hyödyksi, jota ei kuitenkaan voi suoraan mitata. Mittaamattomuudesta huolimatta yksilön hyödyllä tavoitellaan parempaa yhteiskuntaa ja sitä kautta parempaa ihmisen elämää. (Alanen 1969.)

Euroopan Unionin koulutuspoliittisissa asiakirjoissa vapaata sivistystyötä ja muuta aikuiskoulutusta arvioidaan sen yhteiskunnalle ja valtiolle koituvien hyötyjen kautta. EU:n komissio ja parlamentti haluaisivat nähdä koulutuksen ja sivistystyön tulevaisuuteen investointina, eikä pelkästään kuluna. (Poikela & Silvennoinen 2010, 210.) Asia ei ole esillä vain EU:ssa vaan sama hyötyjen mittaaminen ja arviointi on vahvasti esillä myös Suomalaisessa yhteiskunnassa käytävissä vapaan sivistystyön keskusteluissa. Vapaatavoitteisesta koulutuksesta saatavan sivistyshyödyn tutkiminen on ajankohtaista ja tärkeää. Tällä tavalla pyritään osoittamaan rahoittajalle koulutuksen merkittävyys ja tarvittaessa myös korjaamaan ja kehittämään esille tulleita ongelmakohtia. Tutkimusten ja arvioinnin kautta kyetään asettamaan vapaalle sivistystyölle sille kuuluva aikuiskoulutuksen asema myös nyky-yhteiskunnassa.

Sivistystehtävän onnistunut toteuttaminen lähtee aina väestön sivistystarpeisiin vastaamisesta. Tarvelähtökohdista toteutettuna sivistystehtävä tuottaa yhteiskunnallisesti merkittäviä sivistyshyötyjä kuten terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta, aktiivisuutta, työllistävyyttä ja monenlaista osaamista. (Manninen & Luukkainen 2008; Manninen 2010; Poikela ym. 2010, 211.) Sivistystehtävän tarkoituksena on vaikuttaa ihmisen koko persoonallisuuden kehittämiseen (Harva 1948, 17). Onnistuessaan vapaalla sivistystyöllä on suuri merkitys yksilön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, mutta myös koko yhteiskunnan ja talouden kannalta. Suomessakin ollaan huolissaan työttömyyden ja syrjäytymisen lisääntymisestä ja kansalaisten hyvinvoinnin heikkenemisestä aiheutuvat kustannukset ovat kansantaloudelle merkittävä kulu. On siis selvää, että terveyttä ja hyvinvointia lisäämällä, syrjäytymistä ja työttömyyttä ehkäisemällä on myönteisiä vaikutuksia myös koko yhteiskunnan talouteen ja hyvinvointiin.

Opettajan ja opiskelijoiden välinen vuorovaikutus on aina ollut vapaan sivistystyön kantava toimintaperiaate ja juuri tämän vuorovaikutusprosessin kautta saavutetaan aito sivistyshyöty. Perinteinen opettajajohtoinen työtapaa ei tue vastaavaa vuorovaikutteisuutta oppilaitosten opettajien ja opiskelijoiden välillä, mikä estää sosiaalisen pääoman kehittymistä. (Jokinen & Poikela & Sihvonen 2012, 10.)

Itä-Suomen yliopiston professori Jyri Manninen on tutkinut paljon vapaan sivistystyön vaikuttavuutta ja sivistyshyötyä. Yhdessä tutkija Saara Luukanteleen kanssa toteutettu tutkimus Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset aikuisen elämässä (2008) kattaa kaikki vapaan sivistystyön toimijat. Tutkimuksessa tutkijat ovat jakaneet sivistyshyödyn viiteen vaikutuksiltaan erilaisiin teemoihin: opiskeluun liittyviin, välittömiin, oppimiseen ja osaamiseen liittyviin, rinnakkaisvaikutuksiin ja seurannaisvaikutuksiin. (Manninen 2010, 168-169.)

Kuvio 2. Vapaan sivistystyön opintojen vaikutukset (muunneltuna ks. Manninen 2010)

Hyöty käsitetään yleisesti onnellisuuden ja tyytyväisyyden mittana ja sen vastakohtana pidetään haittaa. Hyötyä tarkastellaan usein talouselämän lähtökohdista, mutta tähän tutkimukseen sopii paremmin käsitteen eettinen tarkastelu. Taloudellinen hyöty tulee mukaan niissä tapauksissa kun sivistyksen hyötyä tarkastellaan esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyn ja terveydellisten vaikutusten parantajana. Hyöty käsitetään näin ollen positiivisia asioita lisäävänä tekijänä.

Käsittelen hyötyä lyhyesti utility-käsitteen kautta. Hyödyn latinankielinen kansatana on "utilitas", joka tarkoittaa käyttökelpoista, kelvollista, hyödyllistä ja hyötyä. Utilitas-sanasta tulee utiliteetti, joka tarkoittaa teon aikaan saamaa hyötyä tai onnea. Hyödyn määrittäminen tehdään sen moraalisten ja eettisten seurausten perusteella. Hyöty moraalien ja etiikan perustana tarkoittaa, että teot ovat oikein siinä määrin kuin niillä on taipumus edistää onnellisuutta ja väärin siinä määrin kuin niillä on taipumus tuottaa onnettomuutta. Hyödyn eettisyyttä voidaan arvioida esimerkiksi pohtimalla sitä, miten ihmisten tulisi toimia oikein toisia kohtaan. (Mill 2000, 17 & Hallamaa 1998, 226.)

Hyödyn käsitteen yhteydessä tulee huomioida ja arvioida myös nautinnon ja onnellisuuden laatua ja määrää. Vaikka tietynlaisia nautintoja pidetään arvokkaampina ja tavoiteltavimpina, hyödyn laadun määrittää arvioijan omat käsitykset hyödyn laadukkuudesta. (Mill 2000, 19.)

2 SOSIAALINEN PÄÄOMA

Tutkimukseni toinen keskeinen teoreettinen perusta rakentuu sosiaalisen pääoman käsitteen ympärille. Tässä luvussa esittelen sosiaalisen pääoman käsitettä ja erilaisia näkökulmia sosiaalisen pääoman lähtökohtiin, toimintaan ja merkitykseen yksilötason lähtökohdista oppilaitos- ja oppimiskontekstissa.

Sosiaalisen pääoman käsitteestä on tullut suosittu viime vuosina yhteiskunta- ja taloustieteellisessä keskustelussa. Käsitteen historia juontaa juurensa aina 1800-luvulle, jolloin sosiaalinen pääoma on esiintynyt satunnaisesti talous- ja yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa mutta systemaattisemman käytön kannalta käsitteen syntyminen yhdistetään usein James Colemanin (1988) tutkimukseen. Käsite yleistyi 1990-luvulla ja saapui Suomeen vuonna 1997, jolloin Hjerppen tekemä *Sosiaalinen pääoma – tutkimuksen arvoinen käsite* –julkaisu avasi meilläkin aiheesta vilkkaan keskustelun. Tämän jälkeen aiheesta on ilmestynyt tasaiseen tahtiin useita teoksia ja tutkimuksia. (Ruuskanen 2001, 6.)

Sosiaalinen pääoma on käsitteenä monitahoinen ja määritelmältään vielä keskeneräinen, yhtä kaikkien hyväksymää määritelmää siitä ei vielä ole. Sosiaalisen pääoman tarkka määrittely vaihtelee määrittelijästä riippuen. Eri lähestymistavat ottavat toisistaan poikkeavalla kantaa siihen, mitä sosiaalinen pääoma on, miten se muodostuu ja miten se vaikuttaa. Käsitteen määrittelemisen yhteydessä viitataan usein kolmikkoon: Pierre Bourdieu (*The Forms of Capital*, 1986), James Coleman (*Social Capital in Creation of Human Capital*, 1988) ja Robert Putnam (*Making Democracy Work*, 1993; *Bowling Alone*, 1995).

Pierre Bourdieu otti käsitteen käyttöön 1970-luvun lopulla eritellessään yksilöiden ja ryhmien sijoittumista ja kilpailua yhteiskunnan sosiaalisilla kentillä. Hänen mukaansa taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma, niiden kokonaismäärä ja koostumus ovat tekijöitä, joita toimijat voivat käyttää resurssinaan kentillä tapahtuvissa kamppailuissa ja erojen tekemisessä. (Bourdieu 1990,

114.) Yksinkertaistettuna Bourdieun sosiaalinen pääoma viittaa sen olevan avunantoa, jonka ryhmän jäsen saa toisilta ryhmään kuuluvilta (Bourdieu 1986, 248–249).

James Coleman (1988) puolestaan korosti sosiaalisten suhdeverkostojen ja niiden rakenteen merkitystä normien ja luottamuksen ylläpidossa. Hänen mukaan toiminnan kuvaamisessa ja selittämisessä sekä sosiologisella ja taloustieteellisellä suuntauksella on molemmissa etunsa:

- sosiologia kykenee kuvaamaan toimintaa sen sosiaalisessa ympäristössä ja selittämään tapaa, jolla sosiaalinen ympäristö rajoittaa ja uudelleensuuntaa yksilön toimintaa
- taloustiede olettaessaan toimijan riippumattomaksi ja omaa etuaan tavoittelevaksi yksilöksi kykenee päättämään toiminnalle selkeän ja johdonmukaisen määräytymisperustan – toimijan hyödyn maksimoinnin.

Colemanin teoriassa sosiaalinen pääoma on vaihtelevasti yhteisön yhteiskäytössä oleva resurssi tai yksilön tarkoituksellinen toiminnan resurssi (Ruuskanen 2001, 18).

Yleisimmin käytetty sosiaalisen pääoman määritelmä on Putnamin (1993), mitä pidetään Michael Woolcockin (2000) määritelmän kanssa yhtenä tiiviimmistä sosiaalisen pääoman määritelmistä. Sosiaalisen pääoman käsitteeseen on vaikiintunut tiettyjä ominaisuuksia kuten luottamus, sosiaaliset verkostot ja verkostoihin liittyvät normit. Yleensä sosiaalinen pääoma ymmärretään sosiaalisiksi voimavaraksi, joka muodostuu luottamuksesta ja ihmisten välisten suhteiden vaikutuksesta. Molemmissa korostuu yhteisen hyvän ja yhteisten päämäärien saavuttamisen vuoksi tapahtuva toiminta, joissa painottuu vapaaehtoinen toiminta ja kansalaisaktiivisuus.

Putnam (2000) laajentaa sosiaalisen pääoman käsitettään *Bowling Alone* teoksen johdannossa käymässään keskustelussa ja jakaa sosiaalisen pääoman ”yhdistävään” ja ”sitovaan” ulottuvuuteensa. Yhdistävä-käsite pitää sisällään yksilöiden välisiä sosiaalisia siteitä ja verkostoja kun puolestaan sitova-käsit-

teellä tarkoitetaan ryhmäidentiteettiä. Puhuttaessa sosiaalisesta pääomasta Putnam käyttää vaihdellen myös muita lähellä olevia käsitteitä kuten esimerkiksi kansalaisaktiivisuus, kansalaishyveet, sosiaalinen infrastruktuuri ja yhteisön infrastruktuuri. Näillä kaikilla hän viittaa samaan perusideaan: yksilöiden välisellä aktiivisella vuorovaikutuksella ja sosiaalisilla verkostoilla on kykyä luoda ja ylläpitää vastavuoroisuuden normeja ja luottamusta, jotka edistävät yhteiskunnan toimintakykyä. (Ruuskanen 2001, 21-23.)

Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät verkoston jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen koordinoitua ja sen myötä tehostavat yksilöiden tavoitteiden toteutumista tai talouden toimintaa. Sosiaalisen pääoman mekanismit voidaan jakaa kahteen toisiinsa liittyvään pääulottuvuuteen: luottamukseen ja kommunikaatioon. Luottamuksen osalta on tärkeää luottamus toisiin henkilöihin sekä formaaleihin ja informaaleihin järjestelmiin. Kommunikaation osalta taas on tärkeää paitsi sosiaalisissa verkostoissa ja instituutioissa välittyvä informaatio, myös se että toimijat kykenevät ymmärtämään toisiaan. (Ruuskanen 2001, 1-5.)

Markku T. Hyypän (2002 a, 6) mukaan ”*luottamuksen kyllästävä keskinäisen vuorovaikutuksen verkosto*” kutsutaan nykykielellä sosiaaliseksi pääomaksi. Esimerkkinä tästä hän mainitsee Muumilaakson, yhteisön, jossa rauha ja luottamukseen perustuva vuorovaikutus, toisista välittäminen ja kiireettömyys vallitsevat. Sen asukkaan toimivat yhdessä ja erikseen, sieltä matkustetaan pois ja tullaan takaisin ja sinne tulevat vieraat oitis hyväksytään. Muumilaakso on saliliva yhteisö, joka kasvaa tuottamuksesta yhdistäen sen asukkaita.

Sosiaalisen pääoman yksi ominaisuus on terveydellisen hyödyn kokeminen. Sosiaalisen pääoman vaikutus heijastuu ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen erilaisten vuorovaikutussuhteiden ja verkostojen kautta. Yksilön terveydelliseen kokemukseen liittyy hänen lähipiirinsä, josta voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisen tuen määrää, ympäristöpaineen osuutta, osallistumisen määrää, kon-

taktien ja aineellisten etujen määrää. Lähipiiri laajenee verkostorakenteeksi ja siihen liittyy myös luottamuksen muodostuminen, joka vaikuttaa ympäristöön ja sitä kautta myös kulttuuriin sekä historiaan. (Hyypä 2002 b, 30-32.)

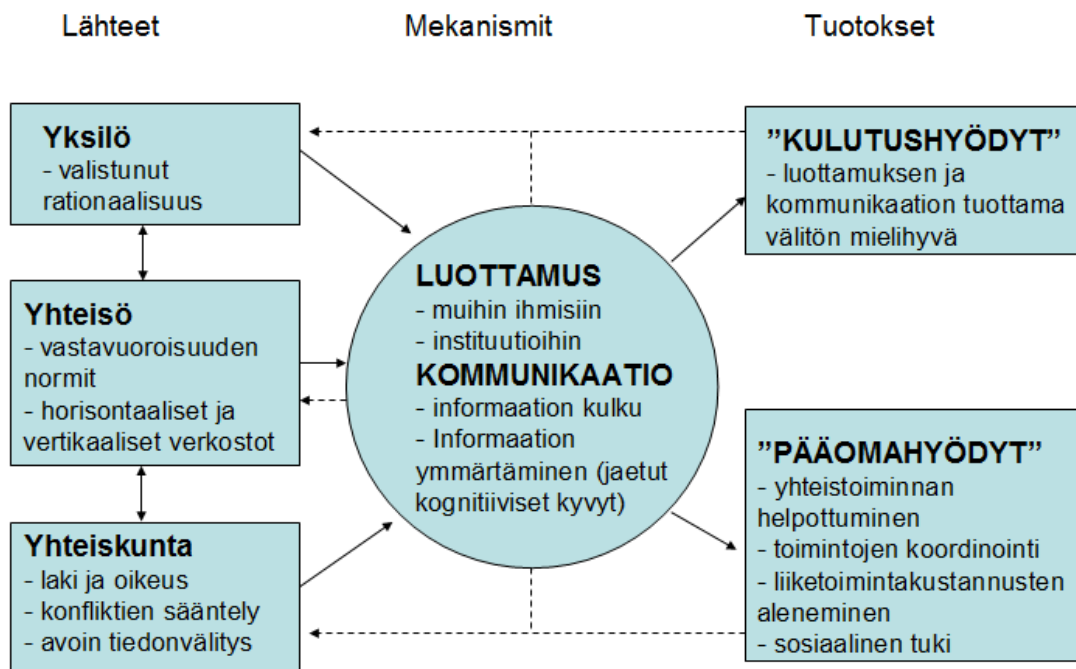
Sosiaalinen pääoma syntyy sosiaalisissa verkostoissa ja sen selkärankana pidetään luottamusta. Ihmisten väliset jatkuvat sosiaaliset siteet ja jatkuva yhteistyö mahdollistavat luottamuksen ja sosiaalisen pääoman syntymisen yksilöiden välille. Sosiaalisen pääoman muodostuminen edellyttää toimijoiden välisen luottamuksen lisäksi vastavuoroisuutta ja aktiivista toimintaa. Sosiaalinen pääoma muodostuu verkostoissa yhteisesti jaetuista normeista, arvoista ja ymmärtämistavoista, jotka helpottavat yhteistoimintaa ryhmien sisällä ja niiden välillä. Sosiaaliseen pääomaan kuuluvat siten yhteisössä vallitsevat normit ja arvot kuten suvaitsevaisuus. Yhteisönä voi toimia esimerkiksi kunta, koulu, yhdistys tai naapurusto. Kawachin (1999) mukaan on tärkeää tutkia uusia sosiaalisen pääoman lähteitä yhteisöissä, joissa ihmiset viettävät paljon merkityksellistä aikaa. Tällainen yhteisö voi olla myös kansalaisopisto.

2.1 Sosiaalisen pääoman mekanismit

Sosiaalisen pääoman käsitettä leimaa looginen epäselvyys, koska *”on vaikea erottaa, mitkä ovat sosiaaliseen pääomaan liittyviä panoksia ja mitkä sen tuotoksia.”* Käsitteessä yhdistyvät varsin eritasoiset käsitteet kuten verkostot, normit ja luottamus, joiden välinen suhde on epäselvä. Ennen kuin voidaan tutkia sosiaalisen ympäristön toimintaa, on pystyttävä erottamaan mekanismi sosiaalisen pääoman toiminnan taustalta. (Ruuskanen 2001, 34.)

Ruuskanen (2001, 46) on pyrkinyt hahmottamaan sosiaalisen pääoman eri komponenttien välisiä suhteita luomalla mallin, jossa on eroteltu toisaalta sosiaalisen pääoman lähteet ja toisaalta sen tuotokset sekä välittävät mekanismit lähteiden ja tuotosten välillä. Tämän tutkimuksen tarkastelun kohteina ovat mekanismien avulla saavutetut tuotokset Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden kokemana.

Kuvio 3. Sosiaalisen pääoman lähteet ja tuotokset (Ruuskanen 2001, 46).

Kommunikaatio ja luottamus tuottavat välitöntä "kulutushyötyä", jota syntyy ihmisten välisessä mielihyvää tuottavassa vuorovaikutuksessa. Samalla ne tuottavat välillisiä "pääomahyötyjä" helpottamaan esimerkiksi yhteistoimintaa, toimintojen koordinoitua ja yhteisten ratkaisukeinojen löytämistä. Tällä tavalla ne tehostavat yhteiskunnan suorituskykyä ja taloudellista tehokkuutta. (Ruuskanen 2001, 47.)

Ruuskanen (2002, 7) on Putnamin (2000) kanssa samaa mieltä siitä, että sosiaalisella pääomalla on hyvin laajoja ihmisten hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia. Sosiaalisen pääoman ansioksi he mainitsevat muun muassa seuraavia lopputuloksia:

- luottamus järjestelmien toimivuuteen ja toisiin ihmisiin muuttaa ihmisten käyttäytymistä oman edun tavoittelusta suuntaamaan yhteiseen hyvään
- ihmistenkeskeinen luottamus kasvaa ja sosiaalinen vuorovaikutus paranee mitä enemmän he ovat toistensa kanssa tekemisissä
- osallistuvat ihmiset huomioivat tekemisissään myös muut
- parantaa informaation kulkua

- psykologisia ja biologisia vaikutuksia, jotka parantavat ihmisten terveyttä ja elämänlaatua.

Ruuskanen (2001, 45) tiivistää sosiaalisen pääoman komponentteja ja logiikkaa seuraavasti

- a) Sosiaalinen vuorovaikutus muuttaa yksilöiden välisiä suhteita siten, että toisen osapuolen toimintaa osataan ennustaa eikä hänen toimintansa lähtökohta ole vilpillistä.
- b) Vuorovaikutus mahdollistaa yksilöiden välille yhteisen identiteetin muodostumisen, jolloin he kokevat yhteisen edun tavoittelun tärkeäksi.
- c) Luottamus perustuu usein jatkuvan vuorovaikutuksen synnyttämään ”valistuneeseen rationaalisuuteen”, jolloin osapuolet asettavat yhteiset pitkän tähtäimen edut tärkeämmäksi kuin omat lyhyen tähtäinten edut.

Tutkimuksessa pyritään selvittämään tuottaako kansalaisopistossa opiskelu vuorovaikutuksesta syntyvää luottamusta ja onko opistossa välittyvä informaatio sellaista, että toimijat kykenevät ymmärtämään toisiaan. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään millaisena opiskelijat kuvaavat sosiaalisesta pääomasta saatavat tuotokset eli tuottaako luottamus ja kommunikaatio heille välitöntä mielihyvää ja kokevatko he sosiaalisen pääoman helpottavan toimintoja ja lisäävän sosiaalista tukea.

2.1.1 Kommunikaatio

Sosiaalisen pääoman yksi merkittävä mekanismi ja ennakkoehto on kommunikaatio, jota ilman ei sosiaalisen pääoman peruselementit (sosiaalinen verkosto, luottamus ja normit) esiinny. Ihmisten keskinäinen kommunikaatio on nimetty keskeiseksi tekijäksi kaikissa sosiaalista pääomaa sivuavissa elämänohjeissa. Sosiaalinen pääoma ei ole yksilöiden ominaisuus vaan ollakseen se vaatii kommunikaatiota ja vuorovaikutusta. (Hyyppä 2005, 166.)

Kommunikaatio on informaation vaihtoa yksilöiden välillä jonkin heille yhteisen merkkijärjestelmän (ihmisillä puheen, eleiden kirjoituksen jne), välityksellä. Kommunikaatiolla tarkoitetaan informaation tarjonnan, leviämisen ja vastaanoton kokonaisuutta inhimillisessä yhteiskunnassa. (Mihajlov & Tsernyj & Giljarovski 1980.) Yleisellä tasolla kommunikaation voi määritellä yksinkertaisesti informaation lähettämiseksi ja vastaanottamiseksi jonkin kanavan välityksellä.

Yleensä ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta puhuttaessa tarkoitetaan tietoista vuorovaikutusta, kommunikointia eli viestintää. Kommunikaatio on laaja ja vaikeasti määriteltävä ilmiö, joka vaikuttaa kaikkien ihmisten arki- tai työelämässä tavalla tai toisella. Parhaimmillaan kommunikaatio on sitä, että ihmiset keskustelevat keskenään. (Juholin 1999, 12–13.) Kommunikaatio mahdollistaa ihmisten välisen yhteistyön, joka onnistuessaan mahdollistaa myös luottamuksen syntymisen ihmisten välille sekä myös luottamuksen syntymisen organisaatiota/yhteisöä kohtaan.

Pääpiirteissään kommunikaatio voidaan jakaa kolmeen muotoon: kasvokkain tapahtuvaan sekä sähköiseen ja painettuun viestintään (Åberg 2000, 20). Riippumatta siitä, missä muodossa kommunikaatio tapahtuu, sillä on kuitenkin aina sama tehtävä. Kommunikaation tarkoitus on merkityksen tuottaminen, jakaminen ja tulkinta sekä lähettäjän että vastaanottajan osalta. (Åberg 2006, 85.)

Organisaation näkökulmasta katsottuna kommunikaatio on yksi keino, jolla saavuttaa tavoitteet. Kommunikaatio on organisaation tärkeimpiä voimavaroja, jota ei tule pitää itsestäänselvytenä, vaan sitä tulee suunnitella, ohjata ja valvoa aivan samalla tavalla kuin muitakin voimavaroja organisaatiossa. (Åberg 2002, 104). Kommunikaation osalta on tärkeää paitsi sosiaalisissa verkostoissa ja instituutioissa välittyvä informaatio, myös se että toimijat kykenevät ymmärtämään toisiaan (Ruuskanen 2001, 46). Ei siis ole täysin sama miten organisaatio kommunikoi asiakkailleen. Ulkoista viestintää kehittämällä ja johdonmukaisella toiminnalla on mahdollista parantaa asemaansa markkinoilla ja asiakkaiden mielissä herättäen luottamusta.

2.1.2 Luottamus

Sosiaalisen pääoman merkittävä mekanismi ja tukipilari on luottamus, jonka sisällöllinen määrittelyminen ei ole yksinkertaista. Yksi syy määrittelyn vaikeuteen on luottamuksen monimuotoisuus, joka vaihtelee henkilökohtaisesta luottamuksesta yleiseen luottamukseen (Misztal 1996, 72). Niklas Luhmann (1979) on erottanut *luottamuksen* ja *luottavaisuuden* käsitteet siten, että ensimmäinen liittyy ihmisiin luottamiseen ja jälkimmäinen tavaroihin, organisaatioihin ja instituutioihin luottamiseen. Pattersonin (1999, 154) mukaan luottavaisuus on yksi luottamuksen muoto, jota ei voi kokonaan erottaa luottamuksesta. Hänen mukaansa luottavaisuus on luottamusta, joka on jo vakiinnutettu tai rakennettu ja joka arkikielessä mielletään samaa tarkoittavaksi.

Rom Harré (1999, 257) puolestaan puhuu luottavaisuuden sijasta annetusta ja ansaitusta luottamuksesta, jota hän itsekin tosin epäilee virheeksi erottaa toisistaan. Harrénin jaottelema *annettu luottamus* on olemassa jo ennen kuin ihmistä on välttämättä tavattukaan. Häneen luotetaan siksi, että hän on esimerkiksi jonkin ammattikunnan tai tunnetun suvun edustaja. Annetun luottamuksen vaihtoehto *ansaittu luottamus* syntyy vasta sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä. Usein kuitenkin ansaittu luottamus muuttuu annetuksi eikä niitä aina ole järkevää erottaa. Tässä tutkimuksessa on kyseessä ansaittu luottamus, sillä vastaajat tuntevat sekä toisensa että tutkimuksen kohteena olevan oppilaitoksen. Annettua ja ansaittua luottamusta ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa tulkita erikseen vaan luottamusta käsitellään yhtenä käsitteenä.

Kun suhteet ovat henkilökohtaisia, mutta välillisiä, ne Colemanin (1990, 180-188) mukaan muodostavat ilmiön, jota hän kutsuu *luottamusketjuksi*. Se on luottamusverkosto, joka sellaisenaan ilmentää sosiaalista pääomaa. Johonkin luotetaan jo siksi, että heillä arvellaan olevan samanlaisia ominaisuuksia kuin meillä vaikkemme tuntisikaan heitä. Näitä verkostoja ovat esimerkiksi, suomalaisuus, torniolaisuus, kansalaisopistolaisuus.

Kaj Ilmonen on tutkinut paljon paikallisten instituutioiden ja sosiaalisten verkostojen välistä luottamusta. Hän on päätenyt tutkimuksissaan myös siihen, että luottamus on sosiaalisen pääoman selkäranka. Asiat sujuvat siksi, että luottamme muihin ihmisiin ja heidän pätevyyteensä hoitaa institutionaaliseen asemaansa kuuluvia tehtäviä. Arkielämässä saattaa jopa riittää, että vain toinen näistä ehdoista täyttyy. (Ilmonen 2002, 147-151.) Sosiaalisen pääoman teorian mukaan luottamuksessa tärkeää sekä luottamus toisiin henkilöihin että formaaleihin ja informaaleihin instituutioihin (Ruuskanen 2001, 46; Sztompka 1999; Putnam 2000).

3 VAPAA SIVISTYSTYÖ JA KANSALAI SOPISTO

1700-luvulla Euroopassa herännyt valistuksen aatevirtaus korosti muun muassa järjen ja tiedon merkitystä pyrkien perusteellisiin uudistuksiin kulttuurin ja yhteiskuntaelämän aloilla. Käsityksiä ihmiskunnan perinnäisistä arvoista ja instituutioista, kuten valtiota, uskontoa ja oikeudenmukaisuutta, alettiin arvioida uudelleen kriittisesti. Keskeisiä olivat esimerkiksi kansansivistys ja vapaa markkinatalous sekä kirkon irrottaminen valtiosta ja opetustyöstä. Valistuksen aikakauden ihanteiksi nousivat tasavertaisuus, suvaitsevaisuus, hyödyllisyys ja luonnonmukaisuus. Ajattelun muuttumiseen vaikuttivat maailman pienentyminen tutkimusmatkojen myötä ja luonnontieteiden tuomat muutokset maailmankuvaan. (Tuomisto 1991, 36-38.)

Valistusaate synnytti yhteiskunnallisen sivistysharrastuksen, jonka tarkoituksena oli vapauttaa ihmiset ennakkoluuloista ja perustaa elämä rationaaliselle tiedolle. Tuon ajan tunnuslauseeksi muodostunut ”Tieto on valtaa” kuvaa valistusfilosofien optimistista käsitystä tiedon mahdista ratkaista kaikki maailman ongelmat. Valistusaate alkoi levitä Suomeen jo 1700-luvulla, jolloin maa oli vielä Ruotsin vallan alla. Tuolloin alettiin luoda pohjaa yleisen kansanopetuksen järjestämiselle. (Tuomisto 1991, 33.)

Alkujaan 1800-luvulla kansansivistys oli sosiaalinen liike, jonka tavoitteena oli taistelu tietämättömyyttä, alkoholismia ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta vastaan ja itsenäisen kansakunnan luominen (Manninen 2010, 164). Kansanvalistuksen aika (1860-1920) ajoittuu kaudelle, jolloin Suomi oli osa Venäjän keisarikuntaa. Kansanvalistusta tekivät alkuvaiheessa fennomaanit, W. J. Snellman mukaan luettuna, kansallisromanttisessa hengessä; tavoitteena oli itsenäinen ja yhtenäinen kansakunta. Myöhemmin toimintaan tulivat mukaan järjestöt ja erilaiset kansanliikkeet. Valistuksen kohteena oli erityisesti rahvas, sen lukutaidon ja tiedon vakiinnuttaminen. Tässä vaiheessa syntyivät myös ensimmäiset kansanopistot, työväenopistot ja Kansanvalistusseura. (Vapaan sivistystyön

yhteisjärjestö; VSOP:n Tutkimusohjelma Kansan Sivistys Liikkeessä 2003; Sihvonen & Tuomisto 2012.)

Vuoden 1918 sisällissodan jälkeen vapaata kansanvalistustyötä alettiin tarkastella kriittisemmin, sillä se haluttiin perustaa syvällisempään, tieteelliseen totuudenetsintään, joka voisi omalta osaltaan yhdistää kahtia jakautunutta kansaa. Vuosien 1920-1930 aikana käytiin kiivas vapaan kansanvalistustyön johtohahmojen välinen keskustelu alan peruskäsitteistä. Tämä johti siihen, että valistuksen sijaan alettiin käyttää sivistys-käsitettä, jonka nähtiin tavoittavan syvemmin ihmisolemusta ja kiinnittyvän tunne-elämän kehittymiseen toisin kuin tiedonvälitystä korostaneen valistus-käsitteen. Tässä vaiheessa humanistinen sivistys-käsitys alkoi nousta kansallisuusaatteen ja kristillisyyden tilalle vapaan sivistystyön arvolähtökohtana. Sivistyksen omaksumisessa alettiin korostaa hiljalleen kirjaopintojen merkitystä ja jopa kritisoida tilapäisluonteisiksi nähtyjien valistus- ja ajanvietetilaisuuksien kasvatuksellista ja sivistyksellistä merkitystä. (Karjalainen 1970, 18-26; Alanen 1986, 53-55; Tuomisto 1991, 47, 55-56; Tuomisto 1992, 20-31.)

Toiminnan painopisteiden siirtyminen valistuksesta sivistykseen alettiin entistä enemmän painottaa yksilöiden kriittisen ajattelukyvyn kehittymistä, vuorovaikutteisuutta ja omatoimisuutta. Kansanliikkeiden tarpeiden sijasta tärkeäksi koettiin yksilöiden omaehtoiset sivistystarpeet, minkä johdosta aikuiskoulutuksen erityispiirteisiin alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. (Tuomisto 1991, 30-40, 46-47, 55.) Opintoharrastukset ja sivistys asetettiin yhä keskeisemmälle sijalle ja tilapäisiä valistustilaisuuksia ja kansanhuveja arvosteltiin (Karjalainen 1970, 112-114).

Vapaa sivistystyö on käsitteenä suhteellisen nuori, se on vakiintunut alan peruskäsitteeksi vasta 1960-luvulla (Alanen 1986, 53). Se alkoi vähitellen sulautua muuhun aikuiskoulutusjärjestelmään, toimien usein joko sen paikkaajana tai täydentäjänä ja lopulta siitä tuli Suomessa osa aikuiskoulutusta, myöhemmin elinikäistä oppimista (Salo 2006).

Aikuiskoulutus-käsite yleistyi 1970-luvulla heijastaen ammatillisen aikuiskoulutuksen aseman vahvistumista. Tuomisto (1991, 63-65) ja Rinne, Kivirauma ja Lehtinen (2004, 66-67) näkevät aikuiskoulutus-käsitteen nousun aikuiskasvatuskäsitteen rinnalle ja alan yleistermiksi johtuneen aikuiskasvatusalaa integroivan Aikuiskoulutuskomitean vaikutuksesta. Komitea korosti aikuisopintojen merkitystä ja edisti aikuiskasvatuskokonaisuuden kytkemistä osaksi muuta yhteiskunnallista koulutusjärjestelmää. Nykyään aikuiskasvatuksen ja -koulutuksen käsitteitä käytetään yleisesti päällekkäin ja synonyymeina. Tuomiston mukaan ne kuitenkin eroavat toisistaan aikuiskoulutuksen viittaavan vankemmin formaaliin kelpoisuustavoitteiseen koulutukseen kun taas aikuiskasvatus puolestaan laaja-alaisemmin myös formaalin koulutuksen ulkopuoliseen maailmaan.

Vuonna 1998 annettiin Laki vapaasta sivistystyöstä ja sitä uusittiin vuonna 2009 osana vapaan sivistystyön kehittämisohjelmaa 2009-2012. Laissa on määritelty muun muassa vapaan sivistystyön tarkoitus ja tavoitteet sekä henkilöstöön, opetuksen antamiseen ja arviointiin liittyvät asiat. Lisäksi laissa määritellään valtionosuuksiin ja muihin valtion rahoitusta koskevien säännösten periaatteet. Olennainen piirre vapaassa sivistystyössä on, että se ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä. (Anon 2013.)

Vielä 1980-luvulla opistojen valtionapu oli menoperusteista, jolloin kansanopistot, kansalaisopistot ja opintokeskukset saivat valtiolta laissa määritellyistä menoistaan 70-80 %. Syrjäseuduilla tai vähävaraisilla paikkakunnilla toimivien opistojen oli mahdollista saada lisäävustusta. (Alanen 1987, 16; Alanen 1992, 24.) Lain tuomat parannukset lisäsivät erityisesti kansalaisopistojen voimakasta perustamista asutuskeskusten lisäksi myös maaseudulle ja lähes kaikkiin kuntiin (Karjalainen 1970, 151). Valtionavun suuruus vaikutti myös siihen, että kurssimaksut olivat nimellisiä ilmoittautumismaksuja. Torniossakin vielä muutamat opiskelijat muistelevat aikaa jolloin viidellä markalla sai käydä lukuvuoden aikana niin monella kurssilla kuin halusi. Nykyisin valtionosuus on 57 % valtionosuuteen oikeuttavien tuntien mukaan laskettuna. Näinkin merkittävä yhteis-

kunnan tuen väheneminen nosti vääjäämättä opistojen kurssimaksuja reilusti. Opiskelijamääriin tämä ei kuitenkaan ole vaikuttanut ja mikä kertonee jo sinälään vapaan sivistystyön merkittävästä roolista.

Euroopan komission tiedonannossa Oppia ikä kaikki (2006) vapaan sivistystyön rooli ja tehtävät ovat vahvasti esillä. Jäsenvaltioiden kansallisissa uudistusohjelmissa on yhä lisääntyvässä määrin tunnustettu aikuiskoulutuksen merkitys henkilökohtaisen kehityksen ja itsensä toteuttamisen kannalta. (Poikela ym. 2010, 211.)

3.1 Vapaan sivistystyön nykypäivän tarkoitus ja tavoitteet

”Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta” (Anon 2009).

”Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus” (Anon 2009).

Koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ja organisaatioiden ylläpitäjät, joita ovat kunnat, kuntayhtymät, yhdistykset, säätiöt tai osakeyhtiöt. Vapaaseen sivistystyöhön kuuluu sekä erilaisiin arvopohjiin perustuvaa että neutraalia toimintaa. Taustayhteisöt voivat edustaa erilaisia maailmankatsomuksellisia tai uskonnollisia näkemyksiä tai toimia paikallisten ja alueellisten sivistystarpeiden pohjalta. (Anon 2013a.)

Vapaan sivistystyön koulutusorganisaatiot vastaavat varsin itsenäisesti toiminnastaan ja sen kehittämisestä (Sihvonen & Tuomisto 2012, 273). Opinnot ovat yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Opiskelu vaih-

telee iltaopiskelusta kokopäiväisiin lyhytkursseihin tai intensiivikursseihin. (Anon 2013b.)

Valtion rooli aikuiskasvatuksen tukijana, järjestäjänä, kehittäjänä ja arvioijana on viime vuosikymmenien aikana muuttunut toiminnan tarkastajan roolista laadun arvioijan rooliin. Jotkut tahot ovat arvostelleet valtiovaltaa ja opetusviranomaisia siitä, että ne ovat luovuttaneet vallan ”markkinavoimille” vapaan sivistystyön oppilaitosten tarjotessa perinteisten sivistysaineiden lisäksi entistä enemmän viihdyttäviä ja suuria opiskelijamassoja tavoittavia trendi-/harrastuskursseja. Valtionapulaki velvoittaa kaikilta oppilaitoksilta jatkuvaa toiminnan taloudellisuuden ja opetuksen laadun ulkopuolista ja itsearviointia, joten sitä kautta valta on edelleen valtiovallalla ja opetusviranomaisilla. Kun valtion tuki riippuu viime kädessä toiminnan laadusta ja tuloksellisuudesta, viranomaisten keinot säädellä toimintaa ovat hyvät. Opetusministeriön alaisena on 2000-luvun alkuvuosina toiminut erityinen koulutuksen arviointineuvosto, joka kehittää arviointia ja valvoo sen laatua. (Sihvonen & Tuomisto. 2012, 291-292.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan tämän lain mukaisen oppilaitoksen ylläpitämiseen. Valtiovalta ei pakota ketään perustamaan oppilaitoksia, mutta luo edellytykset niiden toiminnalle, kunhan tietyt toiminnan reunaehdot täyttyvät (Sihvonen & Tuomisto 2012, 273). Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että on olemassa sivistystarve ja että hakijalla on ammatilliset ja taloudelliset edellytykset oppilaitoksen ylläpitämiseen ja koulutuksen järjestämiseen. Oppilaitosta ei voida perustaa taloudellisen voiton tavoittelemiseksi. Luvassa määrätään ylläpitäjää ja oppilaitosta koskevien tietojen lisäksi oppilaitoksen koulutustehtävä, opetuskieli sekä tarvittaessa erityinen koulutustehtävä ja muut koulutuksen järjestämiseen liittyvät ehdot. Muutoksista ylläpitämislupaan päättää opetus- ja kulttuuriministeriö. (Anon 2013a.)

3.2 Vapaan sivistystyön oppilaitokset

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset.

”Kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi” (Anon 2009; Anon 2010a).

Kansalais- ja työväenopistojen kehitys alkoi Suomessa 1800-luvulla ja sen mallia haettiin Ruotsista Tukholman työväenopistosta. Suomeen perustetut ensimmäiset opistot olivat nimeltään työväenopistoja, joita on edelleen olemassa muutamissa kunnissa. Ensimmäinen työväenopisto perustettiin Tampereelle vuonna 1899. Myöhemmin perustetut opistot ovat kansalaisopistoja. Nimenmuutos kertoo siitä, että aluksi sivistyksen kohteena oli lähinnä työväestö ja myöhemmin koko väestö. Valtionapua opistot alkoivat saada vuodesta 1917. Kansalaisopistojen asema paikkakunnan aikuisopintokeskuksena ja kunnallisena palvelulaitoksena alkoi muotoutua nykyiseen muotoonsa 1980-luvulla. Tuolloin alun alkujaan aikuisille suunnattu sivistystoiminta on laajentunut ikärajojen poistumisen myötä ja nykyisin myös lapset voivat opiskella ja harrastaa kansalaisopistoissa. (Sihvonen & Tuomisto 2012, 272-273, 275, 289.)

Kansalaisopistot ovat pääasiallisesti kuntien ylläpitämiä oppilaitoksia ja ideologisesti neutraaleja. Opistojen toiminta-alue kattaa kaikki maan kunnat ja ulottuu siten syrjäisille haja-asutusalueillekin. Kansalaisopistojen opetustarjonnan tunnusomaisuutena voidaan pitää sen laaja-alaisuutta ja monipuolisuutta. Opetusta annetaan erityisesti vieraisiin kieliin, taideaineisiin ja käytännön taitoihin. Lisäksi opistot tarjoavat lukion ja avoimen korkeakoulun opintoja sekä ammattiin pätevöittävää ja ammattitaitoa lisäävää koulutusta. Erityisesti tietotekniikan opetus on viime vuosina lisääntynyt nopeasti. Uusimpiin tehtäviin kuuluu pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien opetus. (Alanen 1992, 40-45; Anon 2010a.) Opiskelusta kansalaisopistosta kerrotaan lisää luvussa 3.3.

Suomessa oli enimmillään 278 kansalaisopistoa 1990-luvun alussa. Opistojen määrä on sen jälkeen kuntafuusioiden ja muiden yhdistymisten kautta laskenut ja tällä hetkellä niitä on 196. Kunnallisia opistoja on 167 ja kuntayhtymien omistamia opistoja 2. Yksityisiä, etupäässä setlementtipohjaisia tai yhdistyksien ylläpitämiä opistoja on 27. Opistojen toimintaan sekä opetukseen osallistuu vuosittain satoja tuhansia opiskelijoita ja opetustunteja opistoissa järjestetään vuosittain yli 2 miljoonaa. (Anon 2012a.)

”Kansanopistot ovat kokopäiväistä opetusta antavia sisäoppilaitoksia, jotka järjestävät nuorille ja aikuisille omaehtoisia opintoja, edistävät opiskelijoiden opiskeluvalmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä” (Anon 2009).

Kansanopisto on vapaan sivistystyön muodoista vanhin. Sen pedagoginen isä on tanskalainen pappi Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783-1872). Kaksi ensimmäistä kansanopistoa Suomessa syntyi 1889 yksityisten toimesta. Opettaja Sofia Hagmanin perustama suomenkielinen opisto aloitti Kangasalla ja rehtori J.E. Strömborgin perustama ruotsinkielinen Porvoossa. Tämän jälkeen alkoi Suomessa varsinainen kansanopistoliikkeen läpimurto. Kansanopisto alkoi saada valtionapua vuodesta 1892 alkaen. (Sihvonen & Tuomisto 2012, 272-275.)

Kansanopistot ovat yleensä yksityisen säätiön omistamia, lähinnä nuorille aikuisille tarkoitettuja sisäoppilaitoksia. Kansanopistot ovat jakautuneet kristillisiin, grundvigilaisiin eli sitoutumattomiin sekä poliittisten tai muiden aatteellisten suuntausten opistoihin. (Alanen 1992, 59; Sihvonen & Tuomisto 2012, 272-273; Anon 2010b.) Vuonna 1950 tuli voimaan uusi laki kansanopistojen valtionavusta, joka paransi tuntuvasti niiden toimintaedellytyksiä ja laki vauhditti uusien kansanopistojen perustamista. Ensimmäisen kerran myös mainittiin, että kansanopisto on sisäoppilaitos. (Karjalainen 1970, 130-131.)

Kansanopistojen toiminnasta noin kolme neljäsosaa on vapaatavoitteista kou-

lutusta ja loput tutkintoon johtavaa koulutusta, jota järjestetään asianomaisten lakien mukaisesti. Pitkäkestoinen koulutus eli linjat kestävät useimmiten lukuvuoden. Lisäksi ne järjestävät eripituisia kursseja kesällä ja viikonvaihteissa. Kansanopistoissa annetaan omaehtoista, yleissivistävää ja tiettyihin ammatteihin perehdyttävää opetusta. Niissä voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon, kuten esimerkiksi audiovisuaalisen viestinnän, lastenohjaajan, nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen sekä matkailualan perustutkinnon. Aikuiskoulutuksena voi suorittaa ammatti- ja erikoisammattitutkintoja, kuten esimerkiksi koulunkäyntiavustajan, hierojan, perhepäivähoitajan tai eräoppaan ammattitutkinnot. (Anon 2010b.) Useissa opistoissa on kesälukio tai kouluihin valmentavia kursseja (Alanen 1992, 62).

Kansanopistot voivat painottaa toiminnassaan arvo- ja aatetaustaansa tai sivistystavoitteitaan. Opistoista on taustaltaan sitoutumattomia 38 %, kristillisiä 47 % sekä poliittisten liikkeiden, ammattiliittojen ja kansalaisjärjestöjen ylläpitämiä 12 %. Kolme opistoa keskittyy vammaisten koulutukseen. (Anon 2010b.)

”Kesäyliopistot ovat alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksia, joiden toiminnassa painottuvat avoin korkeakouluopetus sekä alueen muihin osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaaminen ottaen huomioon myös korkeakoulutettu väestö” (Anon 2009).

Kesäyliopistot ovat alueellisia koulutusorganisaatioita, jotka järjestävät mm. avointa yliopisto-opetusta, ammatillista täydennyskoulutusta, kielikoulutusta, työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta sekä lyhytkestoista vapaatavoitteista koulutusta. Lisäksi ne järjestävät korkeakoulutasoisia taide- ja kulttuurialojen kursseja, seminaareja ja tapahtumia, Studia Generalia -luentoja sekä ikääntyvien yliopistotoimintaa. (Anon 2010c.)

Kesäyliopistojen varsinaisena päätehtävänä oli alun perin yliopistojen opetusohjelmia vastaavien opintojen järjestäminen yliopistojen oman lukukausiopetuksen ulkopuolella. Kolmisenkymmentä vuotta sitten yliopisto-opetusta ja tentti-

mahdollisuuksia käyttivät pääasiassa hyväkseen korkeakoulututkintoa parhailaan suorittavat opiskelijat, nykyisin niihin osallistuvat enemmistönä työssä käyvät aikuiset avoimen korkeakoulun tapaan. Ammatillista täydennyskoulutustakin kesäyliopistoissa on ollut varhaisvaiheista lähtien. (Alanen 1992, 121-122.)

Suomen ensimmäiset kesäyliopistot eli perustettiin vuonna 1912 Jyväskylään ja Turkuun. Kesäyliopistojen taustalla olleet omistajayhteisöt olivat usein paikallisia korkeakoulu- tai yliopistoyhdistyksiä. Uusia kesäyliopistoja perustettiin rinnan uusien yliopistojen kanssa aina 1950-luvulta vuoteen 1972 saakka. Vaikka tämän jälkeen uusia kesäyliopistoja ei perustettu, on kesäyliopiston verkko synnyttänyt uusille paikkakunnille runsaasti sivutoimipisteitä. Nimestään huolimatta kesäyliopistolaitos ei ole koskaan ollut varsinaisesti yliopistojen osa, mutta tarjotessaan avoimen yliopiston opintoja se edesauttoi muun muassa yliopistopiskelijoiden opintojen jouduttamista. Merkittävä muutos kesäyliopistojen asemassa tapahtui vuonna 1999, jolloin kesäyliopistot siirtyivät vapaan sivistystyön lain piiriin. (Sihvonen & Tuomisto 2012, 262-268.)

Kesäyliopistojen ylläpitäjiä ovat alueelliset kuntayhtymät, säätiöt, yhdistykset ja eräät maakuntaliitot. Kesäyliopistot toimivat hajautetusti muiden oppilaitosten tiloissa. Kaikki kesäyliopistot toimivat ympäri vuoden, mutta toiminta painottuu kesään. Kesäyliopistoissa ei ole ikärajoja tai pohjakoulutusvaatimuksia. (Anon 2010c.)

Liikunnan koulutuskeskukset ovat kokopäiväistä opetusta antavia valtakunnallisia sisäoppilaitoksia tai alueellisia oppilaitoksia, joiden tehtävänä on järjestää liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta koko väestölle sekä liikunnan järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutusta ja valmennustoimintaa (Anon 2009).

Vuonna 2010 Suomessa oli 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta eli urheiluopistoa, jotka järjestävät liikunta-alan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä vapaatavoitteista koulutusta nuorille ja aikuisille.

Ne toimivat urheilijoiden valmennuskeskuksina ja muutamat opistot järjestävät myös liikunta-alan ammatillista koulutusta. (Anon 2010d.)

Liikunnanohjaajan ja ratsastuksenopettajan tutkinnot ovat urheiluopistojen varsinaista ammatillista peruskoulutusta. Lisäksi urheiluopistot järjestävät ammatteihin suuntautuvaa koulutusta ja lyhytmuotoista täydennyskoulutusta. Ammatillisen koulutuksen osuus urheiluopistojen toiminnasta on kuitenkin määrällisesti varsin pieni, sillä pääosa koulutuksesta kohdistuu aktiivurheilijoihin ja kuntoliikunnan harrastajiin. Urheiluopistot ovat sisäoppilaitoksia. (Alanen 1992, 130-131.)

”Opintokeskukset toimivat valtakunnallisina oppilaitoksina järjestämällä opintoja itse sekä yhdessä kansalais- ja kulttuurijärjestöjen kanssa elinikäisen oppimisen, hyvinvoinnin ja aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämiseksi” (Anon 2009).

Opintokeskukset saivat jo varhain vuosittain myönnettävää harkinnanvaraista valtionapua omaan luento- ja opintokerhotoimintaansa, mutta oman lakinsa ne saivat vasta 1964. Valtionapu oli pieni eikä sillä ollut toiminnan kehittämisen kannalta samaa merkitystä kuin opistoille. Koska opintokeskukset olivat jääneet muuta sivistystyötä heikompaan asemaan, niiden toiminnan kehittämiseksi säädettiin opintokeskuslaki, joka tuli voimaan 1978. Uuden lain ansiosta toiminta alkoi voimakkaasti laajentua, lähinnä kurssien lisääntymisen ansiosta. Opintokeskuslaki on myöhemmin kumoutunut kaikki opintomuodot yhdistävän vapaan sivistystyön lain myötä 1998. (Sihvonen & Tuomisto 2012, 275.)

Sivistysjärjestöjen ylläpitämät opintokeskukset ovat yksityisiä aikuisoppilaitoksia. Opintokeskusten taustajärjestöt edustavat puolueita, ammattiyhdistysliikettä ja sitoutumattomia kansalaisjärjestöjä. Opintokeskukset järjestävät kurssitoimintaa ja pitävät yllä opintokerhoja organisoiden toimintaa itse ja yhteistyössä jäsenjärjestöjensä kanssa. Koulutustarjonta muotoutuu taustajärjestöjen aatteiden mukaisesti. Tavoitteena on elinikäisen oppimisen, hyvinvoinnin ja aktiivisen

kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistäminen. (Anon 2010e.)

Vapaan sivistystyön organisaatiot ja opiskelijamäärät vuosina 1960-2010

Alla olevassa taulukossa esitellään vapaan sivistystyön oppilaitosten ja opiskelijoiden määrät kuuden viimeisen vuosikymmenen ajalta. Kaikkien oppilaitosmuotojen opiskelijamäärät ovat kasvaneet merkittävästi tarkasteluajanjaksolla huolimatta siitä, että oppilaitokset ovat vähentyneet. Suurinta opiskelijamäärän kasvu on ollut kansalaisopistoissa, koska niiden opintotarjonta ulottuu myös maaseutualueille. Kansanopistojen ja opintokeskusten opiskelijamäärien lisääntymisen selittää lyhytkurssien tuntuva lisääntyminen 1990-2000 –luvulla. Kaikkiaan vapaa sivistystyö tavoitti 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä enemmän ihmisiä kuin koskaan aikaisemmin. Tällöin mukaan lasketaan myös uudet organisaatiomuodot eli kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset. (Sihvonen & Tuomisto 2012, 291).

TAULUKKO 1. Vapaan sivistystyön organisaatiot ja opiskelijamäärät 1960-2010

	1960	1970	1980	1990	2000	2010
Kansalaisopistot						
oppilaitoksia	110	239	270	278	268	199
opiskelijoita	73 000	236 000	545 000	660 900	487 200	540 500
Kansanopistot						
oppilaitoksia	83	83	88	93	89	87
opiskelijoita	5 316	5 115	6 604	6 527	10 200	16 400
Kesäyliopistot						
oppilaitoksia	8	20	20	21	21	20
opiskelijoita	7 900	29 438	43 725	60 091	69 537	60 315
Liikunnan koulutuskeskukset						
oppilaitoksia	10	10	13	16	13	14
opiskelijoita	-	-	-	-	100 000	186 494
Opintokeskukset						
oppilaitoksia	4	6	8	11	11	11
opiskelijoita	36 000	183 000	220 000	216 463	237 482	272 200

(Sihvonen ym. 2012, 290; Anon 2011a; Anon 2011b; Anon 2012c; Anon 2013c)

3.3 Opiskelu kansalaisopistossa

Opiskelu kansalaisopistossa on vapaaehtoista. Opistot tarjoavat perusopetuksen ja lukion oppiaineita, taiteen perusopetusta, ammatillista lisäkoulutusta sekä avoimen yliopiston opetusta. Ne eivät kuitenkaan kuulu minkäänlaisen oppivelvollisuuden piiriin (Sihvonen & Tuomisto 2012, 273). Lukukausien mitaisten kurssien ohella useat opistot järjestävät myös intensiivi- ja verkkokursseja, monimuoto-opetusta sekä kesäkursseja.

Kuntalaiset voivat vaikuttaa esittämällä toivomuksia siitä, millaista toimintaa tai opetusta he haluavat oman alueensa opistoon. Kansalaisopistot voivat lisäksi järjestää työyhteisöille tai yrityksille suunnattua henkilöstökoulutusta sekä työvoimapolitiittista koulutusta, jolle pääsee työpaikan, yhteisön tai työvoimatoimiston kautta.

Laki taiteen perusopetuksesta astui voimaan 1.6.1992, jonka mukaan myös kunnilla on oikeus antaa taiteen perusopetusta. Taiteen perusopetuksella tarkoitetaan tavoitteellista tasolta toiselle etenevää eri taiteenalojen opetusta. Opetus antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään sekä hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. Lain mukaan taiteen perusopetusta järjestetään ensisijaisesti lapsille ja nuorille, mutta lain nojalla on mahdollista järjestää opetusta myös aikuisille. Taiteen perusopetuksen järjestäminen perustuu koulutuksen järjestäjän taiteenaloittain hyväksymiin opetussuunnitelmiin. (Anon 1998.)

Opiskelu on yleensä maksullista. Joissakin opistoissa on mahdollista ostaa erillinen vuosikortti tai opistopassi, joka oikeuttaa tiettyyn tai rajattomaan määrään kursseja valitun lukukauden aikana. Joihinkin tilaisuuksiin on erillinen ovimaksu. Materiaalimaksu on tarvittaessa erikseen, esimerkiksi kuvataiteissa. Tukea opiskeluun voi saada kunnilta: monet kunnat tukevat työttömien henkilöiden omaehtoista opiskelua opintoseteleillä tai alentamalla kurssimaksuja.

Kansalaisopistojen kursseille ei ole varsinaisia ikärajoituksia, mutta joidenkin kurssien osalta alaikärajaksi on asetettu 16 vuotta. Opistojen toiminta on kaikille

avointa eikä niissä ole pääsyvaatimuksia tai –kokeita.

3.4 Tornion kansalaisopisto

Tornion kansalaisopisto on perustettu vuonna 1944 ja se toimi aluksi Toivolan kannatusyhdistyksen haaraosastona kunnes vuonna 1948 siitä tuli kunnan ylläpitämä oppilaitos. Kansalaisopisto sai ensimmäisen vakituisen rehtorin 1.1.1948 kun tehtävään valittiin pastori Reino Huhtala. Aluksi kansalaisopisto toimi vanhassa suojeluskuntatalossa, mutta pian silloinen opiston johtajana toiminut Kalevi Teräsalmi alkoi puuhata oman opistotalon saamiseksi Tornioon opiston symboliksi ja aidon yhteishengen mahdollistajaksi. Oma opistotalo valmistui vuonna 1949 YK:n avustusjärjestö UNRRA:n rahoittamana. Avustusjärjestö myönsi varoja huolto- ja jälleenrakennustarkoituksiin sodasta kärsineihin maihin. Rakennus suunniteltiin alun perin myös urheiluseurojen käyttöön ja sitä kutsuttiin valistustaloksi. Myöhemmin nimi on vakiintunut opistotaloksi. Tornion kansalaisopisto toimii edelleen tässä rakennuksessa. (Ryynänen 1994, 9-12.)

Vielä 90-luvulla Tornion kansalaisopisto kuului Lapin viiden suurimman opiston joukkoon annettujen opetustuntien perusteella. 2000-luvulla Lappiinkin fuusioitui useita suuria useiden kuntien yhteisiä seutuopistoja, minkä seurauksena asema muuttui. Tornion kansalaisopisto on edelleen yksin Tornion kaupungin ylläpitämä oppilaitos. Kansalaisopisto on tunnettu monipuolisesta ja laadukkaasta opetustarjonnastaan ja se on ollut ensimmäisiä kansalaisopistoja Suomessa, jotka ovat alkaneet antaa taiteen perusopetusta.

Vuonna 2012 opetusta annettiin 8563 tuntia 333 kurssilla 31 eri toimipisteessä eri puolilla kuntaa. Opistossa työskentelee määräaikaisen rehtorin lisäksi kolme vakituista opettajaa, 1,5 toimistotyöntekijää ja 73 määräaikaista tuntiopettajaa. Opiskelijoita oli 3812. (Tornion kansalaisopiston oma tilasto 2013).

4 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tehtävänä on kuvata Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden kokemuksia ja käsityksiä opiskeluaikanaan saavutetusta sivistyshyödyistä ja sosiaalisesta pääomasta. Tarkoitukseni on selvittää teoriaan pohjaten lisääkö vapaatavoitteinen opiskelu opiskelijoiden sivistystä ja sosiaalista pääomaa ja millä tavalla se ilmenee heidän elämässään.

Tutkimuksen aihe lähti liikkeelle viime vuosina paljon keskustelussa olleen ja kritiikkiä saaneen vapaan sivistystyön alkuperäisen sivistystehtävän katoamisesta viihteellisyyden tieltä. Vuodesta 1985 alkaen on vapaaseen sivistystyöhönkin tullut viitteitä yritysmaailman ja markkinaperiaatteiden mukaan toimimisesta oppilaitosten tarjotessa entistä enemmän niin sanottuja harrastuskursseja. Näitä ovat esimerkiksi liikuntaan, ruoanlaittoon ja itsehoitoon liittyvät kurssit. Suurimmat opiskelijamäärät saadaan liikkeelle viihdyttävillä luennoilla tai trendikkäillä liikunnankursseilla, joilla taataan oppituntien toteutuminen ja tavoitellaan mahdollisimman suurta taloudellista hyötyä. Tähän oppilaitokset on ajanut yhteiskunnan taholta valtionosuuksien jatkuva supistuminen. Nykyinen valtionosuuksien laskutapa johtaa siihen, että tuntien väheneminen pienentää valtionosuutta ja se taas pienentää tuntimääriä. Kolmen vuoden tuntikeskiarvon pudotessa rahoituskin vähenee.

Tutkimusongelmat muotoutuivat seuraavien kysymysten pohjalta: Pilaako viihteellistyminen vapaan sivistystyön maineen vai lisääkö se sittenkin oppilaitosten tunnettavuutta? Onko niin sanottu kirjasivistys ainoa oppimisen ja osaamisen lisääntymisen arvostettava lähtökohta? Mitä aktiivinen kansalaisuus, syrjäytymisen ehkäisy ja sosiaalisen pääoman lisääntyminen merkitsevät yksilötasolla ja onko sillä yhteiskunnallisia vaikutuksia? Miten kansalaisopistotoiminta sopii opiskelijoiden mielestä tähän päivään ja mitä hyötyä he siitä saavat?

Tutkimusongelmat ovat

1. Miksi opiskelijat ovat lähteneet opiskelemaan Tornion kansalaisopistoon?
2. Millaisena opiskelijat kuvaavat kokemaansa sivistyshyötyä?
3. Millaisena opiskelijat kuvaavat kokemaansa sosiaalista pääomaa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 *Tutkimuksen kohde*

Nykypäivänä halutaan mitata, arvioida ja todentaa kaikkea, niin myös oppimisen ja osaamisen tuloksena saavutettuja hyötyjä. Vaikuttavuuden mittaaminen on yhteiskunnallisesti päivän puheenaihe, myös oppilaitoksissa. Vaikuttavuuden mittaamisen hankaluutena lieneekin sen määrittelemisen vaikeus; mikä on vaikuttavuutta? Tämän tutkimuksen pääkäsitteet ovat sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma, jotka molemmat ovat varsin merkittäviä niistä monista vapaan sivistystyön vaikuttavuuden kriteereistä. Vaikka vapaa sivistystyö tänä päivänä tavoittaa vuosittain jo noin miljoona suomalaista, löytyy sen olemassa ololle myös arvostelijoita. Alan keskeiset etujärjestöt (muun muassa Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö VSY) ja sitoutumattomat tutkijat (muun muassa Manninen & Luukkainen) ovat ryhtyneet tutkimaan vapaan sivistystyön sektoria ja sen vaikutuksia ihmisten elämään sekä yhteisöjen ja koko yhteiskunnan toimintaan. Tutkimusten mukaan vapaan sivistystyön opinnot ja toiminnot lisäävät ihmisten kokonaisvaltaista hyvää elämää ja yhteisöjen ja yhteiskunnan toimivuutta ja sisäistä koheesiota.

Tutkimukseni on ajankohtainen ja siksi mielenkiintoinen. On kiinnostavaa selvittää miten Tornion kansalaisopiston opiskelijat kokevat opiskelun ja harrastuksen vaikuttavuuden omaan elämäänsä sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman merkityksessä. Tutkimukseni kohteeksi olen valinnut oman paikkakuntani vapaan sivistystyön oppilaitoksen, Tornion kansalaisopiston ja tutkimuskysymyksiini haen vastausta haastatteleamalla Tornion kansalaisopiston opiskelijoita. Opiskelijoilla on oman osaamisensa ja kehittymisensä kokemuksellinen asiantuntijuus. En haastattele kansalaisopiston opettajia tai kaupungin luottamushenkilöitä, sillä mahdollisista mielipiteistä huolimatta heillä ei ole omakohtaista kokemusperäistä tietoa ja käsitystä tutkimuksen kohteena olevista Tornion kansalaisopiston tuottamasta sivistyshyödystä ja sosiaalisesta pääomasta.

5.2 *Fenomenografinen tutkimusmenetelmä*

Tämä tutkimus on laadullinen, jonka menetelmäksi olen valinnut fenomenografian koska tarkoitukseni on selvittää millaisia kokemuksia ja käsityksiä Tornion kansalaisopiston opiskelijoilla on saavutetuista sivistyshyödyistä ja sosiaalisesta pääomasta ja miten he konkreettisesti kuvaavat sitä. Fenomenografia on tähän tutkimukseen sopiva menetelmä, jonka avulla pyritään kuvailemaan, analysoimaan ja ymmärtämään erilaisia käsityksiä ilmiöistä ja käsitysten keskinäisistä suhteista (Marton 1981, Marton & Booth 1997). Tutkittavat ilmiöt ovat sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma ja niiden esiintyminen Tornion kansalaisopiston opiskelijoilla.

Fenomenografia-sanan etymologiset juuret ovat kreikankielen *fainemon* (appearance) ja *graphein* (description) sanoissa, mitkä vapaasti suomennettuna tarkoittavat ilmiötä ja kuvausta. Etymologisesti termi fenomenografia tarkoittaa sitä, kuinka jokin ilmenee jollekin. (Niikko 2003, 8.) Kroksmarkin (1987, 226-227) mukaan voidaan ajatella, että ilmiö näyttäytyy tutkijalle, joka toimii tutkittavien käsitysten tulkitsejana ja aktiivisen toiminnan avulla muodostetaan tutkittavasta asiasta laadullisesti toisistaan eroavia ilmiöitä. Fenomenografisen tutkimusmenetelmän avulla pyritään tutkimaan ihmisten erilaisia tapoja käsittää, kokea, havaita ja ymmärtää erilaisia asioita ympäröivässä maailmassa (Marton 1988, 144). Martonin (1994) mukaan fenomenografiassa keskitytään enemmän käsitysten kuvaamiseen kuin syiden etsimiseen ja siihen, miksi ihmiset ajattelevat asioista eri tavalla (Häkkinen 1996, 14).

Fenomenografian perustajana pidetään Ference Martonia, joka tutki Göteborgin yliopistossa 1970-luvulla yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä oppimisesta sekä eri tieteenalojen tiedonmuodostusta (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Fenomenografiaa on käytetty paljon kasvatustieteessä, mutta myös yrittäjyyden tutkimuksessa sekä terveystieteellisessä ja uskonnonpedagogisessa tutkimuksessa (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Marton (1981) puhuu ensimmäisen ja toisen asteen näkökulmasta, jolla hän tarkoittaa kahta erilaista näkökulmaa kuvata

todellisuutta. Ensimmäisen asteen näkökulmalla tarkoitetaan tutkijan tapaa kuvata ympäröivää todellisuutta sellaisena kuin se tutkijalle ilmenee. Toisen asteen näkökulma taas tarkastelee ympäröivää todellisuutta toisen ihmisen luomien merkityssisältöjen kautta. Ihmiset luovat merkityksiä todellisuudesta omien kokemustensa ja käsitystensä kautta. Toisen asteen näkökulma on kiinnostunut käsitysten erilaisuudesta. (Niikko 2003, 24 – 25.) Tässä tutkimuksessa toteutuu toisen asteen näkökulma, sillä tutkija on kiinnostunut opiskelijoiden näkökulmasta eli siitä miten he näkevät sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman vaikutukset omien kokemusten ja käsitysten perusteella.

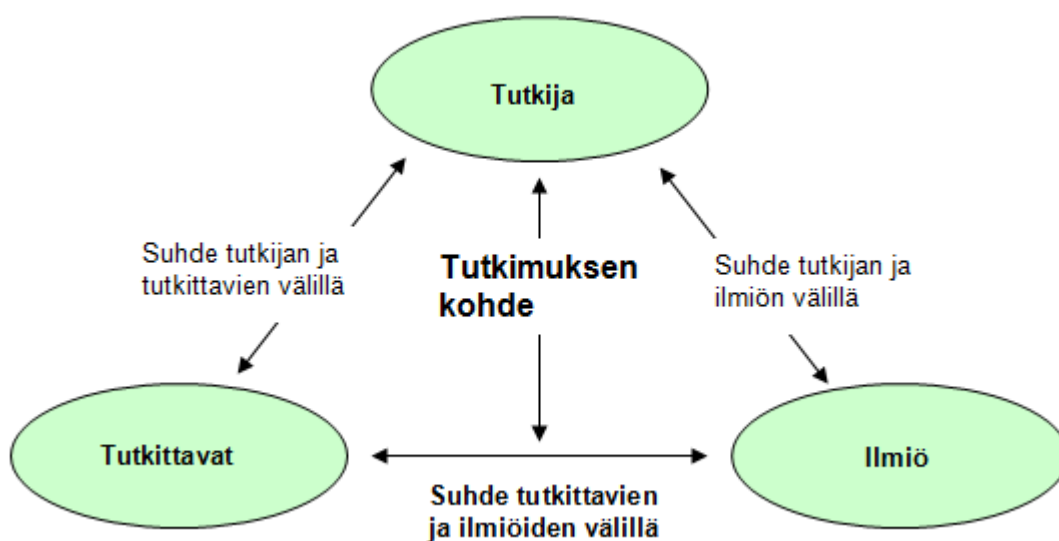
Fenomenografia on laadullinen, empiirinen tutkimuksellinen lähestymistapa (Uljens 1989). Laadullisen tutkimuksen kohteena on yleensä ihminen ja ihmisen maailma, joita yhdessä voidaan tarkastella elämismaailmana. Varton (1992, 72) mukaan elämismaailma tarkoittaa sitä yleisintä kokonaisuutta, jossa ihmistä yleensä voidaan tarkastella: se on niiden merkitysten kokonaisuus, joka muodostuu sellaisista tutkimuksen kohteista, joita ihmistutkimuksessa tavataan, nimittäin yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja yleisesti ihmisten välisten suhteiden kohteista. Tähän laadulliseen tutkimukseeni fenomenografia sopii hyvin, sillä sen avulla voidaan selvittää yksilön (opiskelijan) kokemuksia yhteisön (opintoryhmä) käyttäytymisestä ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, jotka mahdollistavat sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman syntymisen.

Fenomenografisen tutkimuksen kohteena ovat erilaisia arkipäivän ilmiöitä koskevat käsitykset ja niiden erilaiset ymmärtämisen tavat. Fenomenografiaa nimitetäänkin käsitysten ja käsitteellistämisen tutkimukseksi, jossa painottuu kokeuksellinen taso. Kiinnostus ei suuntaudu itse ilmiön tutkimiseen, vaan ihmisryhmän käsitykseen tästä ilmiöstä. Kyse on ilmiön suhteen toisen asteen tutkimuksesta. Fenomenografia painottuu voimakkaasti empiriaan. (Svensson 1989, 3435; Säljö 1994, 72.) Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia, miten Tornion kansalaisopiston opiskelijat kuvaavat opiskelusta saamaansa sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa omien kokemustensa kautta.

Martonin (1986, 1992, 1994) mukaan on olemassa rajallinen määrä tapoja, joilla ihmiset kokevat, käsittävät ja ymmärtävät tiettyä ilmiötä. Fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata laadullisesti erilaisia tapoja, miten ihmiset kokevat ympäröivän maailman ilmiöt. (Marton 1981, 1986, 1994, Kroksmark 1987, Uljens 1989, 1991, Marton & Booth 1997, Pang 2003). Tutkimuksen kohteena on näiden ilmiöiden kokemistapojen variaatio (Marton & Booth 1997, Pang 2003) eli vaihtelu.

Fenomenografiassa, toisen asteen näkökulmassa keskeinen käsite on kokemuksen termin ohella käsitys, sillä kokemus heijastuu käsitysten kautta. Fenomenografiassa käsitys on eri asia kuin sillä arkikielessä ymmärretään (Hasselgren 1982). Fenomenografiassa käsitys ja käsittäminen tarkoittaa perustuvaa laatua olevaa ymmärtämistä tai näkemystä jostakin. Se tarkoittaa kokemusta jostakin ja siksi kuvaus täytyy tehdä kokemuksen sisältötermein (Marton 1988; Marton & Dall'alba & Beaty 1993).

Fenomenografia tarjoaa kuvauksia, jotka ovat relationaalisia, kokemusperäisiä ja laadullisia (Marton 1986). Kuviossa 3 selviää fenomenografisen tutkimuksen kohde, joka ei ole itse ilmiö, mistä puhutaan vaan ennemminkin suhde tutkittavien ja ilmiön välillä. (Bowden 2005, 13).

Kuvio 3. Fenomenografisen relationaalisuus (Bowden 2005, 13).

Fenomenografian tieteenfilosofiset taustaoletukset muistuttavat konstruktivismia ja fenomenologiaa (Heikkinen & Huttunen & Niglas & Tynjälä 2005, 348). Konstruoinnin sijaan fenomenografiassa puhutaan konstituoinnista (constitution) eli siitä, miten käsitykset muodostuvat tai millaisia ne ovat luonteeltaan (Marton & Pang 1999; Hella 2003). Yksilö rakentaa tulkintaa tilanteista aikaisempien käsitystensä, tietojensa ja kokemustensa pohjalta. Yhtymäkohdista huolimatta fenomenografian tutkijat tekevät käsitteellisen eron kognitiiviseen psykologiaan ja yleisemmin konstruktivismiin (Marton 1995; Säljö 1997, 176).

Käsitykset ilmentävät yksilön ja häntä ympäröivän maailman välistä suhdetta. Käsitykset ovat aina sidoksissa kontekstiin, ja yksilön tapa hahmottaa ympäröivää todellisuutta riippuu hänen kokemuksistaan. (Uljens 1989, 10.) Käsitykset ovat muuntuvia ja ihminen voi muuttaa käsityksiään jostain asiasta useampaankin kertaan lyhyellä aikavälillä. Käsitys ei kuitenkaan ole sama kuin mielipide vaan sen ajatellaan olevan syvemmällä ihmisen mielessä. Käsitys on konstruktio, jonka pohjalle ihminen rakentaa uutta tietoa kyseessä olevasta ilmiöstä. (Ahonen 1994, 117.) Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden käsitykset sivistyshyödyistä ja sosiaalisesta pääomasta voidaan ajatella olevan dynaamisia ja uudelleen rakentuvia sitä mukaa kun opiskeluvuotia kuluu ja käsitykset ilmiöistä kokemuksen myötä tarkentuu.

Käsitteet ilmiö ja käsitys ovat fenomenografiassa samanaikaisesti läsnä. Ilmiöllä tarkoitetaan ulkoisesta tai sisäisestä maailmasta saatua kokemusta, josta ihminen muodostaa käsityksen. Siinä on mukana ihmisen subjektiivinen kokemusmaailma, ja käsitys yhdistää sekä subjektiivisen että objektiivisen todellisuuden. Käsitys on kuva ilmiöstä, ja se on rakennettu kokemuksen ja ajattelun kautta. (Ahonen 1994, 116-117.) Yksilön käsitykset ja ymmärrys heijastavat hänen tulkintaansa todellisuudesta (Uljens 1989, 14). Opiskelijoiden sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman käsitysten taustalla voidaan ajatella olevan heidän kokemuksensa omaehtoisesta opiskelusta sillä fenomenografisen näkökulman mukaan käsitykset heijastavat kokemuksia (Niikko 2003, 25; Marton 1981). Se, millaisen merkityksen opiskelija antaa tutkittaville ilmiöille, vaikuttaa hänen opis-

kelukokemuksensa. Tutkimukseni tavoitteena ei ole ympäristön ilmiöiden tutkiminen sinänsä, vaan pyrin tarkastelemaan opiskelijoiden yksilöllisiä käsityksiä näistä ilmiöistä (sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma).

Fenomenografisessa tutkimusotteessa on keskeistä tutkittavan ilmiön kontekstin tunnistaminen, sillä juuri konteksti eli ilmiön "taustamaailma" kiinnittää erilaatuiset käsitykset kohdeilmiöön. Fenomenografista tutkimusotetta soveltavan tutkijan ei tulisi koskaan kohdella haastatteluaineiston sisältöä irrallisina, yksilöllisinä käsityksinä konteksteistaan, vaan merkityksenä siitä kontekstista mitä asiasta sanottiin. Tällöin vältetään siltä, että asioista puhutaan liian yleisellä tasolla. (Laine 2001, 31.) Koska tutkijana työskentelen Tornion kansalaisopistossa, on ilmiön konteksti minulle entuudestaan tuttu.

Fenomenografia ei ole yhtenäinen metodi vaan sen alla on monia lähestymistapoja. Hasselgren ja Beach (1996) ovat nimenneet erityisen Göteborgilaisen fenomenografian, joka voidaan nähdä viitenä eri kontekstina. *Diskursiivinen fenomenografia* (Discursive Phenomenography) tarkastelee käsitysten muodostumista yleisellä tasolla. Aineistona käytetään kontekstista irrotettua keskustelua, esimerkiksi nauhoitettua keskustelua tai avointa haastattelua. *Naturalistisessa fenomenografiassa* (Naturalistic Phenomenography) taas aineisto on autenttista, luonnollisissa sosiaalisissa tilanteissa kerättyä. Aineistoa voidaan kerätä nauhoittamalla tai havainnoimalla. *Hermeneuttisessa fenomenografiassa* (Hermeneutic Phenomenography) aineisto on koottu nimenomaan fenomenografista tutkimusta varten ja tavoitteena on ymmärtää syvemmin kohteena olevaa ongelmaa hermeneutiikan keinoin. Tutkimusprosessi on kehämäinen. *Kokeellisessa fenomenografiassa* (Experimental Phenomenography) on koeasetelma ja sen tukena voidaan käyttää myös kvantitatiivisia menetelmiä. *Fenomenologisessa fenomenografiassa* (Phenomenological Phenomenography) tutkimuskohteena on enemmänkin ilmiön kokeminen kuin ilmiöön liittyvät käsitykset. (Hasselgren & Beach 1996.) Tässä tutkimuksessa on kyseessä diskursiivinen fenomenografia, sillä aineistoa on kerätty nauhoitetuilla haastatteluilla ja sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman kokemuksia käsitellään yleisellä tasolla.

5.3 *Aineiston keruu*

Aineistoa kerätään sekä haastattelulla että lomakekyselyn avulla, jotka tukevat toisiaan tuoden tutkimuksen tuloksiin luotettavuutta. Pelkkä haastattelu ei riitä, sillä kaikki haastateltavat eivät välttämättä osaa ilmaista itseään yhtä hyvin kuin toiset. Näin ollen on väärin olettaa, että heidän saamansa sivistyshyöty tai sosiaalinen pääoma ei olisi yhtä merkittävää kuin itseään paremmin verbaalisesti tulkitseva henkilö. Tutkimuksen lähtökohtana ovat haastattelut ja niiden tulokset, joita peilataan verkko-/lomakekyselyllä saatuihin tuloksiin. Verkkokyselyn osalta tutkimukseni noudattaa määrällisen aineiston tulkintaa.

Aineiston määrä on kvalitatiivisessa tutkimuksessa pitkälle tutkimuskohtainen; vastauksia tarvitaan juuri sen verran, kuin on aiheen kannalta välttämätöntä (Eskola & Suoranta 2008, 60). Tutkimushaastattelujen määrä vaihtelee eri menetelmissä ja eri tutkimuksissa. Uljensin mukaan fenomenografisissa tutkimuksissa tutkimushenkilöiden luku on vaihdellut kymmenen ja kolmensadan välillä (Uljens 1989, 11). Trigwell (2006, 371) puolestaan määrittelee lukumäärän 10-30 väliin. Puhdas fenomenografinen tutkimus ei kuitenkaan ole kiinnostunut määrästä, vain laadullisista piirteistä (Gröhn 1992, 26-29; Ahonen 1994, 117; Eskola & Suoranta 2008, 18).

Saturaatioon perustuvan käsityksen mukaan aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Saturaation käsite on peräisin Bertauxilta. Hänen mukaansa tietty määrä aineistoa riittää tuomaan esiin sen teoreettisen peruskuvion, mikä tutkimuskohteesta on mahdollisuus saada, jos kirjoittajien kokemus ja kulttuuritausta pysyy suurin piirtein samana. (Eskola & Suoranta 2008, 62-63; Eskola & Vastamäki 2001, 40.)

5.3.1 Haastattelu

Haastattelua käytetään usein fenomenografisessa tutkimuksessa, jotta voidaan saada kuvaa haastateltavien käsityksistä tutkittavasta ilmiöstä (Marton 1988, 154) ja siksi valitsin haastattelun tutkimukseni keskeiseksi aineistonhankintamenetelmäksi. Haastattelijan tavoitteena on selvittää, miten haastateltava rakentaa merkityksiä, ja hänen tehtävänä on kysymysten avulla auttaa haastateltavia ilmaisemaan käsityksiään kyseessä olevasta ilmiöstä. Tavoitteena on nostaa tutkittavien luomat merkitykset kuuluville. Haastattelukysymysten on liitettävä tutkimusongelmiin ja sitä kautta teoriaan, jotta tutkimukselle asetettu validiteetti toteutuu. Kysymyksenasettelun tulee kuitenkin olla mahdollisimman avointa, jotta erilaiset käsitykset aineistosta saadaan esiin.

Haastattelu edellyttää tutkijalta aktiivista kuuntelua. Se on vuorovaikutukseen pohjautuva tilanne, jossa luodaan myös yhteisiä merkityksiä ja johon vaikuttavat haastattelijan läsnäolo ja tapa kysyä sekä edeltävät kysymykset ja vastaukset. Haastattelussa toteutuu fenomenografisen tietokäsityksen luonne: tutkittaessa toisen ihmisen ajattelua ovat prosessissa mukana myös tutkijan oma ajatusmaailma ja sen rakenteet, jotka vaikuttavat tulkintoihin. Olennaista on, että haastattelijatiedostaa omat lähtökohtansa, jotta hän pystyy arvioimaan niiden vaikutusta haastattelutilanteeseen ja haastateltavan vastauksiin. (Ahonen 1994, 136-137, Hirsjärvi & Hurme 2001, 48-49.)

Haastattelujen tavoitteena oli selvittää kansalaisopistossa opiskelleiden opiskelijoiden käsityksiä opiskelussa saamastaan sivistyshyödyistä ja sosiaalisesta pääomasta. Fenomenografinen haastattelu perustuu keskustelemaan vuorovaikutukseen haastattelijan ja haastateltavan välillä. Kysymykset ovat avoimia ja haastattelijan tehtävänä on tehdä syventäviä ja merkityksellisiä kysymyksiä sen pohjalta, mitä haastateltava edellä sanoi ja rakentaa haastattelun jatko niiden varaan. (Ahonen 1995, 136-137; Hirsjärvi & Hurme 2001, 45.) Koska haastattelukysymykset ovat avoimia, niitä ei tulisi paljoa valmistella etukäteen (Niikko 2003, 31). Mutta huolimatta siitä, että haastattelu perustuu avoimeen suunnitelmaan, se sisältää kuitenkin tietyn järjestyksen. Uuteen teemaan

siirryttäessä olennaista on avauskysymys, joka on kaikille haastatelluille aina sama. (Gröhn 1993, 18.)

Haastattelussa minulla ei ollut käytössäni kyselykaavaketta vaan haastattelu käytiin keskustelun muodossa. Tallensin haastattelut ääninauhalle, jonka myöhemmin litteroin. Ennen haastattelua selvensin haastateltavilleni kirjallisesti käsitteet ”sivistyshyöty” ja ”sosiaalinen pääoma.” Näin he saivat muutamia viikkoja aikaa pohtia asioita mielessään, joten itse haastattelu oli sujuvaa ja eikä haastattelun aikana tarvinnut enää muistuttaa käsitteiden merkitystä. Esimerkiksi ”sivistyshyöty” mielletään helposti vain oppimistuloksien lisääntymisenä eikä huomata pohtia sen tuomia rinnakkaisvaikutuksia. Jokainen haastattelu kesti noin tunnin ja niiden äänittäminen onnistui teknisesti hyvin. Kaikki kolme haastateltavaani olivat etukäteen kirjoittaneet ajatuksiaan ylös paperille ja myös nämä sain heiltä aineistokäyttöni.

5.3.2 Verkkokysely

Ihmisten erilaisia käsityksiä ja tapoja voidaan analysoida monella erilaisella menetelmällä. Yksi näistä on menetelmä, jossa ihmisiä pyydetään arvottamaan tietyn asteikon avulla heille esitettyjä väittämiä, jolloin menetelmässä yhdistyy sekä laadullinen että määrällinen tutkimusote. Tässä tutkimuksessa määrällistä osuutta tuo opiskelijoille tehtävä verkkokysely, joka täydentää laadullista tutkimusotetta.

Määrällinen verkkokysely mahdollistaa laajan tutkimusaineiston saannin ja sen tehokkaan käsittelyn. Verkkokyselyn avulla pyritään selvittämään väittämien avulla miten vastaajat kokevat saaneensa opiskelusta sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaan. Tarkoituksena on tarkastella haastattelujen ja verkkokyselyn tulosten vastaavuuksia tai poikkeavuuksia, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta (Kananen 2008, 10-11.). Verkossa tehtävään kyselyyn liittyy myös heikkouksia, sillä väärinymmärryksen mahdollisuus on aina olemassa. Myös se kuinka vakavasti he suhtautuvat kyselyyn ja vastaamiseen vaikuttavat tulosten

oikeellisuuteen. Kyselytutkimuksen aineistoa pidetään usein pinnallisena, mutta tässä tutkimuksessa haastattelutulosten yhdenmukaisuuden vertailussa ne toimivat hyvin. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2012, 137, 195.)

Verkkokysely toteutettiin Webropol-tiedonkeruujärjestelmää käyttäen. Lähetin kyselyn satunnaisesti valituille seitsemälle kymmenelle Tornion kansalaisopiston opiskelijalle. Aluksi valitsin opiston opetustarjonnasta sellaiset opintoryhmät, jotka ovat toimineet useamman vuoden, jotta opiskelijat pystyisivät tunnistamaan mahdollisen sivistyshyödyn lisääntymisen. Näistä pitkäkestoisista ryhmistä valitsin otokseeni satunnaisesti kymmenen. Opiston käyttämästä Hellewi-ilmoittautumisjärjestelmästä sain koottua ryhmien opiskelijoiden sähköpostiosoitteet vietäväksi Webropoliin. Kaikilla ryhmien jäsenillä ei ollut sähköpostia tai he eivät olleet sitä syystä tai toisesta antaneet ilmoittautumisen yhteydessä. Vastausaikaa oli kymmenen päivää. Kyselyyn vastaamattomille lähti automaattinen muistutus ja pyyntö osallistumisesta kahta päivää ennen kyselyn sulkeutumista.

Pyrin laatimaan kyselyn vastaajille helpoksi ja riittävän lyhyeksi, jotta mahdollisimman moni vastaisi siihen. Kyselyssä oli kahdeksantoista väittämää, jotka olin jaotellut sivistyshyödyn osa-alueisiin: välittömät hyödyt, oppimisen ja osaamisen lisääntyminen, rinnakkaisvaikutukset ja seurannaisvaikutukset. Osa-alueiden sisällä olevat väittämät sisälsivät sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman tekijöitä. Arviointiasteikoksi valitsin Likertin neliportaisen asteikon, joista vastaaja valitsi väittämistä sen mikä kuvasi parhaiten hänen omaa kokemustaan aiheesta. Kyselyn lopussa oli yksi avoin tekstikenttä aiheeseen liittyville kommenteille. Verkkokyselyn sisällön laadinnassa otin mallia Mannisen ja Luukan-teleen (2008) käyttämästä omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutuksia mittaavasta kyselykaavakkeesta.

5.4 Tutkimusjoukko

Tutkimusjoukko koostuu Tornion kansalaisopiston opiskelijoista. Haastattelin kuutta opistossa opiskellutta opiskelijaa ja seitsemällekympmenelle lähetin sähköpostilla Webropol-kyselyn. Haastateltavien tutkimusjoukossa on mukana miehiä ja naisia, jotka ovat iältään 38-73 -vuotiaita. Haastateltavien valinnassa pidin huolen siitä, että kaikki eivät ole saman aineryhmän, esimerkiksi vain kielten, opiskelijoita. Varmistin myös sen, että jokainen heistä on opiskellut kansalaisopistossa vähintään kaksi lukuvuotta, sillä Turusen (1982, 39) mukaan sivistys ei synny minkään tietyn ajan kuluessa vaan se on aikaa vievä jatkuva prosessi.

Tutkimusjoukon opiskelijat edustavat useita aineryhmiä: kielet, tietotekniikka, liikunta, taideaineet, kädentaidot ja avoin yliopisto. Vaikka en tutkimuksessani tarkastelekaan sivistyshyötyä ja sosiaalisen pääoman tuloksia aineryhmittäin, voi monipuolisella edustuksella olla tulosten kannalta merkitystä.

Tutkimuksessani käsittelen vastauksia yleisellä tasolla enkä tulkitse vastauksia esimerkiksi sukupuolen, iän tai koulutustason mukaan. Tästä johtuen vastaajien taustatietoja ei tutkimuksessa näy.

Haastattelussa saatuja vastauksia käsittelen anonymisti, jonka vuoksi vastaajien nimet ovat keksittyjä. Muut taustatiedot ovat oikeat.

Matti, 58-vuotias ja nykyisin eläkkeellä. Opiskellut Tornion kansalaisopistossa englannin kieltä 15 vuotta. Käynyt aikoinaan kansakoulun ja kokee olleensa huono oppilas. Kouluaikojen muisteleminen on sen heikon menestyksen vuoksi arka asia. Lähti opiskelemaan vuonna 1998 koska silloisessa työssään koki tarvitsevansa kielitaitoa. Eläkkeelle jäädessään halunnut jatkaa englannin kielen opiskelua, koska tarvitsee kieltä harrastuksessa, matkailussa ja harjoittamassaan sivutoimisessa liiketoiminnassa.

Maija, 66-vuotias ja nykyisin eläkkeellä. Opiskellut Tornion kansalaisopistossa 24 vuotta monialaisesti: ruotsia, englantia, ranskaa, tietotekniikkaa, liikuntaa, kädentaitoja, lausuntaa ja avoimen yliopiston arvosanoja. Keskeyttänyt aikoinaan keskikoulun, mikä on myöhemmin kovasti kaduttanut. Rajan läheisyyden vuoksi koki työelämässä tarvitsevansa erityisesti ruotsin kieltä. Ruotsin opiskelu on nykyisin jäänyt pois, mutta englannin kieltä on opiskellut lähes vuosittain. Uutena kielenä opiskelee nykyisin ranskaa. Työelämän kannalta merkityksellisiä opintoja ovat olleet avoimen yliopiston vaatimusten mukaisesti suoritettut approt (nykyisin perusopinnot) ja cum laudet (nykyisin aineopinnot).

Johanna, 42-vuotias ja on työelämässä. Työelämän vastapainoksi halusi alkaa harrastamaan liikuntaa, mutta koki työssään tarvitsevansa parempia valmiuksia myös tietotekniikan taitoihinsa. Opiskellut ja harrastanut Tornion kansalaisopistossa yhteensä 6 vuotta tietotekniikkaa, joogaa ja tanssiliikuntaa. Nykyiseltä koulutukseltaan filosofian maisteri. Joogaa ja tanssiliikuntaa harrastanut lähes koko 6 vuotta, tietotekniikkaa opiskellut muutamia satunnaisia kursseja työelämän tarpeita varten.

Pekka, 38-vuotias. Nykyisin työssä, mutta opiskeluaikana oli työttömänä. Ylioppilas. Ei ole kouluaihana koskaan pitänyt opiskelusta eikä viihtynyt koulussa. Ylioppilaaksi tulonsa jälkeen ei ole halunnut lähteä jatkamaan opintoja, mutta on jollain tapaa määräaikaisesti työllistynyt. 35-vuotiaana jäi työttömäksi eikä onnistunut saamaan työtä. Vuoden työttömyyden jälkeen lähti kansalaisopistoon opiskelemaan ensin tietotekniikkaa ja sen jälkeen kieliä (englanti, ruotsi). Nykyisin työelämässä ja kertoo kansalaisopistossa suoritettujen opintojen vaikuttaneen työllistymiseensä.

Liisa, 73-vuotias eläkeläinen. Opiskellut ja harrastanut kansalaisopistossa yhtäjaksoisesti 50 vuotta: kieliä, tietotekniikkaa, liikuntaa, posliininmaalausta, kan-kaankudontaa, ompelua. Käynyt kansakoulun ja opiskellut aikuisiällä ammatin. Hakeutui aikoinaan kansalaisopistoon koska halusi harrastaa jotain kodin ulkopuolella, tavata ihmisiä ja saada uusia ystäviä.

Jussi, 47-vuotias. Opiskellut kansalaisopistossa musiikkia (instrumentti) liki kymmenen vuotta ja pitää vapaaehtoisesti tapahtuvaa opiskelua hyvänä tasa-painottavana tekijänä työ- ja perhe-elämän vaatimuksiin. Soittaminen on kiinnostanut aina ja lasten ollessa pieniä oli niin sanotusti pakko keksiä itselleen harrastus, jossa saa omaa aikaa. Opiskelusta on tullut rakas ja tärkeä harrastus, johon nykyisin suhtautuu kunnianhimoisesti. Pyydettyä käy myös juh-lissa esiintymässä.

5.5 Aineiston analyysi

Ennen varsinaisen haastattelun alkua lähetin sähköpostilla haastateltavilleni tutkimukseni pääkäsitteiden ”sivistyshyöty” ja ”sosiaalinen pääoma” kirjallisuuden mukaiset määritelmät ja pyysin heitä miettimään niiden vaikutusta ja merkitystä omaan elämäänsä. Pääkäsitteiden kautta syntyivät haastattelulle teemat, joita käytän tutkimukseni aineiston analyysissä. Annetuista teemoista huolimatta haastattelut käytiin vapaasti keskustellen, jonka aikana tein tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelulle onkin tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat etukäteen määriteltä, mutta tarkat kysymykset ja niiden järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2012, 208; Tuomi & Sarajärvi 2011, 75).

Fenomenografisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena saada selville, miksi ihmiset ajattelevat tietyllä tavalla kyseessä olevasta ilmiöstä, vaan tavoitteena on pyrkiä kuvaamaan, millaisia käsityksiä heillä siitä on. Tavoitteena ei ole pyrkiä selittämään syitä, jotka ovat käsitysten taustalla vaan tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään tutkittavien ajattelua. Jotta tutkija pystyy osoittamaan tutkittavien ajattelun sisäisiä yhteyksiä, hän muodostaa aineistosta merkitysluokkia, kategorioita. (Häkkinen 1996, 13-14; Ahonen 1994, 126). Erilaisia ajattelutapoja kuvaavat kategoriat ovat tutkimuksen päätulos ja ne muodostavat perustan fenomenografiselle tutkimukselle. Kuvauskategoriat ilmentävät teorian ja empirian välistä suhdetta. (Häkkinen 1996, 33.) Kuvauskategorioiden avulla on mahdollista kuvata yksilön ajattelua suhteessa yleisiin ajattelutapoihin, jolloin yksittäiset

käsitykset ovat osa laajempaa käsitysten joukkoa. Kuvauskategoriat edustavat teorian ja empirian välistä suhdetta tutkimuksessa. (Marton 1981, 186, 196.) Ne löydetään, kun aineistoa erotellaan ja yhdistellään kokonaisuuksiksi. Kategoriat ilmentävät käsitysten keskeisiä piirteitä ja rakenteita. (Häkkinen 1996, 34.)

Analyysivaiheessa on olennaista, että tutkija lukee haastattelut useaan kertaan läpi, jotta hän voi löytää aineistosta tutkimusongelmien kannalta tärkeitä ilmaisuja. Tutkija muodostaa ilmiötä kuvaavista sanoista ilmaukset, joista muodostetaan merkitysyksikköjen joukko. Niiden pohjalta muodostetaan edelleen kuvauskategoriat. Samaa ilmiötä voidaan kuvata erilaisin käsittein, ja analyysin tehtävänä onkin etsiä ilmiötä koskevia käsityksiä erilaisten ilmaisujen takaa. (Marton 1988, 154-155.)

Fenomenografisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena käyttää teoriaa luokittelun perustana eikä testata teoriasta nousevia oletuksia vaan lähestymistapa on aineistolähtöinen. Kategoriat nousevat aineistosta. Teorian tarkoituksena on keskustella vuorovaikutuksessa aineiston kanssa. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.) Teoreettinen lähtökohta ja tutkimuskäsitteistö ohjaavat käsitysten luokittelua. Tutkija on kiinnostunut merkitysten laadullisesta erilaisuudesta. Erityisesti ylemmän tason kategoriat kuvaavat tutkijan selitysmallia tutkittavasta ilmiöstä. Ylätason kategoriat jakaantuvat lisäksi alatason kategorioihin. (Ahonen 1994, 127-128, 155.) Kategoriasysteemin rakenne voi olla horisontaalinen, vertikaalinen tai hierarkkinen, mikä muotoutuu analyysin seurauksena. Kuvaustason tulee ilmentää mahdollisimman tarkasti ilmiötä tutkimusongelmien näkökulmasta. (Uljens 1989, 47; 1991, 92.)

Tutkimuksen analysoinnin aloitin litteroimalla haastattelut, joista tuli tekstiä yhteensä 36 sivua. Sen jälkeen jaottelin haastattelujen vastauksia aiemmin valittujen teemojen mukaan ja löytämään teemojen välisiä merkitysluokkia. Tutkimuksessa käytetyt kategoriat ovat aineistolähtöisiä ja horisontaalisessa suhteessa toisiinsa eli ovat keskenään samanarvoisia ja erot määritellään sisällön perusteella (Huusko & Paloniemi 2006, 169).

Haastateltavat olivat kirjoittaneet kotonaan, ennen varsinaista haastattelua, ajatuksiaan aiheeseen liittyen ja nämä tekstit olivat myös yhtenä aineistona tässä tutkimuksessa. Näissä teksteissä oli kirjattu ylös hyvin pitkälti kuitenkin samoja asioita kuin mitä haastattelussa tuli ilmi. Kirjoittaminen on toiminut haastateltavien yhdenlaisena oppimisprosessina ja ymmärryksen lisääjänä, joten pidän tekstejä sen vuoksi merkityksellisenä. Lisäksi katson niiden toimivan yhtenä aineiston luotettavuuden mittarina. Haastateltavien kirjoittamaa tekstiä on yhteensä 11 sivua.

5.6 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri on pääasiassa tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusenaikaista prosessia. Eettinen huomio on kohdistettava myös tutkijan ja tutkittavien väliseen riippuvuussuhteeseen, joka voi vaikuttaa tietojen vääristymiseen. (Hirsjärvi ym. 2012, 231-232; Eskola ym. 2008, 55, 210-211.) Työskentelen Tornion kansalaisopistossa ja oman työpaikan ollessa tutkimuksen kohteena, on hyvä muistuttaa itselleen tutkijalle kuuluvaa eettisyyttä. Huomioitavaa on myös siinä, ettei tutkimuksen ulkopuolisia omia ajatuksia tai mielipiteitä saa tutkimuksessa näkyä.

Eskola ja Suoranta näkevät tutkijan ja tutkittavana olevan kohteen tuttuuden voivan olla tutkimukselle myös hyvä asia. Heidän mielestään tutkimuksesta jää mieleen elämän maku ja todellisuuden tuntu, mikäli tutkimuksessa kerrotut tapahtumat ovat tutkijalle omakohtaisesti tuttuja ja hänen oma kokemuksensa ne vahvistaa. Eskola ym. kuitenkin painottavat, että tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja myöntäminen, mikäli tutkijalla on tutkimuksessaan keskeinen ja omakohtainen asema. (2008, 210.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarvitaan juuri sen verran kun kuin aiheen ja asetetun tutkimustehtävän kannalta on välttämätöntä. Yksi tapa ratkaista aineiston riittävyden tila on sen kylläännyttäminen eli saturaatio. Kun aineisto alkaa toistamaan itseään eli uudet vastaukset eivät tuo enää uutta tie-

toa, voidaan aineistoa todeta olevan riittävästi. (Eskola ym. 2008, 62-63.) Tässä tutkimuksessa haastateltavia on kuusi, jotka eivät määrällisesti voi toimia tuloksia yleistävänä aineistona Tornion kansalaisopiston netto-opiskelijamäärän ollessa noin 2300. Netto-opiskelijamäärä on opiskelijat yhteen kertaan laskettuna.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan testata myös erilaisten menetelmien, tutkijoiden, aineistojen tai teorioiden yhdistämistä samassa tutkimuksessa, jolloin puhutaan triangulaatiosta (Eskola 2008, 69). Tässä tutkimuksessa toteutuu menetelmätriangulaatio aineistonkeräyksessä käytettyjen haastattelujen ja kyselyjen muodossa. Laadullisen aineiston eli haastattelujen lisäksi olen tutkimuksessani käyttänyt määrällistä otetta verkkokyselyn muodossa, jonka tarkoituksena on muun muassa toimia tutkimuksen luotettavuuden mittarina. Mikäli tutkimuksessani käytetty laadullinen eli kvalitatiivinen ja määrällinen eli kvantitatiivinen aineistot ovat tuloksiltaan samansuuntaiset, voidaan tuloksia pitää luotettavina ja yleistettävänä. Kyselyllä selviää sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman lisääntymisen yleisyys, haastatteluissa puolestaan lisääntymisen tarkempi sisältö.

Kyselytutkimusta pidetään tehokkaana, jonka avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto: tutkimukseen voidaan saada mukaan paljon henkilöitä ja siinä voidaan kysyä monia asioita. Tehokkuuden mittarina voidaan pitää myös sitä, että kyselymenetelmä on suhteellisen helppo säästää tutkijan aikaa ja vaivaa. (Hirsjärvi ym. 2012, 195.) Valitsin tutkimukseeni aineiston toiseksi keruumenetelmäksi kyselyn sen helppouden ja tehokkuuden vuoksi. Kyselyyn valittiin satunnaisesti 70 vastaajaa, joiden haastattelut olisivat vieneet tutkimukseni valmistumisaikatauluun nähden liian kauan aikaa.

Kyselyn yhtenä heikkoutena pidetään pinnallisen aineiston saantia. Muita heikkouksia ovat muun muassa sitä, ettei tiedetä miten vakavasti vastaajat suhtautuvat tutkimukseen eli pyrkivätkö he vastaamaan huolellisesti ja rehellisesti. Tutkija ei voi myöskään tietää vastaako kyselyn saanut henkilö itse kyselyyn. Myös vastaajan senhetkinen tilanne, esimerkiksi mielenlaatu, saattaa vaikuttaa

annettujen vastausten todenperäisyyteen. Satunnaisotannalla valittu tutkimusjoukko sisältää todennäköisesti henkilöitä, jotka eivät välttämättä tiedä kysymyksiä esitettävästä alueesta kovinkaan hyvin. (Hirsjärvi ym. 2012, 195.) Tässä tutkimuksessa kysely lähetettiin kansalaisopiston opiskelijoille, joten oletettavaa on heidän tietävän kokemustensa perusteella kysyttävästä aiheesta. Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma –käsitteet eivät välttämättä ole kaikille merkitykseltään tuttuja, mutta avasin aihetta kyselyn alussa ja lisäksi tein kyselyyn helppoja aiheisiin liittyviä väittämiä.

Valitsin tutkimukseeni kyselyn muodoksi verkkokyselyn, jonka toteutin Webropol-tiedonkeruujärjestelmää käyttäen. Lähetin verkkokyselyn sähköpostitse 70 opiskelijalle, jotka ovat antaneet opiston opiskelijarekisteriin sähköpostiosoitteensa. Verkkokyselyiden vastausprosentit ovat usein vaihtelevia. Mahdollisimman kattavan vastaajamäärän saadakseni, määritin Webropol:n lähettämään automaattisesti muistutuksen, ellei kyselyn saaja ole vastannut kyselyyn kolmea päivää ennen määräajan umpeutumista. Muistutuksista huolimatta verkkokyselyn suurimpana ongelmana pidetään sen antamaa heikkoa vastausprosenttia eli katoa (Hirsjärvi ym. 2012, 196).

Verkkokyselyn toteuttaminen Webropol-järjestelmän avulla oli teknisesti helppoa. Webropol-sovellus on helppokäyttöinen, joten kyselyn tekeminen, lähettäminen ja vastausten palautus kävivät suhteellisen nopeaa. Webropol antaa vastauksista myös selkeän raportin, joiden tuloksia tutkijan on lähes mahdoton manipuloida.

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että luottavaisuus yhteiskunnan instituutioihin on suurta erityisesti sellaisilla henkilöillä, joilla on paljon resursseja käytössään (Sztompka 1999; Putnam 2000). Ne henkilöt, joilla on vähemmän resursseja käytössään, suhtautuvat puolestaan niihin muita epäilevämmiin. Tämä johtunee heikko-osaisten usein negatiivisista kokemuksista yhteiskunnan hyvinvointipalveluita kohtaan. Epäluottamus yhteiskunnan instituutioihin voi heikko-osaisten kohdalla johtua myös kokemuksen kautta opitusta

epäluottamuksen kulttuurista, joka ei helposti muutu edes positiivisten kokemusten myötä. Tutkimuksen mukaan miehet ovat naisia epäileväisempiä, mutta tässä tutkimuksessa selvitetä miesten ja naisten vastausten eroja, mutta ne voivat vaikuttaa tuloksiin. (Ilmonen 2002, 147.)

6 TULOKSET

6.1 *Opiskelijoiden käsitykset saavutetusta sivistyshyödystä*

Haastatteluissa tulivat selkeästi esille opiskeluryhmään kuulumisen merkitys, tavoitteeksi asetetut tietojen ja taitojen lisääntyminen, itsetunnon ja –varmuuden lisääntyminen, yhdessä tekeminen ja arjessa jaksaminen, joten aineistoni yläteemat ovat yhteneväiset Mannisen (2010) tulosten kanssa. Opiskeluprosessiin liittyvät hyödyt keskittyvät neljään pääteemaan: välittömät hyödyt, oppimisen ja osaamisen hyödyt, koulutukseen osallistumisen rinnakkaisvaikutuksista sekä edellä mainittujen tekijöiden seurannaisvaikutuksista.

Kysyin esimerkiksi ”Mitä merkitystä sinulle on ollut opiskeluryhmään kuulumisesta?” ja ”Millaisena koet opiskelijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen?” ja ”Onko oppimisen ja osaamisen tavoitteet saavutettu?” Keskustelimme myös tuttava-/ystäväpiirin laajentumisesta, henkisen hyvinvoinnin muutoksista opiskelun aikana sekä oppimisen ja osaamisen lisääntymisen tuottamasta oppimisen ilosta ja itseluottamuksen kasvusta. Laadullisen aineistoni eli haastatteluissa nousseiden aiheiden perusteella olen luokitellut jokaisen pääteeman 3-4 alateemaan, joita analysoin tässä luvussa myöhemmin. Välittömien hyötyjen alateemat ovat yhteisöön kuuluminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja tekemisen ilo. Oppimisen ja osaamisen alateemat ovat oppimisprosessin alkuun saattaminen, oppimisen ilo, luovuus ja itseilmaisutaidot sekä opiskelussa saavutettu käytännön hyöty. Aineistoni mukaisia rinnakkaisvaikutuksia ovat itsevarmuuden lisääntyminen, mielihyvän lisääntyminen ja sosiaalisen verkoston laajentuminen. Seurannaisvaikutukseksi aineistosta nousivat henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen, fyysisen hyvinvoinnin lisääntyminen, arjessa jaksaminen ja tahtuneet asennemuutokset.

Jokisen ym. (2012, 10) mukaan aito sivistyshyöty saavutetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten opettajien ja opiskelijoiden välisessä vuorovaikutusproses-

sisä. Sivistyshyödyllä on opiskelijalle laajempi merkitys kuin pelkkä tiedollisten ja taidollisten tekijöiden lisääntyminen. Haastatteluissa tuli selvästi esille opettajan ja ryhmän tärkeys niin oppimiselle, hyvän vuorovaikutuksen ja ryhmähengen syntymiselle kuin omalle arjessa jaksamiselle ja hyvinvoinnille. Saavutetulla sivistyshyödyllä on siis varsin kokonaisvaltainen ja positiivinen merkitys ihmisen elämänlaadun parantajana.

6.1.1 Välittömät hyödyt

Koulutuksen aikaansaamat välittömät hyödyt syntyvät opiskeluryhmään kuulumisesta ja siellä tapahtuvasta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta eli suorassa opiskelutilanteessa tapahtuvaa hyötyä. Aineistostani nousi selkeimmin esille kolme välittömien hyötyjen alateemaa: yhteisöön kuuluminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja tekemisen ilo.

Yhteisöön kuuluminen

Opistolle tullaan mielellään opiskelemaan ja tapaamaan muita. Opiskelijoiden ja opettajien välinen vuorovaikutus koetaan hyväksi ja avoimeksi. Opiston kuvailaan kodinomaiseksi tutuksi ja turvalliseksi paikaksi.

”Kyllä se on mukava tulla opistolle. Se on kummallista. Että mulla on hyvä fiilinki tulla sinne opiskelemaan ja kauhean ihana kun kaikki moikkaa ja juttelee. Sitä on vähän kuin kotiin tulus.”

”Mulla tulee kotona joskus yksinäinen olo vaikka siellä on perhe. Kansalaisopistossa ei koe itteään koskaan yksinäiseksi.”

”Keskustellaan samalla myös maailman asioista. Nauretaan ja itketäänki yhdessä jos jotaki tapahtunu.”

”Me siinä tekemisen lomassa jutellaan paljon ja opettajaki osallistuu, mikä on minusta mukavaa. Ennen vanhaan sitä ei saanut opettajaa vappaasti etes puhutella.”

Myös opiston järjestämissä juhlissa ja muissa tapahtumissa käydään mielellään.

”Tykkään myös käyä opiston tapahtumissa, niissä on hyvä henki.”

”Mie käyn ahkerasti kaikissa näyttelyissä ja tapahtumissa.

”Peräpohjolan markkinoilla olen ollut joka ikinen vuosi. Se on mahtoman kiva tapahtuma, paljon ihmisiä ja hyviä tuotteita myynnissä.”

Voimakas yhteenkuuluvuuden tunne vaikuttaa myös opistolaisuus-identiteetin syntymiseen. Oma opisto koetaan tärkeäksi ja eikä muihin opistoihin koeta samanlaista tarvetta ja kiintymystä.

”Ja mielellään tuon esiin, että tämänki opin siellä kansalaisopiston kurssilla. Kyllä mie sillä tavalla olen aina opistolainen ja siitä ylpeä.”

”Opistolaisuutta tai siihen liittyvää identiteettiä ei tulevälttämättä aina ajatelleeksi, mutta kyllä mulla ainakin semmonen vahvasti tuntuu olevan. Ei tulis eten mieleenkään lähteä minkään toisen opiston kurssille. Minusta tämä meän oma opisto on paras.”

”Mie oon kyllä niin opistolainen ko olen niin pitkään jo täällä kulkenu. Ja kyllä sen toisen opistolaisen huomaa ko me ollaan minusta enemmän semmosia ilosempia ja vappaampia ihmisiä ko vaikkapa tutkintoa suorittavat.”

”Opistolaisuutta tai siihen liittyvää identiteettiä ei tule etes ajatella, mutta kyllä mulla ainakin semmonen vahvasti tuntuu olevan. Jos esimerkiksi kuulen, että joku kurssilainen on käynyt kurssilla jossakin muualla niin heti ajattelen, että mitä ihmettä se on sinne muka mennyt ja mitä se muka sieltä luulee saavansa parempaa kuin täällä on. Minusta tämä meän oma opisto on paras.”

Pitkään yhdessä opiskelleelle ryhmälle on muodostunut jo yhteenkuuluvaisuuden side, jonka toivotaan edelleen jatkuvan. Jos ryhmästä joku jää pois, se vaikuttaa opiskelijoiden mielialaan ja koko ryhmän dynamiikkaan. Tutussa ryhmässä halutaan pysyä vaikka oppiminen olisi toisen ryhmän kanssa tehokkaampaa.

”Neljä viis vuotta opiskella saman ryhmän kanssa, sehän on aivan huippua.”

”Tietenki semmoset ko pitkäaikaiset jäsenet jää pois niin ainahan sitä vähän on niinkö surullinenki että ko ei näy. Ja kysellään että oookko kuullu ja näin poispäin. Sitä on niin tottunu tiettyihin ihmisiin siellä, että ryhmä jää kyllä kaipaamaan. Jonku aikaa menee, ennen kuin ryhmä on niin sanotusti ennallaan.”

”Mie oon ollu samassa ryhmässä jo iät ja ajat enkä haluakkaan muuttaa. On se opettaja joskus sanonu, että minun kannattas vaihtaa vähän vaativamman tasoseen ryhmään, mutten mie oo halunnu.”

Sosiaalinen vuorovaikutus

Sosiaalinen vuorovaikutus koetaan olevan parhainta homogeenisessä ryhmässä tai sellaisen henkilön kanssa, jonka sen hetkinen elämäntilanne vastaa edes joiltain osin omaa. Kun keskustelukumppani on niin sanotusti ”samalla

aaltopituudella”, koetaan yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta olevan eniten hyötyä.

”Kun siinä ryhmässä on sellaisia henkilöitä, joiden koulutustausta, ammatti tai ikä vastaa mun taustaa niin silloin se sosiaalinen kanssakäyminen ja kontakti on helpommin syntynyt. Siitä on kokenut silloin, että siitä on suurempi hyöty. Silloin se kaikki keskustelu ja aiheeseen liittyvä ja mielipiteiden vaihto on hedelmällistä.”

”Mie nautin kyllä mahottomasti kun saan siellä keskustella samanhenkisten ihmisten kanssa. Tullee hyvä mieli kun joku kuuntelee ja pittää sitä minun asiaa tärkeänä. Ja tietenkin se toimii toisinkin päin.”

”Ollaan opittu hyvin tuntemaan toisemme ja me ollaan lopulta aika samanlaisia monissa asioissa. Se helepottaa sitä kanssakäymistä eikä toista tarvi mitenkään ujostella tai jännittää.”

Kun ryhmään tulee uusia opiskelijoita, se aiheuttaa entisille opiskelijoille tietynlaisia odotuksia ja haasteita. Uuden opiskelijan odotetaan mukautuvan ryhmän olemassa olevaan tapaan toimia ja häntä ollaan valmiita myös auttamaan ryhmään sopeutumisessa. Kun huomataan uuden opiskelijan viihtyvän ryhmässä, se tuo iloa myös muille ryhmän opiskelijoille.

”Se on aina ryhmälle haaste kun tulee joku uus henkilö niin saada se innostumaan ja löytämään oma paikkansa. Se on kauhean pal-kitsevaa ittellekkin kun huomaa, että se sitten onnistuu.”

”Ryhmädynamiikka mennee aluksi vähän sekasin kun siihen tulee uus ihminen. Mutta ei se ylleensä kauaa kestä kun kaikki on taas yhtä suurta perhettä. Ne jotka ei jostain syystä viihy, lähtevä pois.”

Vuorovaikutuksen merkitystä on pohdittu myös opiston näkökulmasta. Hyvän vuorovaikutuksen tiedetään olevan merkki opiskelijoiden vähäisestä keskeyttämisprosentista mikä puolestaan mahdollistaa saman ryhmän vuodesta toiseen jatkuvan opiskelun. Vastauksessa näkyy myös opiskeluun sitoutumisen vaikutukset, sillä opiskelijat tietävät kurssin päättyvän oletettua alhaisemman opiskelijamäärän vuoksi.

”Mie niinkö koen että siellä on oikein hyvä se ryhmähenki ja sen takia ne kurssit pystyy olemaankin niin pitkiä eikä ole paljon keskeyttämissiä. Mutta siellä korostetaan pitkäkestoista opiskelua ja siellä väkisinkin syntyy hyvä keskinäinen kontakti ja sen vuoksi ne kestääkin niin pitkään että on vuodesta toiseen jatkuvia ryhmiä.”

”Eihän sitä malta lopettaa jo senkään takia kun porukka on niin mukavaa. Niin monet muukki tuntuu siinä meän ryhmässä ajattelevan ja siksi me varmaan ollaan vielä monen vuoden jälkeenkin yhdessä opiskelemassa.”

Tekemisen ilo

Useissa vastauksissa tuli ilmi, että sekä ryhmällä että opettajalla on erittäin merkittävä vaikutus opiskelumotivaation pysymiseen tekemisen ilon kautta. Opiskelijat arvostavat, että opettaja käy ryhmän kanssa keskustelua opiskelutaitoihin liittyvistä asioista ja kannustaa heitä. Useilla haastateltavista oli ikäviä koulumuistoja ja joista he vapautuivat vasta lähdettyään kansalaisopistoon opiskelemaan. Näistä keskusteluista opiskelijat kokevat saavansa ymmärrystä, että käyttämällä eri menetelmiä jokainen oppii. Tämä rauhoittaa mieltä ja antaa voimia jatkaa opiskelua sekä luo positiivista tekemisen meininkiä koko ryhmään. Vapaaehtoinen opiskelu koetaan mielekkäämmäksi, josta saa myös nauttia.

” Tässä opettajalla on aika suurikin rooli eli jos opettaja mahdollistaa sen, että siellä tunnilla voidaan keskustella tämmösiin oppimi-

siin liittyvistä asioista ja oppimista estämistä liittyvistä asioista ja jos opettaja antaa mahdollisuuden sen syventämiseen niin olen huomannut, että sekä itselle että toisille ne ovat erittäin hedelmällisiä. Ja se tuo sitä positiivista opiskelufiilinkiä ja tukee sitä opiskelua.”

”Tämä nykyinen opiskelu on taas hauskaa kun on saanu pedagogista opetusta siten että se on erilaista kun se on vapaampaa, se on kannustavaa kun koko ryhmä on täysillä mukana.”

”Tekeminen tuottaa hyvinkin usein sellaisen flow-tilan, jonka ei haluaisi loppuvan. Tunti hikistä liikkumista yhdessä ryhmän kanssa tuo niin upean hyvän olon ettei sitä voita mitkään. Kouluaikana koin olevani kömpelö ja inhosin liikuntatunteja. Niistä on paljon ikäviä muistoja.”

”Ennen olin semmoinen väkisin rehkiä, jolla oli aina lihakset kiipeänä ja paikat jumissa. Liukuin vaikka vihasin sitä. Nyt kunnon kohottamisen lisäksi tulee mahottoman hyvä olo ja mieli.”

”Mie oon kokenu sitä tekemisen iloa eniten ehkä silloin ko oon saanu tehdä niitä opittuja juttuja sitte kotona. Son kuule mukava hurauttaa vaikka takki itelle tai jollekki. Ja ko sen on kurssilla hyvin oppinu ei siihen tarvi enää hirveitä ponnisteluja.”

Vastaajat kertovat huomioineensa, miten mielellään kansalaisopiston opiskelijat tekevät kotitehtäviä. Helposti voidaan ajatella, että vapaan sivistystyön opiskelu on niin vapaata, ettei kotitehtäviä ole. Tehtävien tekeminen sinänsä on tietysti jokaisen opiskelijan oma asia, mutta vastaajien mielestä opiskelijat tekevät kotitehtäviä mielellään. Yksi kieliä opiskeleva vastaaja toivoo, ettei oppituntien välillä pidetä sellaisia taukoja, joissa kieleksi vaihtuu suomi, vaan uuden kielen oppiminen tapahtuisi myös niin sanotulla vapaa-ajallakin.

”Ja sehän on ollut hienoa huomata, että miten paljon opiskelijat tekevät kotitehtäviä.”

”Mie kyllä aina haluan niitä kotitehtäviä. Se ei kuule riitä, että kerran viikossa opiskellee. Pittää tehdä kotonaki jotaki siinä välissä, muuten net unohtuva.”

”Se opettaja aina sanoo, että tätä voi sitten tehdä kotonaki vaikka samala ko kattoo telkkaria. Ja mie kyllä jumppaanki kotona melkein joka ilta teen jotaki.”

”Oon miettiny sitäkin, että ko kahvitauolla puhutaan suomea. Että onko se niin kuin hukkaan heitettyä aikaa. Minusta tauollakin voitais pittää se sama kieli, jota tunnillaki opiskellaan. Siinäki oppis koko ajan.”

Opiskelumotivaatio löytyy jo heti opiskelujen alussa, jolloin läksyjä tehdään enemmän kuin on varsinaisesti tarvetta. Omaehtoinen opiskelu muuttaa jopa käytöstapoja: kouluaikanaan laiskasti läksynsä hoitanut huolehtii ne tunnollisesti kansalaisopistossa opiskellessaan. Motivaation lisäksi tähän vaikuttavat myös opettajan ja ryhmän tuki.

”Uusi opiskelija on niin motivoitunut, että he tekevät usein parhaiten kotitehtävät ja ovat jo muita monta sivua edellä. Ja saman huomaisin itsestäkin, en ole koskaan ennen tehnyt niin. Kyllä opettajalla on suuri vaikutus ja ryhmällä on suuri vaikutus.”

”Mie oon kyllä huomannu, että ihmiset ovat hirveän motivoituneita kun tulevat kurssille. Ja niinhän sitä täytyy ollakki ko vapaaehtoisesti sinne opiskelemaan tulee.”

” Se vapaaehtoisuus taitaaki olla se vapauttava asia tässä opiskelussa ko me kaikkihan ylleensä inhotaan semmosta pakottamista ja väkisin tekemistä.”

Oppimisen tehokkuudesta ja motivaatiosta kertoo opiskelijoiden välinen kilpailu osaamisesta. Opiskelija haluaa oppia sekä itsensä että ryhmän muiden jäsenien edun vuoksi oppiakseen itsenäisesti ja ollakseen riittävän hyvä opiskelukaaveri muille. Tällä tavalla ryhmä pysyy osaamistasoltaan suurilta osin tasavertaisena, jolloin pari- ja ryhmätyöskentely on antoisinta kaikille osapuolille.

”Ja se synnyttää semmosta pientä kilpailua. Sulla tulee tavallaan halu olla yhtä hyvä ko muut ja silloin sulla tulee ne sanat ja läksyt luettua. Haluaa antaa sille toisellekki hyvän vastuksen ja olla hyvä pari ja ryhmän jäsen, josta muut saavat hyötyä.”

”Sitähän sanotaan, että pittää pyrkiä kilpailemaan vaan itteensä kanssa, mutta kyllä sitä huomaa aina silloin tällön vertailevan omaa osaamista muitten. En vertaa tai kilpaile välttämättä kenenkään ihmisen kanssa, vaan vertaan itteäni yleisesti siihen ryhmään ja sen osaamisen tasoon. Eihän kukkaan halua olla se huonoin oppilas siinä ryhmässä, siitä mie niinkö piän huolen ko vertaan.”

6.1.2 Oppiminen ja osaaminen

Tähän teemaan liittyvät konkreettiset oppimisen ja osaamisen lisääntymiseen liittyvät tiedot ja taidot. Aineiston pohjalta oppimisen ja osaamisen alateemoiksi nousivat oppimisprosessin alkuun saattaminen, oppimisen ilo, luovuus ja itseilmaisutaidot sekä käytännön hyöty.

Oppimisprosessin alkuun saattaminen

Vastaajien aiemmat huonot oppimiskokemukset tulivat haastatteluissa selkeästi esille. Heikosta opiskeluhistoriasta huolimatta tai juuri sen vuoksi, opiskelijat ovat uskaltaneet osallistua kansalaisopiston opintoihin ja sen myötä ymmärtämään mistä aiemmat kokemukset ovat johtuneet. Huomasin, että ymmärryksen myötä he ovat ”antaneet itselleen armon” aiemmista kokemuksista ja uskaltavat iloita oppimaan oppimisesta.

”Kyllä se aikuisopiskelu täällä on ollut huomattavasti erilaisempaa kuin se on ollut silloin kouluaikana. Olen aika laajasti omassa mielessä jo käsitelly sitä asiaa koska se on ollut minulle semmonen vähän arkaki aihe. Olen huomannut oppineeni paremmin eri pedagogisten taitojen käyttämisen omassa oppimisprosessissa, joka esimerkiksi omalla kouluaikana ei avautunut minulle koskaan. Ja kouluaikana kielen opiskelu oli siitä syystä ahdistavaa kun luulin olevani huono oppimaan ja kyse oli kuitenkin vain siitä että en käsitelly oppimiseen liittyviä prosesseja ja siihen aikaan tukiopetusta ei annettu. Jäin tavallaan oppimisen junasta silloin ja olin siitä tosi pahoillaan.”

”Kansalaisopistossa opiskelun alku oli minullekin niin traumaattinen, että aloitin nollaenglannista vaikka olin kuitenkin lukenu sitä viis vuotta koulussa. Se oli niin traumaattista, mutta ko minä pääsin lähtemään nollaenglannista alkuun niin minä kuitenkin jotaki osasin ja uskalsin sitten jatkaa.”

”Jos en olisi saanut kielikursseja ja atk-kursseja kansalaisopiston kautta, olisin varmasti joutunut niitä yksityisopetuksen kautta parsiimaan eli paljon kalliimmalla ja paljon vaikeemmin kun pohjia niille ei ollut juuri lainkaan. Ja ilman ryhmän antamaa tukea se olisi ollut kyllä pitkä ja takkuinen tie.”

”Mulla ei ollut silloin nuorempana minkäänlaista kiinnostusta opiskella. Tiesin etten ole tyhymä, mutta laiska oon siinä mielessä ollu aina. Kansalaisopistoon ko tulin sitte opiskelemaan niin huomasin heti tykkääväni siitä hommasta. Nyt hävettää se entinen minä, mutta ko asetetaan oppimiselle heti semmoset mahottomat tavoitteet niin kyllä se ruppee ahistamaan.”

”Se on hyvä ko täällä on sillälailailla eri tasoja eri vaiheessa oleville opiskelijoille. Opettaja sanoki heti, että jokkainen voi tehdä oppimiselle omat tavoitteensa ja pyrkii niihin omista henkilökohtasista lähtökohista.”

Kansalaisopistossa opiskelu antaa niin sanotusti uuden mahdollisuuden opiskella kun oppiminen on ikääntymisen myötä hidastunut.

”Koska on selvää, että eläkeiässä oppiminen on ilman muuta hidastunut. Opiston kurssilla osataan huomioida tämä. Se alkuun vähän jännitti, että mitenhän sitä enää oppii, mutta hyvinhän sitä.”

”Minähän olen varsinainen elämänikuinen opiskelija ihan oman heikon koulutustaustankin takia, että olen aikoinaan jättänyt keskikoulun kesken ja siitä on kansalaisopistosta alkanutkin elämänikäinen opiskelu.”

”Olen kansakoulun vain käynyt enkä lukenut esimerkiksi kieliä aikaisemmin lainkaan. Tämä kansalaisopisto on se ainoa mahdollisuus opiskella tässä iässä.”

Oppimisen iloa

Opiskelijat kokevat oppimisen iloa erityisesti silloin, kun saavat opiskella samaa kurssitasoa useampia vuosia ja mielellään vielä saman ryhmän kanssa. Opis-

kelijat eivät koe negatiivisena sitä, että käyvät saman kurssin useampaan kertaan vaan ovat ymmärtäneet sen mahdollisuutena oman tietotaidon ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi. Ryhmien osaamisen eritasoisuus voi olla ongelmana, ellei opettaja osaa suunnata opetustaan oikealla tavalla sekä vasta-alkajille että ryhmässä jo pitempään opiskelleille.

” Sitten yksi sanoikin, että hänellä oli menossa jo neljäs tai viides vuosi siinä alkeisryhmässä ja silloin ajattelin, että voi että kun itsekin pääsisin tähän samaan ryhmään toiseksi ja kolmanneksikin vuodeksi. Se olis tosi ihana. Ja silloin kokis todella niitä oppimisen elämyksiä.”

”No atk:ssa olen havainnut ihan saman, että jotkut seniorit käyvät ja haluavat tulla uudestaan samalle kurssille. Haetaan vahvistusta sille aiemmin opitulle ja minusta se ei ole pelkästään negatiivista. Ainoastaan se, että pystytään välttämään että niille ihmisille jotka tulevat ensimmäistä kertaa tai ne jotka tulevat useamman kerran, että ne molemmat sopeutuvat siihen ryhmään ja ovat siihen oikeutettuja samalla tavalla saamaan niitä positiivisia oppimiselämyksiä.”

”Onhan se hienoa ko oppii ja hoksaa jotaki semmosta mitä on kotona itekseen pitkään miettiny ja pakertanu.”

”Mie oon kyllä oppinut niin paljon semmosta, joita mie olen aikaisemmin tehnyt väärin tai jotenki hankalasti. Sitä voi kuule ommella vuosikauvet väärin eikä sitä ite hoksaa ennenko se opettaja sanoo, että tuon voi tehdä toisellaki tavalla helepommin.”

Luovuus ja itseilmaisutaidot

Opiskelijoiden vastauksista korostuu selvästi, että opiskelun myötä heidän rohkeutensa itseilmaisuuun ja luovuuteen on kasvanut. Oppimisen tuloksena osaa-

mista uskalletaan reilusti näyttää ja heittäytyä erilaisiin tilanteisiin entistä mieluisammin. Luovuuden lisääntyminen ilmenee muun muassa siten, että osataan tehdä itsenäisesti asioista oikeita johtopäätöksiä ja löytää ratkaisuja.

”Kun on joskus joutunu niinkö pakosta menemään joihinki tilanteisiin ja niistä on selvinny niin se on sitte lisänny sitä rohkeutta. Ja tänä päivänä se luovuus ainaki näkyy sillä tavalla että leirintäalueella hyvin mielelläni keskustelen ulkomaalaisten kanssa heidän tuntemuksistaan. Mielellään niinko heittäännyn niijen kanssa juttusille.”

” Tykkään tanssia ja on kiva vetää ravintolan tanssilattialla kurssilla opittuja uusia liikkeitä. Siitä nauttii tosi paljon. Tanssiharrastuksen myötä olen oppinut rentoutumaan ja kuuntelemaan paremmin omaa kehoa.”

”Antaa musiikin viedä kun nykyisin uskallan heittäytyä.”

”Oppimisesta ja asioiden ymmärtämisestä kertoo myös se, että osaan ratkaista asioita päättelemällä. Siis semmoisia ongelmia ratkaista, joita ei varsinaisesti ole edes käsitelty kurssilla.”

Käytännön hyötyä

Opiskelijat haastatteluissa tuli esille hyvin paljon esimerkkejä oppimisen ja osaamisen käytännön hyödyistä. Käytännön hyötyä omasta osaamisesta on niin työssä kuin vapaa-aikana. Osaamisen myötä myös rohkeus tehdä ja toimia on kasvanut, mikä on rikastuttanut elämää hyvin paljon.

”On hyvä kun opettajat kertovat miksi liikkeiden oikein tekeminen on niin tärkeää ja miten voi käydä jos liikkeet tekee väärin. Nämä opit jää mieleen ja pyrin noudattamaan niitä jokapäiväisessä arjes-

sakin, esimerkiksi pitämällä ryhdin hyvänä, rentouttamalla hartiat ja venyttelemällä hyvin. En ole enää niin jumissa kuin ennen.”

”Vieraan kielen opiskelusta on ollut minulle suunnattoman paljon käytännön hyötyä. Olen sen oppimisen myötä voinut ja kyennyt osallistua kansainväliseen toimintaan niin työssä kuin harrastustoiminnassa.”

”Siinä mielessä olen huomannut sen, että vaikka sitä ei ole työelämässä sillä tavalla tarvinnut enää niin sen merkitys on tavallaan kasvanut kuitenkin koko ajan sillä lailla että kun mulla on omatoiminen matkailu ja yhtenäki vuonna kävin yhessätoista maassa samana vuonna, niin sillä on valtavan suuri merkitys siinä mielessä, että uskaltaa ja luottaa itseensä lähteä siihen.”

”Toinen asia on sitten tänä päivänä kaupan ala. Miehen olen aika pitkälle mukana tuossa XXXbisneksessä ja erityisesti Lappiki on semmonen, että siellä ei enää pelekällä suomen kielellä yksinkertaisesti pärjää.”

”Ja sitten monesti jos huomaa, että ulkomaalaiset ovat ongelmassa vaikkapa tuolla meidän bensa-automaatilla niin käyn kyllä kysymässä että voinko auttaa. On se niin hienoa kun nykyisin ossaa sitä vierasta kieltä.”

”Olen oppinut ompelemaan persoonallisia vaatteita ja pystyn valmistamaan niitä edullisesti. Siitä on valtavasti hyötyä kun nykyisin hyvän näköiset vaatteet ovat tosi kalliita.”

Omaa osaamista jaetaan mielellään toisille eri tilanteissa, mikä koetaan samalla myös itse hyvää mieltä ja onnistumista tuottavaksi. Tiedon jakamista tapahtuu

työpaikalla vastaamaan työelämän silloisiin tarpeisiin. Osaamista jaetaan mielellään ja pidetään tärkeänä sitä, ettei kaikkien tarvitse oppia erehdyksen kautta. Myös terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä opittuja tietoja ja taitoja halutaan jakaa.

”Meillä töissä lähes kaikki tehdään nykyisin tietokoneella. Siltä ei voi välttyä enää kukkaan. Perusjutut opettelin kokeilemalla itse, se ei ollut kovin mukavaa kun virheitä tuli tehtyä sitten enemmän kuin tarpeeksi. Siksi soli hyvä, että kävin kansalaisopistolla kurssit ja sain houkuteltua töistä yhden toisenkin mukkaan. Nyt me ollaan töissä sitten niitä, joilta kysytään neuvoa kun tulee joku ongelma.”

”Myös atk:n parempi hallinta on suhteellisen varmaa, sillä nykyisin neuvon mielelläni töissä muita ja se tuntuu mukavalta kun minulta tullaan kysymään ongelmatilanteen sattuessa.”

”Ja erityisesti tyytyväinen silloin kun osaa töissä hyödyntää oppimaansa ja saattaapa sitä vielä osata auttaa muitakin atk:n ongelmassa. Se tuntuu hyvältä.”

”Olen näyttänyt miehelleni ja ystävilleni harjanvarrella miten hyvä ryhti tarkistetaan. Tämän konstin opin tanssitunneilla. Kun on hyvä ryhti näyttää paljon hoikemmalta ja nuoremmalta.”

6.1.3 Rinnakkaisvaikutukset

Opiskeluprosessin rinnakkaisvaikutuksiin kuuluvat sellaiset tekijät, jotka eivät varsinaisesti ole opiskelun tavoitteita, mutta joita kuitenkin osallistumisen myötä syntyy. Selvimmin aineistosta esille tulivat itsevarmuuden lisääntymiseen liittyviä vaikutuksia, jonka jokainen vastaaja ymmärtää olevan oppimisen ja osaamisen lisääntymisen vaikutusta. Myös osaamisen tuottama mielihyvä koettiin merkittäväksi, samoin kuin sosiaalisen verkoston laajentuminen.

Itsevarmuuden lisääntyminen

Luottamus omaan osaamiseen huomattiin vaikuttavan itsevarmuuden lisääntymiseen. Tämän osoittavat erilaiset tehtävät, joihin vastaajat kertovat nykyisin uskaltavansa ryhtyä. Yhdelle vastaajista itsevarmuuden kasvattaminen on ollut yksi tavoite osallistua kansalaisopiston toimintaan ja tämä tavoite on osaamisen lisääntymisen myötä toteutunut. Myös ulkoisten muutosten koetaan lisäävän itsevarmuutta.

”Siellä pittää osata myyä venäläisille ja monille muille maille nimenommaan niinkö vieraalla kielellä. Ja se on antanut semmosen luottamuksen itseeni, esimerkiksi ko joku tulee ja kysyy, niin se homma hoituu. Ja silloin ko se homma hoituu niin minoon huomannu, että mulla on niinkö kysyntää. Minua kysytään sinne, että voisko se mies tulla.”

”Itsevarmuus on varmasti lisääntynyt. Ja se on ollut yksi tekijä lähteäkki opiskelemaan, yhtenä tavoitteena oli tämä oman sivistyksen ja itsetunnon ja tietotaitojen lisääminen.”

”Liikunnasta tulee niin hyvä olo, että kyllä se näkyy ulospäinkin. Todennäköisesti itsevarmuuteni on kasvanut, sillä tunnen voivani hyvin ja liikunta on kohottanut fyysistä kuntoani ja onpa sitä tainnut samalla muutama kilokin lähteä.”

”Jo se että on lähtenyt kotoa harrastamaan ja oppimaan uutta on lisännyt itsevarmuutta. Olin pitkään kotona ja arkailin jonkun aikaa sitä, että onkohan minusta. Kun hyvin pian huomasi, että onhan minusta vielä vaikka mihin, se kyllä lisäsi itsevarmuutta. Ja tietenkin se kun huomaa aina vain oppivansa ja osaavansa lisää uutta.”

”Mie olen tehnyt kansalaisopiston kursseilla niin hienoja juttuja, että en kainostele yhtään olla ylpeä niistä. Rinta rottingilla vaan.”

Mielihyvän lisääntyminen

Nautinto tuottaa ihmiselle mielihyvän tunteita. Mielihyvää ihmiset saavat usein urheilusta ja hyvästä ruoasta, mutta sitä voi saada myös uuden oppimisesta. Oppimisen ja osaamisen lisääntyminen tuottaa vastaajien mielestä selkeästi mielihyvää. Myös opettajan ja toisten opiskelijoiden antama palaute omasta osaamisesta koetaan mielihyvää nostattavana.

”Mutta se että on opiskelun myötä uskaltanut ryhtyä asioihin, joita ei muutoin olisi kyennyt niin se on antanut mielihyvää valtavasti.”

”Kun tajuaa, että näinhän tämä asia meneekin ja että minähän ymmärrän nyt, niin väkisinkin siinä kääntyy suupielet hymyyn.”

”Mulle oppiminen tuottaa samanlaista hyvän olon tunnetta kuin urheilusuoritus.”

”Kyllä siitä semmonen mielihyvän tunne tulee ko saa arviointia opettajalta ja hyvää palautetta opettajalta ja toisilta opiskelijoilta. Joskus sitä jopa kaipaaki sitä palautetta.”

Sosiaalisen verkoston laajentuminen

Kansalaisopistossa opiskelu on lisännyt tuttavien määrää ja tällä tavalla laajentanut opiskelijan sosiaalista verkostoa. Yksi vastaajista kertoo saaneensa opiskelun ohessa useita kestäviä ystävyysuhteita, toiset vastaajat mainitsevat kanssaopiskelijat hyviksi kavereikseen. Sosiaalisen verkoston laajeneminen on ollut kaikille positiivinen asia.

”Tämä opiskelu on vaikuttanu siihen, että tuttavია on tullu hirveän paljon lisää.”

”Mutta onhan ne mahottoman mukavia ne ihmiset ja keskustellaan

ja tunnilla tavataan ja näin ja muistellaan vanhoja ja kaikkea.”

”Ystäväpiiri ei mielestäni ole kyllä varsinaisesti laajentunut, mutta kavereita ja tuttuja sitäkin enemmän. Vaikka tapaamme vain kerran viikossa niin kyllä sitä toisiamme moikataan vanhojen tuttujen tapaan kun kaupungilla nähdään ja silloin tällöin sanaparikin vaihdetaan.”

”Olen saanut uusia ystäviäkin täällä. Pidetty yhtä jo monta vuotta ja edelleen pietään yhteyttä viikoittain. Ne ovat mulle hyvin tärkeitä ihmissuhteita.”

6.1.4 Seurannaisvaikutukset

Opiskeluun ja oppimiseen liittyvät seurannaisvaikutukset ilmenevät vasta jonkin ajan kuluttua ja niille ominaista onkin ajallinen viive. Tähän tutkimukseen haastatelluista kaikilla oli opistossa opiskeluvuosia takanaan jo useita, joten seurannaisvaikutusten ilmenemistä voitiin odottaa. Merkittäviä seurannaisvaikutuksia aineistosta löytyi vastaajien terveyteen ja henkiseen hyvinvointiin liittyviä asioita. Myös arjessa paremmin jaksaminen ja asennemuutos esiintyivät tärkeinä ja positiivisina tekijöinä.

Manninen (2010, 169) on teemoittanut asennemuutoksen kuuluvaksi välittömiin hyötyihin. Tässä tutkimuksessa asennemuutos kuuluu seurannaisvaikutuksiin sillä asennemuutoksen syntyemisessä on huomattavissa ajallinen viive eikä se tapahdu välittömien hyötyjen tapaan suorassa opiskelutilanteessa.

Henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen

Opiskelijat kokevat omaa hyvinvointiaan lisäävät vaikutukset kokonaisvaltaisesti ja yleisellä tasolla. Oppimisen ja osaamisen katsotaan tuottavan sellaista lisäarvoa, jonka nimetään lisäävän henkistä hyvinvointia. Henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen tuli ilmi jokaisen haastateltavan kohdalla. Osallistuminen, sosiaali-

nen kanssakäyminen ja sosiaalisen verkoston kasvu olivat tekijöitä, jotka haastateltavat mainitsivat henkisen hyvinvoinnin lisääjinä.

”Voisin ajatella sillä tavalla, että jos en olisi tätä opiskelua tehnyt niin en olis samanlainen ihminen kuin olen tänä päivänä. Pystyn omasta mielestäni paljon laajakatseisemmin asioita katsomaan ja väitän, että henkinen hyvinvointini on parempi kuin jos en olisi opiskellut. Kyllä se on täydentänyt tämä opiskelu sitä minun entistä persoonaa.”

”Olen todennäköisesti erilainen ihminen nyt kuin jos en opiskelisi. Kyllä ihminen on semmonen kokonaisuus mihin liittyy kaikki se elämäkokemus ja opiskelu. Semmonen kokonaisuus ihmisestä, jos sieltä joku palanen olis poissa niin ehkä sitä ei olis semmonen kuin on. Kyllä se kuitenkin semmosta tiettyä rauhallisuutta ihmismieleen tuo jos sen ei tarte olla jatkuvasti epämiellyttävällä alueella vaan että tuntee hallitsevansa paremmin eri tilanteita.”

”Henkisen hyvinvoinnin lisääntyminen, aivan varmasti. Aivan varmasti. Vaikka opiskelu raskasta on ollutkin työn ohessa, mutta lopputulos kylläkin suuresti plussan puolella.”

”Kansalaisopisto on mulle kyllä tärkeä henkireikä. Ilman tätä harrastusmahollisuutta mie en välttämättä jaksais arkea niin hyvin kuin nyt.”

”Minulla on ollut joitakin vuosia sitten semmosia masennusaikoja, jolloin en jaksanut tehdä mitään. Makasin vain, voin huonosti. Kun sain ystävän houkuttelemana itseäni niskasta kiinni ja lähdin kansalaisopiston toimintaan mukaan, oloni alkoi hiljalleen parantua. Ihmisten kohtaaminen ei enää pelota, päinvastoin.”

Osallistuminen kansalaisopiston toimintaan on lisännyt yleistä aktiivisuutta ja antanut elämään uutta sisältöä. Pohdinta siitä mitä tekisi ellei opiskelisi, lisää nykytilanteen arvoa entisestään.

”Jos en opiskelisi kansalaisopistossa olisin todennäköisesti passiivisempi ja kattosin illat telkkaria. Ilman muuta se elämänpiiri ja aktiivisuus olis paljon tylsempi ja suppeampi.”

”Olen nykyisin aktiivinen ja rohkeampi ihminen monella tavalla. Eipä olis uskonu vielä jokunen vuosi sitten.”

”Mie oon kyllä ilonen siitä, että en enää vaan makkaa sohvalla telkkarin ääressä.”

Omalla esimerkillä uskotaan olevan läheisille ihmisille hyvinvointia lisäävä tekijä. Mallioppiminen, eli oppiminen toisia tarkkailemalla ja jäljittelemällä, on perheenjäsenten keskuudessa varsin yleistä. Erityisesti lapset ja nuoret haluavat samaistua vanhempiinsa, mikäli kokevat heidän toimivan oikein.

”Näiden tuntien jälkeen tunnen itseni hyvinvoivaksi ja onnelliseksi, jonka uskon tarttuvan perheenjäseniin.”

”Koen olevani paljon parempi isä lapsilleni kuin ennen. Nyt jaksan touhuta heidän kanssaan paremmin.”

”Kun tulen opiston kurssilta kottiin, olen aina hyvällä tuulella. Ja sen ovat perheenjäsenekki huomanneet ja maininneet.”

Osallistuminen ja aktiivisuus lisäävät onnellisuuden ja hyvinvoinnin tuntemuksia. Se, että ylipäättään nousee kotisohvalta ja lähtee kotoa, koetaan hyväksi. Erityisesti sosiaalinen kanssakäyminen ja tuottava tekeminen, kuten oppiminen, on ihmisen hyvinvointia oleellisesti lisääviä tekijöitä.

”Opiskelu ja osallistuminen on kyllä monella tavalla jo terveydellisestiikin hyväksi. Ja eläkkeellä ollessa kun ei ole työssä käyntiäkään niin se elämä menis tosi suppeaksi. Luultavasti mie kuolisin siihen sitte pystyyn. Tai ainakin varmaan tosi tylsäksi ihmiseksi muuttusin.”

”Sillä osallistumisella, osaamisella ja hyvällä vuorovaikutuksella on kyllä mahottoman iso merkitys ihmisen hyvinvoinnille ja sitä kautta terveydelle. Aktiivinen ihminen on onnellisempi ja terveempi ja elää pitempään.”

”Tämä harrastus on minulle niin tärkeä, että tunnen sen kautta itsenikin tärkeäksi. Minulla on ikään kuin itse asetettu tehtävä eli tavoite, johon joka päivä pyrin.”

Fyysisen hyvinvoinnin lisääntyminen

Fyysisen hyvinvoinnin lisääntyminen koetaan erityisesti opiskelusta ja harrastuksesta saatujen oppien kautta, joita noudattamalla terveysvaikutukset kasvavat.

”Terveydellisiä hyötyjä tähän olen saanut ilman muuta. Oikein tehtyjen liikkeiden ansiosta myös usein vaivanneet pääkivut ovat hävinneet. Kun kroppa on kunnossa niin pääkin voi hyvin.”

”Kyllä mie koen, että harrastamisen ansiosta olen huomattavasti terveempi ja aktiivisempi ihminen kuin ennen.”

”Kun sain aikoinani tuon henkisen puolen kuntoon niin se fyysinenkin jaksaminen on parantunut. En oo koskaan ollu mitenkään innokas liikkuja, nyt teen sitä säännöllisesti. Koen kyllä itteni kaikin puolin terveeksi.”

Arjessa jaksaminen

Opiskelun, osaamisen ja osallistumisen todetaan lisäävän yleistä vireyttä ja hyvinvointia, jonka ansiosta jaksaa arjessa paremmin. Vaikka opiskelu toisaalta koetaan välillä raskaaksikin, sen tunnustaan joka tapauksessa antavan valtavasti voimaa ja yleistä vireyttä. Ilman kansalaisopistossa opiskelua monet vastaajista epäilisivät elämänsä olevan paljon tylsempää.

”Niin monet kun sanoo sitä, että kansalaisopisto on henkireikä niin ei sille taija mahtaa mitään että siihen tulkintaan kyllä yhtyy. Se elämä olis muuten yhtä töissä käyntiä ja palaamista.”

”Sen jälkeen kun lähdin opiskelemaan, huomaan muuttuneeni viireämmäksi. Vaikka opiskelu vie aikaa ja on poissa muusta, jaksan arjen pyöritystä paljon paremmin kuin ennen.”

”Kyllä mie koen olevani paljon parempi ihminen, työntekijä, äiti ja vaimo ko ottaa itteä niskasta kiinni ja lähin opiskelemaan ja harrastamaan opistoon.”

”Se on niin mukava kun saa ihan ommaa aikaa hetken, kukkaan ei ole vailla multa mittään, vain mie itte Sillä sitä jaksaa taas.”

”Onhan tämä opisto mulle semmonen henkireikä, etten parempaa tiiä. Arjen askareitaki jaksaa paljon paremmin ja sitten kun tietää, että kohta pääsee taas kurssille.”

Asennemuutos

Asenteiden muuttumisen positiivisena asiana nousi esille jokaisen haastateltavan kanssa keskusteltaessa. Opiskelun myötä suvaitsevaisuus on kasvanut, josta on ollut hyötyä vastaajan matkailuharrastuksessa, jolloin ollaan tekemisissä erilaisten ihmisten kanssa.

”No tämmönen niinkö suvaitsevaisuus niin sehän on tietysti lisääntynyt. On ollut työssä ja vapaa-aikana tekemisissä ulkomaalaisten kanssa ja matkustellut niin on oppinut näkemään laaja-alaisemmin sitä asiaa.”

”Kielen opiskelun yhteydessä olen oppinut myös sen maan kulttuuria ja ymmärrän selkeämmin sen, että miksi maassa kunnioitetaan maan tapoja.”

Myös asenne omaa itseä ja suorittamista kohtaan on muuttunut parempaan ja yksi vastaaja on löytänyt asennemuutoksen vaikuttavan jopa työssä jaksamiensa.

”Sen verran olen saanut asennemuutosta aikaan, että uskallan olla oma itseni. En pingota ja suorita enää.”

”Opiskelusta olen saanut semmoset ammatilliset ja henkilökohtaiset hyödyt, jotka vaikuttavat asenteiden muuttumiseen ja ennen kaikkea työssä jaksamiseen.”

”Asenne omaa itseä kohtaan on kyllä muuttunut tässä vuosien aikana. Tiän, että minusta on johonki. Ja olen jotenki enemmän asioihin positiivisesti suhtautuva ko ennen, niin ko yleensä kaikkiin asioihin.”

6.2 Opiskelijoiden käsitykset saavutetusta sosiaalisesta pääomasta

Sosiaalisen pääoman syntymisen alkuun panevina tekijöinä ovat luottamus ja kommunikaatio (Ruuskanen 2001). Kumpikaan näistä eivät varsinaisesti alun perin olleet tutkimuksen kohteina, mutta koska luottamukseen liittyviä seikkoja tuli useissa haastatteluissa esille, otan luottamus-kysymyksen mukaan tutkimukseeni. Sen sijaan kommunikaatioon liittyviä asioita ei haastatteluissa ilmennyt, joten sitä en käsittele tässä erikseen lainkaan. Kommunikaatioksi luokitellaan esimerkiksi opiston välittämä informaatio ja sen ymmärrettävyys, mikä voidaan käsittää opiskelijoiden ja opiston henkilöstön välisenä sujuvana informaation kulkuna.

Aineiston mukaisesti sosiaalisen pääoman syntymisen lähtökohtana on luottamus, joka käsittää sekä luottamuksen opiston henkilöstöä että opistoa kohtaan. Opiskelijoiden tuntemasta luottamuksesta seuraa välitön mielihyvä ja sosiaalinen tuki, jotka ovat tutkimuksessani sosiaalisen pääoman yläteemat. Välittömän mielihyvään vaikuttavat opettajat, opiskelijoiden välinen ilmapiiri ja toisten huomioiminen, jotka ovat tässä alateemoja. Sosiaalisen tuen alateemoiksi aineistosta nousivat yhteistoiminnan helpottuminen ja toimintaa ohjaavien/ helpottavien yhteisten käyttäytymissääntöjen merkitys.

Haastattelussa keskustelimme muun muassa siitä miten opiskelijat ryhmässä keskenään toimivat (auttavatko toisiaan, keskinäinen kommunikaatio ja sosiaalinen vuorovaikutus) ja mitkä seikat edistävät tai haittaavat ryhmässä toimimista.

6.2.1 Lähtökohtana luottamus

Luottamus sinällään ei ole tutkimuksen kohteena, mutta se on toinen sosiaalisen pääoman mekanismeista ja osoittautui haastattelussa varsin merkittäväksi aiheeksi. Juuri sen merkittävyyden vuoksi nostan luottamuksen aineistolähtöi-

sesti tarkempaan käsittelyyn, sillä luottamuksella on suuri merkitys sosiaalisen pääoman tulosten eli ”kulutushyötyjen” ja ”pääomahyötyjen” osalta. Myös Ilmonen (2002, 142) on päätenyt tulokseen, että luottamus on sosiaalisen pääoman selkäranka ja siksi erittäin tärkeässä asemassa sosiaalisen pääoman syntymistä tutkittaessa.

Haastatteluissa kävi hyvin selvästi ilmi opiskelijoiden suuri luottamus kansalaisopistoa ja sen henkilöstöä kohtaan. Kansalaisopistoon instituutiona luotettiin ja arvostettiin sivistyspalvelujen tuottajana, sillä vastaajat olivat yksimielisesti tyytyväisiä saamiinsa opetuspalvelujen tasoon. Opistoa ei haluta yhdistää toisiin opistoihin eikä tällä tavalla heikentää sen asemaa omana kuntapalveluna.

Torniossa on keväällä (2013) haastattelujen ajankohtien aikoihin käyty jonkin verran keskustelua lähialueen itsenäisten opistojen liittymisestä uuteen seutuopistoon, jonka isäntäkuntana tulee toimimaan Kemi. Tornion kansalaisopistossa opiskelevien opiskelijoiden yleinen kanta on ollut liittymisaikeille kielteinen, mikä ilmeni haastattelun aikana. Liitosaihetta ei kysytty, mutta ilmeisesti ajankohtaisuuden vuoksi haastateltavat toivat asian itse esille. Tämän vuoksi katson sen tutkimuksen kannalta yhdeksi luottamuksen osoituksen mittariksi ja merkittäväksi alateemaksi.

”Arvostan kansalaisopistotyötä Torniossa ja mitä pitemmälle opiskelen niin se arvostus vain nousee.”

”Kyllä minusta opisto on saavuttanu paikkansa alueen kouluttajana ja harrastuspaikkana. Minusta opisto ansaittis enemmänki arvostusta, semmosta näkyvää. Siitä hoksataan osoittaa arvostusta yleensä vasta sitten kun sitä ollaan kyseenalaistamassa tai menettämässä jotakin.”

”On se hienoa, että meillä on Torniossa tämmönen kansalaisopisto.”

Opetus- ja harrastuspalvelujen läheisyys ja tunnettuus lisää luottamusta niitä kohtaan. Palvelujen läheisyys myös helpottaa osallistumista ja on omiaan lisäämään kuntalaisten aktiivisuutta. Oman kunnan järjestämää palvelua arvostetaan.

”Tässä opistossa ne (opiskelumahdollisuudet) on olleet käden ulottuvilla. Ja torniolaisia ajatellen muutenkin, olen huomannut että ihmiset arvostaa sitä että non lähellä ja kohtuu hintaisia. Harvalla työssäkävällä on mahdollisuus lähteä opiskeluja kovin kaukaa hakemaan.”

”Kyllä mie torniolaisena luotan eniten oman opiston järjestämään toimintaan ja haluan niitä käyttää.”

”Käytän kyllä aina mieluiten oman kunnan palveluja kun niitä kerran on tarjolla.”

”Tässä mie tykkään käyä enkä muualle mene.”

Pysyvyys tai oletus pysyvyydestä lisää luottamusta. Muutokset tai niiden mahdollisuus puolestaan voivat sitä horjuttaa. Tietoisuus opiskelun ja harrastamisen pitempiaikaisesta jatkumisesta lisää osallistumishalukkuutta. Epätietoisuus jatkumisesta puolestaan luo epävarmuutta ja voi olla syy jättää opiskelu ja harrastaminen kokonaan.

”.. sitten jos ei tiiä että onkohan meillä vuojen päästä tätä hommaa. Ihminen kuiteki kaipaa tiettyä pysyvyyttä ollakseen tyytyväinen ja uskaltaakseen luottaa. Sitä tahtoo tulla levottomaksi jos sitä pysyvyyttä ei ole siinä opiskelussa.”

Opiskelijat luottavat opistonsa kykyyn ja tasoon antaa riittävän laadukasta opetuspalvelua. He tietävät, että toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan kuntalaisten toiveiden mukaan ja heillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa tarjontaan. Vastaajien mielestä opetus on vastannut heidän odotuksiaan, eikä muutoksiin ole tarvetta.

”Olen kyllä huomannut, että opiskelijat luottavat kansalaisopiston kykyyn antaa sivistävää opetusta väestölle ja pitävät sitä jopa ensiarvoisen tärkeänä. Kaikki ovat kyllä valmiina sitä arvostamaan, mikä on käynyt selville keskusteluissa.”

”Ei ole kyllä tullu semmosta tilannetta vastaan että kukaan olis sanonu että olis saanu vähemmän opetusta tai tietoa kuin mitä on odottanu. Taikka opetus olis heikompaa kuin mitä on odottanu. Tai etes että jotain olis jääny vaille.”

”Mulla on semmonen tunne, että ihmiset on oppineet siihen, että kansalaisopistolla on mahdollisuus täyttää heidän toiveensa. Kyllä ihmiset on oppinut siihen, että se opetus mitä Tornion kansalaisopisto tarjoaa on laadukasta. Se on niin laadukasta kuin pystyn sitä hyödyntämään.”

”Ja sehän on varma merkki että jos syksyllä kurssit täyttyy niin sitä arvostusta ja luottamusta kyllä on.”

Toiminnan ainutlaatuisuuden tiedostaminen ja arvostaminen

Vastaajat ovat kaikki opiskelleen Tornion kansalaisopistossa vähintään kaksi vuotta ja ovat ymmärtäneet saamansa oppimisen merkityksen ja oppilaitoksen ainutlaatuisuuden aikuisten kouluttajana ja sivistäjänä. Vastaajat arvostavat opiskelun edullisuutta ja pitävät kansalaisopistoa hyvänä oppimispaikkana myös eläkeläisille.

”Jos en olisi saanut kielikursseja ja atk-kursseja kansalaisopiston kautta, olisin varmasti joutunut niitä yksityisopetuksen kautta parsiimaan eli paljon kalliimmalla ja paljon vaikeemmin ilman ryhmän antamaa tukea.”

” Toivottavasti tämän arvostus ymmärrettäs koko maassa paremmin että se aikuisten oppimisprosessi on kansalaisopiston hoidossa ja siinä olla mukana eikä eläkkeelläkään ajatella ettei nyt tartte tehdä mitään.”

”Tämmöistä samanlaista opiskelumahdollisuutta aikuisille on lähes mahdoton muualta saada.”

”Eipä niitä muita vaihtoehtoja aikuisille oikein ole. Enkä kyllä muita kaipaakaan.”

”Hirveän heleppoa työssäkäyvälle ihmiselle ko omassa kunnassa on opisto johon voi mennä ettei tarvi matkustaa opiskelun ja harrastuksen takia kauas.”

Luottamus opistotoiminnan jatkumiseen itsenäisenä kunnallisena lähialueena

Kansalaisopistojen määrä Suomessa on viimeaikaisten opistojen yhdistymisten vuoksi ollut laskussa. Myös Torniossa on ajankohtaisten kuntaliitosasioiden yhteydessä keskusteltu myös Tornion kansalaisopiston mahdollisesta yhdistymisestä lähialueen opistojen kanssa. Torniolaiset luottamushenkilöt ja suurin osa kuntalaisista eivät ole olleet kovin innokkaita liitoksiin vaikka lähialueella on tehty muun muassa kansalaisopistojen liitoksia. Torniossa arvostetaan itsenäisyyttä ja ainakin toistaiseksi myös Tornion kansalaisopisto on pysynyt itsenäisenä kunnan ylläpitämänä oppilaitoksena.

*”Kaikki me jotka siellä ollaan niin osataan kyllä antaa opistolle kii-
tettävä arvosana ja meän pitäis olla se joukko, joka päättää siitä
eikä ne päättäjät jotka ei ole olleet ikinä millään kurssilla. Minusta
semmosten sais osallistua mitenkään etes opistoa koskevaan kes-
kusteluun ko ei ne siitä hommasta kerran mittään tiiäkkään.”*

*”Ja kyllä mie luotan siihen, että opisto on jatkossakin vuosikymme-
net meän käytössä eikä mistään liittymisistä kannata etes puhua.
Siitei hyvä kyllä seuraa.”*

*”Mie kyllä käsitä nuita liitosjuttuja. Niistä ei ole ikinä mittään oikeaa
hyötyä, pelekkää sanahelinää ja katteettomia lupauksia.”*

Kansalaisopistot mielletään tehtävänsä mukaisesti kuntalaisten lähipalvelujen tuottajaksi, joka halutaan myös säilyttää. Yhdistymiset aiheuttavat pelkoa siitä, että palvelut keskittyvät keskuksiin ja toiminta yleisesti supistuu. Tunnettuus mahdollistaa tien luottamukselle ja ihmiset arvostavat sitä minkä parhaiten tuntevat ja mikä on heitä itseään lähinnä.

”Ihmiset ymmärtävät sen että tässä omassa opistossa saavat parhaat palvelut ja ne on lähellä ja niitä on riittävästi.”

”Ihmiset ymmärtää sen, että kun joka tapauksessa pitää säästää että mahdollinen yhdistyminenkin tarkoittaa itse asiassa säästöjä ja toiminnan supistamista.”

”Torniossa on kyllä kursseja niin paljon, että varmasti löytyy jokkaiselle jotakin jos niin haluaa. Ja vielä läheltä. Harvoja kunnan palveluja on enää saatavissa näin laajasti eri puolella kuntaa.”

Vastauksista käy ilmi, että aiheesta on keskusteltu opiston opiskelijoiden, torniolaisten asukkaiden ja luottamushenkilöiden kanssa. Näiden keskustelujen perusteella vastaajat uskovat, ettei Tornioon ole tulossa kunta- tai opistoliitoksia.

”Kun kuuntelee kommentteja muilta opiskelijoilta niin ei niistä ole kyllä kukaan ollut koskaan mihinkään liittymässä.”

”Mie luotan Tornion päättäjiin ja opistoon ja sen säilymiseen, semmosta informaatiota mie olen saanu.”

” Seki on onneksi niin epätodennäköistä nämä Tornion kuntaliitokset tai muutkaan liitokset ettei niistä tule mitään eikä niihin luottamushenkilöt suostu.”

”Kyllä ihmiset näyttävät tietävän, ettei sieltä ole tulossa heille mitään hyötyjä mistään yhdistämisestä.”

”Onneksi torniolaisilla päättäjillä ei ole suurta hinkua mihinkään liitoksiin. Meilon hyvä näin.”

Luottamus henkilökuntaan

Aiempien vastausten perusteella voidaan todeta opiskelijoiden saaneen toivomaansa opetusta ja tarvitsemaansa palvelua, mikä luo arvostusta ja luottamusta niin opettajiin kuin koko Tornion kansalaisopiston henkilökuntaan. Henkilökunnan arvostuksen katsotaan olevan seurausta kuntalaisten osallistumisaktiivisuudesta opiston järjestämiin kursseihin ja tapahtumiin.

”Opettaja on ollut kannustava ja rohkaseva ja on onnistunut siinä työsssänsä”

”Minusta se luottamus opistoa kohtaan ilmenee henkilökunnan arvostuksena ja haluna osallistua opiston toimintaan.”

”Mulla on ollut kyllä kaikilla kursseilla mahottoman hyvät opettajat. Ne on päteviä siinä työssään ja vielä lisäksi niillä on minusta semmonen oikea ote aikuiseen opiskelijaan.”

”Kyllä minun täytyy myöntää, että osa syy tähän opiskelun jatkamiseen ja jaksamiseen on opettajassa.”

6.2.2 Välitön mielihyvä

Aineistosta nousi esille merkittävästi se, että opiskelijat kokevat avoimen vuorovaikutussuhteen ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksen heijastuvan suoraan heidän hyvinvointiin ja terveyteen. Hyvään vuorovaikutukseen vaikuttaa opiskelijoiden välisen hyvän ja arvostavan ilmapiirin lisäksi myös opettajan vuorovaikutustaidot ja hänen oikeaksi koettu suhtautumisensa aikuisia opiskelijoita kohtaan.

Opettajien vaikutus

Kansalaisopiston opettajilla ja heidän käyttämällä opetusmenetelmillä sekä omaksutulla oppimiskäsityksellä on suuri merkitys hyvän opiskeluilmapiirin muodostumiseen. Avoin ilmapiiri, jossa opettaja huomioi tasavertaisesti kaikki opiskelijat edistää luottamusta opettajaa ja muita opiskelijoita kohtaan. Kansalaisopiston opettajat osaavat huomioida oikealla tavalla aikuisen oppijan (versus lapsi ja nuori), mikä tekee opiskelijoiden olon hyväksi ja edistää oppituntien aikana vuorovaikutusta edistävän kanssakäymisen.

”Edistäviä tekijöitä on kyllä opettajan osuus eli se miten hän onnistuu vuorovaikutuskeskeisyyttä lisäämään. Kansalaisopiston kursseilla opettajat ovat kyllä tässä onnistuneet, he osaavat ottaa oike-

alla tavalla huomioon aikuisen opiskelijan ja sallivat oppituntien aikaisen aiheeseen liittyvän keskustelun.”

”Ja myös se, että opettaja huomioi kaikki, on omiaan lisäämään myös opiskelijoiden välistä vuorovaikutusta.”

”Lisäksi opetusmenetelmissä suositaan ryhmä- ja parityöskentelyjä, jotka ovat hyviä oppimisen kannalta mutta myös vuorovaikutuksen syntymiseen.”

”Mulla on kieltenopettajia ollut aika vähän kun sama opettaja on ollut niin pitkään ja hänen tyylinsä on kuitenkin hyvin semmoinen vuorovaikutuskeskeinen ja mahdollistaa avoimen vuorovaikutuksen ja viihtyisän ilmapiirin.”

”Kyllä varmasti kansalaisopiston opiskelussa on se, että nykyisin kaikki opettajat painottaa kuitenkin sitä aktiivisuutta ja vuorovaikutusta ja se ilmapiiri on semmoinen aikuisille sopiva.”

Opiskelijoiden välinen ilmapiiri ja luottamus

Suurin osa kansalaisopiston kursseista pidetään ilta-aikaan ja opiskelijat tulevat sinne työpäivän jälkeen. Opiston kursseja järjestetään eritasoisia, joista opiskelijat itse tai opettajan auttamana löytävät parhaiten omaa tasoaan vastaavan. Samantasoiset opiskelijat tuntevat olonsa hyväksi eikä osaamattomuuden häpeää koeta. Opiskelijoiden kokema vapautunut ja turvallinen olo vaikuttaa koko ryhmän hyvään keskinäiseen luottamukseen ja vuorovaikutukseen.

”Luottamus meidän ryhmässä näkyy toisten arvostuksena ja semmosena avoimuutena toisia kohtaan. On tällöinen justinsa open mind –ilmapiiri. Ja mistään epäluottamuksesta mulla ei ole kyllä oikeen havaintoja.”

”Vuorovaikutusta ruokkii just semmoinen leppoisa ilmapiiri opiskelijoiden kesken, jossa ei tarvi pelätä tulevansa nolatuksi.”

”Minun osaaminen ei aina ole ollut kummoista, mutta siitä huolimatta mulla on hyvä ja luottavainen olo siellä tunneilla. Semmonen turvallinen. Kun kaikki ollaan kuitenkin samanhenkisiä ja samassa veneessä, siinä on semmonen tietty yhteys ja yhteenkuuluvaisuuden tunne.”

”Mulla on se kouluahistus välillä päällä kun tulee mieleen omat kouluajat ja sen kun heikon osaamisen takia joutu kiusatuksi. Opiston kurssilla ei onneksi semmosta oo. Mieki oon saanu aina opiskella semmosessa ryhmässä, missä on muitaki hittaammasti asioita oppivia. Sielei tartte nolostella.”

Vapautunut olo ja lisääntynyt mielihyvän tunne

Tietojen ja taitojen lisääntyminen ei ole opiskelijalle ainoa mielihyvää tuottava asia. Oman yleisen jaksamisen ja opiskelun jatkumisen takeena toimii opisto-toiminnan tuoma hyvän olon tunne. Kansalaisopiston koetaan olevan paikka, jonne on helppo tulla opiskelemaan ja jossa tapaa samanhenkisiä ihmisiä. Kiireisen arjen vastapainoksi oman ajan saaminen ja mahdollisuus keskittyä itselle mieleisiin asioihin, on ihmisen hyvinvointia lisäävää.

”Vaikka väsyneenä ja kiireisenä tulisin tunnille ja kun se on hyvä fiilinki siellä ja saan sieltä mitä oon tullu hakemaan, se on palkitsevaa ja olen oppinut siellä niin totta kai tulen hyväntuulisena ja pirteänä kotiin. Ja mun on kiva jo ajatuskin siitä että seuraavalla viikolla saa lähteä uudestaan.”

”Se on vähän niin kuin kotiin tulis. Ei tartte kurssilla orjailla tai pelätä ketään vaan ihan omana ittenemmä voimme kaikki olle. Mie uskon, että me ollaan kaikki hyvällä ja rennolla, semmosella vapautuneella

fiiliksellä, siellä oppitunneilla.”

”Kyllä se hyvinvointia lisää sillä tavalla että sulla on se kaksi tuntia viikossa täysin omaa aikaa, jonka voit viettää samantyyppisten ihmisten ja asioiden kanssa. Silloin ei ajattele yhtään mitään muuta esim ikäviä asioita tai mitä maailmassa tapahtuu. Se on kuitenkin semmosta aivolepoa ja hyvinvointia siitä kyllä saapi.”

Toisten huomioiminen

Toisten ihmisten arvostaminen ja huomioiminen kasvaa opiskelijoiden keskuudessa ajan myötä. Vaikka alkuun ajatukset olisivat itsekkäät, ne muuttuvat ryhmään tutustumisen myötä solidaarisemmiksi. Pian huomataan ryhmän tuen tärkeys, joka edesauttaa myös omaa oppimista. Toisiin ryhmäläisiin tutustuminen on koettu tärkeäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääntymiseksi ja kanssaopiskelijoiden arvostamiseksi. Kun ryhmä on muodostunut koetaan toisten auttaminen luonnolliseksi tavaksi toimia.

”Meillä yleensä ryhmän jäsenet auttavat toisia jos joku esimerkiksi kysyy vieraiden sanojen merkitystä, jos et kaikkea muista tai niiden oikeaa lausumista. Ja kotitehtävissä voidaan kysyä neuvoa. Että kyllä meillä on semmonen aktiivinen ryhmä ja olen ainaki huomannu että ei olis mitään semmosia jännitteitä olemassakaan.”

”Alussa on selvästi itsenäiset tavoitteet kun on halu ja tarve kehittää itseään. Mutta myöhemmin pitemmällä aikajänteellä yhteinen etu muodostuu tärkeäksi ja kehittyä tulee balanssiin siinä koko oppimisprosessissa. Kun huomaa sen, että kehittyäkseen tarvitsee hyviä vastapelureita ja tämmöstä joukkuetta. Moni ei sitä huomaa kun tulee ryhmään, niin itekki ajattelin että se on tavallaan vain joukko ihmisiä. Mutta ko se ryhmä on muodostunut niin sen arvostus siinä kyllä nousee.”

6.2.3 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki on Cohenin, Gottlieb'in ja Underwooin (2000, 4) mukaan ”mikä tahansa prosessi, jonka avulla sosiaaliset suhteet edistävät terveyttä ja hyvinvointia.” Vahteran (1993, 28) mukaan ”sosiaalisella tuella tarkoitetaan sosiaaliin suhteisiin liittyvää positiivista, terveyttä edistävää tai stressiä ehkäisevää puolta.” Mitä integroituneempi yksilö on yhteisöön, sitä suuremmalla todennäköisyydellä on tarjolla monenlaista sosiaalista tukea. Yleisimmin sosiaalisen tuen antamiseen katsotaan olevan kolme syytä: 1) koska välitetään toisesta osapuolesta, 2) koska siitä koetaan olevan itselle hyötyä tai 3) antajan sosiaalinen rooli velvoittaa auttamaan. Ymmärretään, että mitä enemmän tukea antaa, sitä enemmän myös itse saa. (Vahtera ja Uutela 2004.)

Sosiaalisen tuen alateemaksi aineistosta nousivat yhteistoiminnan helpottuminen ja toimintaa helpottavien käyttäytymissäntöjen muodostuminen. Sosiaalinen yhteistoiminnan merkitys ryhmälle ja opiskelulle koettiin keskeiseksi. Alkuun itsekäskin käytös muuttui pian epäitsekkääksi kun opiskelijat huomasivat yhteistyön ja ryhmän tuen merkityksen. Myös ryhmän yhteiset kirjaamattomat säännöt koetaan ryhmän ja opiskelun kannalta hyväksi asiaksi.

Yhteistoiminnan helpottuminen

Opintoryhmissä koetaan olevan yhteistoimintaa tuottava ja kehittävä vuorovaikutus. Opiskelijat kokevat tärkeäksi sen, että ryhmässä voi olla sellainen kuin on eikä tarvitse pelätä virheitä. Luonteva ja luottamuksellinen suhde toisiin opiskelijoihin vaikuttaa positiivisesti ja lisää yleistä tyytyväisyyttä ja hyvinvointia.

”En yhtään muista semmosta ryhmää, joka olis ollu aivan tupipisuuna tai passiivisena. Kaikki ovat aina olleet tekemisissä kaikkien kanssa ihan luonnostaan.”

”Aivan alkuun voi olla hieman arkuutta käyttäytymisessä eikä uskalleta ottaa kontaktia toisiin, mutta muutamassa viikossa se kyllä

karisee pois. Luottamus kai tässä tapauksessa on juuri sitä, että uskalletaan olla omia ittiämme, kommunikoida toisten kanssa luontevasti, heittää joskus vitsiäkin, ja uskaltaa turvallisesti myös epäonnistua niin, ettei siitä kenenkään maailma romahda.”

”Yleensäki tämmönen hyvä ja rehellinen vuorovaikutus, sillä on aina positiivinen vaikutus ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle.”

Yhteistyön on huomattu olevan myös oppimista edistävää. Osaava osapuoli uskaltaa neuvoa niitä, jotka apua tarvitsevat ja vastaanottava osapuoli ymmärtää ottaa avun vastaan. Opiskelijat ymmärtävät, että osaamisen jakaminen ei ole keneltäkään pois eikä tasa-arvoisessa opiskelijasuhteessa kenenkään tarvitse hävetä osaamattomuuttaan. Oma etu ei ole tärkeintä vaan yhdessä oppiminen.

”Kenenkään en ole nähnyt kieltäytyvän siitä, että joku toinen opiskelija vaikkapa neuvo. Hyötyhän on molemminpuoleinen, neuvon tieto vahvistuu ja neuvottava saa opin.”

”Kyllä yhteinen etu on lopulta se kaikkien tavote, niin se menee. Aluksi voi olla, että kun kurssille tullaan jokkaisela on päällimmäisenä mielessä vain tietenki se oma tavote, mutta ko aikaa kulluu niin sitä huomaa että kaikkihan tässä ollaan samassa veneessä ja samoja asioita tavoittelemassa.”

”Kun ollaan yhdessä uskallettu ottaa vastaan vaativampia tehtäviä ja se on kyllä hyvin voimakkaasti semmosta ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta kasvattavaa.”

”Jos en olisi saanut kielikursseja ja atk-kursseja kansalaisopiston kautta, olisin varmasti joutunut niitä yksityisopetuksen kautta parsimaan eli paljon kalliimmalla ja paljon vaikeemmin ja ilman ryhmän antamaa tukea.”

Käyttäytymissääntöjä toimintaa ohjaamassa / helpottamassa

Opiskelijaryhmän käyttäytymissäännöt muodostuvat niistä arvoista, uskomuksista ja normeista, joita ryhmässä pidetään hyväksyttävänä. Myös opiskelijoiden väliset suhteet ja roolit voivat vaikuttaa ryhmän käyttäytymistapoihin. Ryhmän muodostamisen alkuvaiheessa käyttäytymiseen vaikuttavat sovitut säännöt ja odotukset, joita voivat olla esimerkiksi, että tunneille tullaan aina ajoissa. Vaikka ryhmä luo itse omat käyttäytymissääntönsä, jotka perustuvat yleiseen käsitykseen sopivasta käytöksestä. Ryhmään tuleva uusi opiskelija voi tietämättään rikkoa ryhmän jo opittuja käyttäytymistapoja. (Anon 2012b.)

Vastaajat ovat huomanneet, että ryhmän sanaton toiminta voi uudelle ryhmän jäsenelle aiheuttaa käyttäytymisen muutosta. Uusi opiskelija huomaa hyvin pian miten ryhmässä tulee odotusten mukaan käyttäytyä ja alkaa itsekin toimia sen mukaan. Erityisen tärkeää käyttäytymisen muutos on silloin kun opitaan pois huonoista tavoista kuten esimerkiksi läksyjien tekemättömyydestä ja huonoista käyttäytymistavoista. Vastaajat kokevat tärkeänä, että ryhmän uusi jäsen oppii ja sopeutuu ryhmässä vallitseviin toimintaa ohjaaviin ja kehittäviin käyttäytymistapoihin.

”Oon huomannu, että uudet jotka tulee ryhmään niin non aluksi sitä mieltä ettei niitä läksyjä ole pakko tehdä mutta kyllä non sitten aika pian huomannut että se haittaa sekä omaa ja muitten opiskelua tunnilla. No seuraavalle kerralle ne tulee sitten tehtyä.”

”... että joku saattaa tulla kurssin alussa tunnille katse maassa tervehtimättä ketään. Se vaikuttaa vähän oudolta ja tätä näkee joskus syksyisin kun porukka on toisilleen tuntematonta ja ei ehkä uskalta tervehdiä tai ei vain tiedetä hyviä käyttäytymistapoja. Nämäkin muutamat kyllä oppivat jonkun viikon päästä tervehtimään toisia. Se on vähän semmoinen kirjoittamaton sääntö, että toisten tervehtiminen kuuluu hyviin käytöstapoihin ja niin tehdään kun tullaan

tunneille.”

Ryhmän hyvä sosiaalinen vuorovaikutus edesauttaa opiskelijoiden oppimista, jossa tärkeää on tiedon jakaminen. Toisen huomioiminen ja oppimaan auttaminen toimii osana myös yksilön omaa oppimisprosessia.

”Atk:ssa huomasin, että ryhmässä autettiin kyllä toisia. Siinäkin oli jännä juttu, että oli joitakin opiskelijoita, jotka eivät ihan aluksi jakaneet tietoaan ja auttaneet muita, mutta kyllä ne loppujen lopuksi alkoivat jeesata ihan omasta tahdosta.”

Erityisesti vanhempi sukupolvi, joka on tottunut kansakoulumaiseen ja itsenäistä opiskelua korostavaan toimintaan, joutuu kansalaisopistossa uudenlaisten oppimiskäyttäytymisten eteen. Aikuisopiskelussa, erityisesti kansalaisopistossa, korostetaan yhdessä oppimisen ja tekemisen tärkeyttä. Tämä näkyy esimerkiksi ryhmä- ja parityöskentelyn suosimisen muodossa.

”Alkuvuosina oli semmosta, se oli varmaan koulusta peräisin, että toista ei voinut auttaa. Mutta minä itse joka tarvitsin sitä apua paljon, oon niin mahottoman ilonen ko opettaja alkuaikoina rohkas siihen, että totta kai tehdään yhdessä. Ja totta kai voit auttaa toista jos tarve on, ja pitäääkin.”

”Minusta tuntuu, että tämmösten suurten ikäluokkien opiskelijat joutuu opettelemaan siihen, että se auttaa tavattomasti omaa oppimista ja sen ryhmän yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta kun kaveri auttaa. Eikä ne koe sitä niin, että kuule kun sie olet niin huono niin sinua siks autetaan. Tai että se olisi keneltäkään pois jos kaveria auttaa.”

Opettajan rooli on opiskelijalle tärkeä ja se halutaan osoittaa. Kansalaisopiston opiskelijat ovat oman kouluaikinsa aikana tottuneet siihen, että lukuvuoden lopussa opettajaa muistetaan lahjalla. Tästä tavasta halutaan pitää edelleen

kiinni, sillä sen koetaan tärkeyden osoituksen lisäksi tuottavan hyvää mieltä niin opettajalle kuin koko ryhmälle.

”Yksi kirjoittamaton käyttäytymissääntö kielten opiskelussa pitkäaikaisissa ryhmissä on minusta ollut hellyyttävääkin se, että automaattisesti opiskelijat haluavat muistaa opettajaa jouluna ja keväällä kurssin päätyttyä. Se on aivan ihmeellistä..”

6.3 Verkkokyselyn tulokset

Verkkokyselyn tarkoituksena oli kerätä kvantitatiivista aineistoa testaamaan kvalitatiivisen eli haastatteluaineiston luotettavuutta. Sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen aineiston ollessa samansuuntainen voidaan tuloksia paremmin yleistää kuin pelkkien haastattelujen perusteella. Verkkokyselyn tarkemmat tulokset liitteessä 2.

Verkkokysely lähetettiin seitsemällekympyyn Tornion kansalaisopiston opiskelijalle, joista 48 vastasi kyselyyn. Väittämiin perustuvan kyselyn lopussa oli avoin tekstikenttä, johon vastaajien oli mahdollista perustella antamiaan vastauksia. 16 vastaajaa kirjoitti tekstikenttään kommentteja, joista suurin osa käsiteli sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman saavuttamista perusteluineen.

Kyselyssä oli sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman lisääntymiseen liittyviä väittämiä. Vastaajat valitsivat omien opiskelukokemustensa perusteella omaa sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman lisääntymistä kuvaavan väitteen. Kyselyn arviointiasteikko on 1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = melko paljon ja 4 = paljon. Usein arviointiasteikko on viisiportainen. Tässä tutkimuksessa halusin käyttää neliportaista, jotta vastaaja joutuu heti valitsemaan niin sanotusti puolensa ”onko?” vai ”eikö ole?” Välivaihtoehtoja ei siis tarkoituksella annettu.

Opiskeluprosessin **välittömästi saavutettuihin hyötyihin** kuuluvat opiskeluryhmään kuulumisen ja siellä tapahtuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikutuksesta saavutetut tekemisen ja oppimisen ilo. Välittömiin hyötyihin kuuluu

myös miten vastaaja kokee saavansa opiskelusta käytännön hyötyä. Välittömät hyödyt ovat saaneet keskiarvoltaan suurimman sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa mittaavan arvosanan (3,42). Vastaajista 57,3% kokee saaneensa opiskelusta paljon välitöntä hyötyä.

Vastaajat kokevat opiskelusta koituvan heille erityisesti tekemisen ja oppimisen iloa. Vastauksen keskiarvo (3,58) on suurin kaikista väittämien keskiarvoista ja 65% vastaajista on ilmoittanut saavuttaneensa tekemisen ja oppimisen iloa paljon. Yksikään vastaajista ei ole kokenut, etteikö tekemisen ja oppimisen iloa olisi lainkaan saavutettu. Käytännön hyötyä kokee saaneensa paljon 50% vastaajista yhden vastaajan ollessa sitä mieltä, ettei ole saanut käytännön hyötyä lainkaan.

TAULUKKO 2. Opiskelijoiden kokema välitön hyöty

	Yhteensä	Keskiarvo
Saavutettu tekemisen/oppimisen iloa	48	3,58
Saavutettu käytännön hyöty	48	3,25
Yhteensä	96	3,42

Asteikko: 1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = melko paljon, 4 = paljon

Opiskelussa saavutettu **oppimisen ja osaamisen lisääntyminen** on opiskelijoiden mielestä lisääntynyt melko paljon keskiarvon ollessa 3,08. Eniten eli 38,75% opiskelijoista kokee oppimisen ja osaamisen lisääntyneen paljon. Viisi vastaajista eli 2% oli sitä mieltä, etteivät heidän osaamisensa ja oppimisensa ole lisääntynyt lainkaan.

Oppimiseen ja osaamiseen liittyvät tiedot, taidot, luovuus, yleissivistys ja kyky itsenäiseen ajatteluun. Puolet vastaajista kokee taitojensa lisääntyneen paljon ja 33,3% ovat arvioineet taitojen lisääntyneen melko paljon. Yksi opiskelija vastasi, etteivät hänen taitonsa ole opiskelun aikana lisääntyneet lainkaan. Tietojen lisääntymistä kokevat kaikki vastanneet opiskelijat, sillä "ei lainkaan" vastauksia ei ole annettu yhtään. 50% vastaajista kokee tietojensa lisääntyneen melko paljon ja 35,4% kokee taitojensa lisääntyneen opiskelun vaikutuksesta

paljon. Luovuuden lisääntymiseen uskoo kahta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki. 68,75% vastaajista kokee luovuuden lisääntyneen melko paljon tai paljon. Vähiten opiskelijat kokevat saaneensa lisäystä yleissivistykseensä ja kykyä itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun keskiarvon ollessa kuitenkin lähes kolme eli melko paljon.

TAULUKKO 3. Opiskelijoiden kokemukset oppimisen ja osaamisen lisääntymisestä

	Yhteensä	Keskiarvo
Tiedot	48	3,21
Taidot	48	3,31
Luovuus	48	3,06
Yleissivistys	48	2,92
Kyky itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun	48	2,9
Yhteensä	240	3,08

Asteikko: 1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = melko paljon, 4 = paljon

Mannisen (2010) mukaan **rinnakkaisvaikutukset** eivät varsinaisesti ole koulutuksen tavoitteita, mutta joita osallistumisen ansiosta on kuitenkin mahdollista syntyä. Rinnakkaisvaikutuksilla ei mitata oppimiseen ja osaamiseen liittyviä tietoja ja taitoja vaan ovat pikemminkin henkistä kasvua, sosiaalista ja yhteiskunnallista aktiivisuutta mittaavia tekijöitä. Enemmistö eli 36,2% vastaajista kokee saaneensa rinnakkaisvaikutuksia paljon. Rinnakkaisvaikutuksia eivät koe lainkaan 12,2% vastaajista.

Rinnakkaisvaikutuksiin kuuluva innostus opiskelun ja harrastamisen jatkamiseen on 50%:n mielestä kasvanut paljon keskiarvon ollessa 3,35. Jokainen vastaaja kokee innostuksen opiskelun ja harrastamisen jatkamiseen kasvaneen vähintään jonkin verran. Vastausten perusteella voidaan todeta, että myös opiskelijoiden itseluottamus (ka. 3) ja itsetunto (ka. 2,94) ovat kasvaneet ja sosiaalinen verkosto laajentunut (ka. 2,98). Vähiten rinnakkaisvaikutuksia koetaan olevan urallaetenemismahdollisuuksien paranemisessa (ka. 2,33) ja yhteiskunnallisen osallistumisen aktivoitumisessa (2,52).

TAULUKKO 4. Opiskelijoiden kokemukset opiskelun ja osallistumisen rinnakkaisvaikutuksista

	Yhteensä	Keskiarvo
Itsetunto kasvanut	48	2,94
Itseluottamus kasvanut	48	3
Sosiaaliset taidot parantuneet	48	2,75
Sosiaalinen verkosto laajentunut	48	2,98
Innostus jatkaa opiskelua/harrastamista kasvanut	48	3,35
Vastuuntunto kasvanut	48	2,71
Yhteiskunnallinen osallistuminen aktivoitunut	48	2,52
Urallaetenemismahdollisuudet parantuneet	48	2,33
Yhteensä	384	2,82

Asteikko: 1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = melko paljon, 4 = paljon

Opiskeluun liittyvät **seurannaisvaikutukset** ovat niin sanottuja pehmeitä taitoja, joita ihminen kokee saavansa ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja kokiessaan iloa onnistumisista (Schuller, Brasset-Grundy, Green, Hammond & Preston 2002; Feinstein, Hammond, Woods, Preston & Bynner 2003). Vastaajien mielestä heidän kokemansa seurannaisvaikutukset ovat parantuneet paljon (ka. 3,07).

Puolet vastaajista kokee henkisen hyvinvoinnin kasvaneen paljon opiskelun ja osallistumisen ohessa. Kaikki vastaajat kokevat henkisen hyvinvoinnin kohentuneen vähintään jonkin verran. Myös arjessa jaksaminen on parantunut, näin kokee puolet vastaajista, kolmen ollessa sitä mieltä ettei arjessa jaksaminen ole kohentunut lainkaan. Fyysisen terveydentilan parantumisen koetaan yleisesti olevan hyvää ”jonkin verran” –tasoa (ka. 2,77). Vastaajista 20,8% katsoo, ettei heidän fyysinen terveydentilansa ole parantunut lainkaan.

TAULUKKO 5. Opiskelijoiden kokemukset opiskelun ja osallistumisen seurannaisvaikutuksista

	Yhteensä	Keskiarvo
Henkinen hyvinvointi kohentunut	48	3,27
Fyysinen terveydentila parantunut	48	2,77
Arjessa jaksaminen parantunut	48	3,17
Yhteensä	144	3,07

Asteikko: 1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = melko paljon, 4 = paljon

Verkkokyselyn avoimet vastaukset

Verkkokyselyn lopussa annettiin vastaajille mahdollisuus perustella väittämiin antamia vastauksia. Avoimeen tekstilaatikkoon kirjoitti 16 vastaajaa, joista 14 koski sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa. Kaksi vastaajaa kiittivät kansalaisopistoa sen enempää perustelematta syitä, joten niitä en tutkimuksessani huomioi.

Yksi vastaaja piti verkkokyselyn kysymystenasettelua huonona koska siitä puuttui miinusasteikko. Hän koki oman fyysisen terveydentilansa ja yhteiskunnallisen osallistumisensa taantuneen opiskelunsa aikana. Tutkimuksen tarkoitus on tutkia saavutettua sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa ja mikäli vastaaja ei koe sellaista saavuttavansa, hän vastaa kyseisiin väittämiin ”ei lainkaan”. Läh- tökohtaisesti vastaaja siis valitsee kokeeko hän sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman lisäystä, niiden mahdollista heikkenemistä ei tässä tutkimuksessa ole tarkoitus käsitellä.

Lähetäessäni verkkokyselyä ryhmäsähköpostilla, pyrin ottamaan huomioon opiskelijoiden vähintään kahden vuoden opiskeluajan Tornion kansalaisopis- tossa. Vastaaja valitessani huomioin otokseeni pitkään toimineet ryhmät ja nii- den jäsenet. Tämä opintoaika on oleellinen, jotta vastaaja pystyy huomaamaan sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman vaikutukset itsessään. Ainakin yksi vastaaja kirjoitti aloittaneensa opinnot vasta syksyllä, opiskeluaikaa ollen vain muutama kuukausi, joten aivan täydellisesti en onnistunut vastaajia valitse- maan. Onkin mielenkiintoista, miten vasta kolme kuukautta opiskellut vastaaja

on kokenut sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman vaikutukset itsessään.

Välittömät hyödyt

- "Olen eläkeläisenä löytänyt uuden harrastuksen, joka on tuonut mukanaan uudenlaista **iloa** ja osallistumista."
- "Ikäihmisillekin on tärkeä kokea **onnistumisen iloa** uusistakin harrastuksista."
- "Olen myös saanut kipinän liikkumiseen. Jo viiden kerran jälkeen huomaa liikkuvuuden parantuneen. SE innostaa myös muuhun liikkumiseen. Harmi, etten jo työaikani innostunut tällaisesta liikunnasta. Ehkä omalla kohdallani tuo **oppimisen ilo** olisi parhainta antia."

Oppimisen ja osaamisen lisääntyminen

- "Kun on useamman vuoden opiskellu/harrastanut kansalaisopistossa itselle mieluisia aineita, niin niiden hyöty ja vaikutus tulee viiveellä. **Opiskelusta saatua tietoa** voin hyödyntää monella elämän eri alueella."
- "Harrastusryhmissä saa palautetta ja **tukea osaamiseensa** sekä virikkeitä **luovaan toimintaan**."
- "Harrastukseeni liittyvät opinnot ovat **lisänneet tietojani ja taitojani** todella paljon."
- "Opiskelu on kokonaisvaltaista. **Opittuja asioita voi hyödyntää**, sekä työelämässä, että muissa opintopiireissä ja muulloin vapaa-ajalla, riippumatta siitä mitä opiskelee."
- "**Vastuu ja tietoisuus** omasta kehon hyvinvoinnista on **lisääntynyt**."

Rinnakkaisvaikutukset

- "Olen koko ikäni harrastanut liikuntaa eri muodoissa joten fyysinen kuntoni ei ole opiskelun myötä lisääntynyt mutta **sosiaalinen kanssakäyminen** on lisääntynyt."
- "Tutustuu uusiin ihmisiin, jolloin **sosiaaliset taidot** karttuvat."
- "On **tärkeä tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään**, jossa on mahdollista vuorovaikutus."

Seurannaisvaikutukset

- "Olen osallistunut taide- ja liikuntaharrastusaineiden opiskeluun vuosia ja saanut niistä paljon **itselleni voimaa** aikaisemmin työelämän ja nykyisin eläkepäivien **henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen**. Kyse on nimenomaan **arjen jaksamisesta ja voimaantumisesta**."
- "...olen vakuuttunut, että opistoon satsaaminen on sijoitus ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin."
- "Kyseisestä ikävaiheesta (eläkeläinen) johtuen ei tietenkään ole enää vaikutuksia esim. urallaetenemiseen, vastuuntunnon kasvamiseen tms., mutta sitäkin enemmän **oman mielihyvän lisääntymiseen**."
- "Opiskelu ja osallistuminen laajentaa ympyröitä vielä vanhanakin, auttaa jaksamaan."
- "Perjantai-illalle ja sunnuntai-iltapäivään ajoittuvat kuoro ja kahvakuula vastapainoa työlle ja siten todellista **työhyvinvoinnin ylläpitoa** työviikon päätteeksi ja ennen uuden viikon alkua."
- "Olen hakenut kansalaisopiston kursseilta enimmäkseen **henkistä** (taideaineet ja käsityöt) sekä **fyysistä hyvinvointia edistäviä asioita**, ja olen niitä saanutkin."

Luottamuksen osoitus kansalaisopistoon

- "Olen tyytyväinen kansalaisopiston toimintaan ja pidän sitä **erittäin tärkeänä** varsinkin syrjäkylillä, missä muuta kulttuuritarjontaa ei ole siinä määrin kuin keskuksissa."
- "**Kurssitarjonta Torniossa on mielestäni riittävän monipuolista** ja on hyvä, että sitä muokataan asiakkaiden toivomusten mukaan."
- "Kansalaisopiston **opettajat ovat innostavia, kaikkia kannustavia** (pienikin edistyminen on hyväksi, pyritään aidosti auttamaan oppilasta ongelman yli)."
- "Toivottavasti kansalaisopistojen määrärahoja ei jatkossa leikata, se on sitä **ennaltaehkäisevää työtä** jota kuntalaiset tarvitsevat eri harrastuspiireissä ja kuntoujumpassa, saa hyviä jumppaohjeita ja liikuntakyky säilyy hyvänä, ei tarvitse mennä terveyskeskukseen vaivoja valittamaan."

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

7.1 *Teoreettiset päätelmät*

Kun 1980-luvun puolivälissä siirryttiin sivistyksen merkitystä korostavasta aikuispolitiikasta markkinaperusteiseen aikuiskoulutukseen, saatiin aikuiskoulutuskentälle yritysmaailman ajatuksia ja markkinaperiaatteita. Tässä ajassa kansalaisopistojen sivistyksellinen tasa-arvo, henkisen kasvun ja harrastamisen tilat saatetaan nähdä hyödyttömänä puuhasteluna. Muun muassa taloustieteilijät arvostelevat muun muassa sosiaalisen pääoman merkitystä. Heidän mielestään sosiaalista pääomaa ja sen voimavaroja tarjotaankin vain selviytymisen yhtenä ratkaisuna taloudellisten voimavarojen ollessa niukat. Sosiaalista pääomaan koskevat viimeaikaiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että aktiivinen, osallistuva ja osaava ihminen on kansantaloudellisestikin merkittävä etu.

Nykytutkimusten mukaan sivistyshyötykään ei ole enää pelkästään kirjaviisauden tulosta vaan se nähdään paljon laajempina käsitteenä. Oppimistulokset ja osaamisen lisääntyminen ovat toki tärkeitä ja tutkimustulosten perusteella moni hakeutuikin juuri niiden vuoksi mukaan Tornion kansalaisopiston opintoihin. Opiskeluprosessiin liittyviä muita hyötyjä ei alkuun osattu odottaa ja niiden tulokset alkoivat näyttäytyä opiskelijoille itselleenkin vasta ryhmän oltua koossa jonkin aikaa. Ryhmään kuulumisen ja sen sosiaalinen vuorovaikutus huomattiin tärkeäksi osallistumisen ja oppimisen motivaation lähteeksi, jonka vaikutuksesta oppimiseen ja tekemiseen liittyvä ilo löytyivät. Suurella osalla haastattemistani opiskelijoista oli negatiivisia opiskelukokemuksia aiemmilta kouluajoiltaan. Heidän opiskelutraumansa olivat niin syvät, että useimmille opiskelijoille opintojen uudelleen aloittaminen kansalaisopistossa oli vienyt vuosikymmeniä. Opiskelijan pinttynyt ja henkilökohtainen mielikuva siitä, että on tyhmä eikä opi, oli aluksi edes ajatustasolla vaikea muuttaa. On arvostettavaa, että näin tuntevat opiskelijat ovat antaneet itsellensä vielä uuden mahdollisuuden oppimiseen ilmoittautuessaan kansalaisopiston kursseille. Onnistumisten ja osaamisen lisääntymi-

sen myötä itsetunto ja opiskelumotivaatio kasvavat ja opiskelija haluaa pysyä ryhmässä pitkään. Parhaimmillaan tästä syntyy hyöty, jolla tavoitetaan elinikäiselle oppimiselle määritellyt tavoitteet.

Opiskelijat kertoivat huomanneensa itsessään myös asennemuutosta, esimerkiksi suvaitsevaisuuden kasvamisessa. Ymmärrys toista ja omaa itseään kohtaan on parantunut, jonka katsotaan helpottavan omaa elämänlaatua. Oman ajattelutavan muutos on sivistystä. Erityisen merkityksen se saa, kun uusi tieto muuttaa myös käyttäytymistä. Ryhmässä opiskelu edesauttaa erilaisuuden sietämistä ja myös ihmisten erilaisten asianäkemysten ymmärrystä. Suvaitsevaisuuden asennemuutos on opiskelijalle suuri etu niin opiskelussa, ryhmässä viihtymisessä kuin muullakin elämänalalla. Suvaitsevaisuus on sivistystä, lisäähän se ymmärrystä toisia ihmisiä kohtaan samalla kun se antaa mahdollisuuden tarkastaa myös omaa käytöstään ja ajattelutapojaan.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että verkostoitumisesta on eniten hyötyä sellaisten ihmisten välillä, jotka tulevat erilaisista sosiaalisista asemista. Ne henkilöt, jotka verkostoituvat samasta sosioekonomisesta asemasta olevien kanssa, hyöty on tärkeää lähinnä sosiaalisten resurssien säilyttämisen kannalta. (Aaltio 2010, 452.) Kansalaisopistossa opiskelu on kaikille avointa ja opiskelemaan pääsee ilman pääsykokeita. Ryhmiä muodostettaessa sen jäsenten sosioekonomiseen asemaan ei kiinnitetä huomiota ja ryhmät muodostuvatkin lähinnä opiskelijan senhetkisen osaamistason mukaan. Voidaan olettaa, että ryhmissä on hyvinkin erilaisissa asemissa olevia opiskelijoita ja heille kaikille sosiaalisen pääoman hyöty ei ole sama. Tässä ei sinällään ole mitään ongelmaa, sillä myös yhteisöllisyyden ylläpitäminen on tärkeää. Erityisen merkittävänä pidänkin sitä, että heikommassa asemassa olevat kokevat hyödyn merkityksen terveyttä ja hyvinvointia edistävänä ja olla niillä avuin yhteiskunnallisesti tuottavampi. Toinen asia onkin, tavoittaako kansalaisopisto yhteiskunnan heikko-osaiset.

Kaikki haastattelemanı Tornion kansalaisopiston opiskelijat kertoivat olevansa sosiaalinen henkilö ja viihtyvänsä hyvin ihmisten parissa. Tutkimusaineistoa

kerätessäni en saanut selvyttä siitä, opiskeleeko opistossa ei-sosiaalisesti henkilöksi itseään mieltävä opiskelija. Eikö näitä epäsosiaalisiksi itsensä mieltäviä vain sattunut kohderyhmääni vai eivätkö opistopalvelut tavoita henkilöitä, joilla on esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelko tai he eivät persoonaltaan ole sosiaalisesti ulospäin suuntautuneita? Voi helposti päätellä, että jo muutoinkin sosiaalisesti aktiivinen henkilö on mukana kansalaisopisto-opiskelussa. Onko sosiaalinen pääoma seurausta ihmisten sosiaalisen verkoston muodostumisesta vai onko se sittenkin toisinpäin? Olipa kumminpäin tahansa, kansalaisopisto puolustaa paikkaansa tässä yhteiskunnassa vastaten hyvin sille laissa asetettuun tehtävään omaehtoisen oppimisen kautta saavutettavasta osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä.

Luottamuksen käsite on hyvin moniulotteinen ja se liitetään sosiaalisen pääoman tuottamisen mahdollistajana ja tärkeimpänä elementtinä. Ihminen rakentaa luottamuksen varaan paljon ja luottamus onkin loppujen lopuksi hyvin henkilökohtainen kokemus. Luottamus on keskeinen, puhuttiinpa parisuhteista tai institutionaalisista suhteista. Luottamukseen perustuva avioliitto on toimiva ja kaikkia osapuolia miellyttävä, ihan samoin kuin luottamus pankkiin tai oppilaitokseen. Tutkimuksessani ei ollut alun perin tarkoitus tutkia sosiaaliseen pääomaan liittyvää luottamusta, mutta sen noustessa vahvasti esille jokaisessa haastattelussa, otin käsitteen mukaan. Luottamus nousikin tutkimukseni yhdeksi merkittävimmäksi arvoksi ja sosiaalisen pääoman kokemusten selittäjäksi.

Luottamus opiskeluryhmän jäseniin ja Tornion kansalaisopistoon vahvistaa yhteisyyden tunnetta ja yhteistä identiteettiä. Luottamus siitä, että opisto on olemassa vielä tulevaisuudessakin ja ryhmä kokoontuu niin ensi viikolla kuin ensi vuonnakin, luo pysyvyyden ja turvallisuuden tunnetta. Myös luottamus ryhmään ja sen jäseniin edesauttaa ryhmän keskinäistä kommunikaatiota ja toimintaa. Luottamukseen perustuvan sosiaalisen tuen vaikutuksesta oman edun tavoittelu ei ole enää yhtä tärkeää kuin yhteisen edun. Nykyaikana, jolloin työpaikat ja taloudelliset mahdollisuudet ovat uhattuina, on rauhoittavaa kokea kuuluvansa johonkin pysyvään. Lisäksi vastaajat luottavat eniten itseään lähinnä olevaan

instituutioon eli Tornion kansalaisopistoon alueen hyvinvoinnin edistäjänä.

Tornion kansalaisopiston opettajat ovat onnistuneet työssään avoimen sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistajina. Hyvä ryhmähenki ei synny ellei sille anneta mahdollisuutta. Opettajien kerrotaan osaavan kannustaa ja rohkaista, mikä antaa mahdollisuuden oppimiseen ja syyn opiskelun jatkamiseen. On tärkeää, että opettaja osaa kohdata aikuisen opiskelija huomioiden hänen elämäkokemuksensa koko kaaren. Aikuista opiskelijaa ei tule kohdella samalla tavalla kuin lasta tai nuorta, joiden omaava elämäkokemus on vielä vajaa. Aikuinen oppii parhaiten kun hän pystyy soveltamaan uutta tietoa johonkin konkreettiseen. Tällainen voi olla joko oma kokemus tai elämän aikana muulla tavalla hankittu tieto. Opiskelijat kertoivat luottavansa opettajaansa, mutta luottamusta täytyy kohdistaa myös opettajalta opiskelijalle. Opettajan on uskallettava luottaa siihen, että opiskelija oppii ja että opiskelija itse ottaa siitä vastuun. Opettajan tehtävä on pikemminkin toimia ohjaajana ja suunnannäyttäjänä tiellä, jossa opiskelija on se aktiivinen tiedonhakija.

Sosiaalinen syrjäytyminen on nykypäivänä iso ongelma ja vakava haaste koko yhteiskunnalle. Mikäli kansalaisopisto onnistuu tavoittamaan myös alueen syrjäytymisuhan alla oleva henkilöt ja saamaan heidät mukaan opiskelijoiksi, koulutukseen satsatut investoinnit tulevat pitkällä tähtäimellä kannattamaan moninkertaisesti. Syrjäytyminen näkyy moninaisena pahoinvointina, joiden seuraukset voivat näkyä muun muassa lisääntyvänä rikollisuutena, heikentyneenä terveytenä ja niistä koituvina sosiaali- ja terveydenhoitokuluina. Ryhmän antama tuki ja avoin sosiaalinen vuorovaikutus auttavat identiteetin ja itsetunnon rakentumisissa. On tärkeää tuntea olevansa hyvä ja arvostettu sellaisena kuin on. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ryhmään kuulumisen on jopa tarve ja sillä on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnin kokemuksille. Sosiaalista pääoma omaava opiskelija sitoutuu ryhmään ja on valmis ottamaan vastuuta myös toisista.

Tutkimukseni tuloksia yleistettäessä totean, että sivistyshyödyllä ja sosiaalisella

pääomalla voidaan osoittaa, etteivät sivistystyöstä hyödy vain osallistujat vaan sillä on selkeitä koko yhteiskuntaan heijastuvia merkityksiä. Tiedetään, että onnellisuuden avain on sosiaalisuudessa ja viihdyttävässä yhteisössä, jolloin sairauspäivät vähenevät, masennuslääkkeitä syödään vähemmän, vanhat sairastavat vähemmän ja pysyvät kotonaan pitempään, passiiviset aktivoituvat ja syntyy luovaa yritteliäisyyttä sekä ennen kaikkea kunta, yhteiskunta ja veronmaksajat säästävät rahaa pitkällä aikavälillä. Samalla tavalla kuin terveyshyöty vetoaa päättäjiin, he voisivat huomata myös sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman kansantaloudellisen merkityksen.

7.2 Työn arviointi

Jokainen tutkija pyrkii kaikin tavoin välttämään virheiden syntymisiä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys voivat vaihdella. Tutkimuksen uskottavuuden kannalta onkin tärkeää, että minä tutkijana arvioin ja pohdin luotettavuutta itse. Laadullisen tutkimuksen tulosten luotettavuuden arviointia onkin arvosteltu tutkijan usein henkilökohtaistakin pohdintaa sisältävien tulkintojen vuoksi. Koska työskentelen Tornion kansalaisopistossa, tietoisuus henkilökohtaisesta otteesta ja sen karsimisesta on kulkenut mukani koko tutkimusprosessin ajan ja mielestäni olen siinä onnistunut. Olen pyrkinyt objektiiviseen työskentelyyn ja jopa yrittänyt saada itseäni niin sanotusti kiinni puolueellisista tulkinnoista.

Haastateltavat valitsin satunnaisesti, poikkeuksena vähintään kahden vuoden osallistuminen Tornion kansalaisopiston toimintaan. On mahdollista, että jos tietoisesti olisin valinnut opiskelijoita esim. suuren poissaolon tai vähäisen aktiivisuuden perusteella, olisivat tulokset voineet olla toisenlaisia. Aiemmin opistossa opiskelleita ja valintahetkellä keskeyttäneitä opiskelijoita en vastaajia valittaessa huomioinut sillä opiston Hellewistä poimitut opiskelijat olivat kaikki aktiivisia eli nykyisiä opiskelijoita.

Muutamaa päivää ennen haastattelua annoin opiskelijoille kirjallisesti lyhyen teoreettisen tulkinnan sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman käsitteistä, mikä vaikutti siihen, että haastattelun aikana pysyttiin hyvin aiheessa. Tähän mitä

luultavimmin vaikutti juuri se, että haastateltavat olivat saaneet rauhassa pohtia tutkimuksen pääkäsitteitä, omia kokemuksiaan ja niiden vaikutuksia omaan elämäänsä. Koska jokainen haastateltava oli kotonaan kirjoittanut asioita ylös, ymmärrys asioihin oli todennäköisesti lisääntynyt ja eri asioiden merkitys selvinnyt myös itselle.

Erityisen tarkkana objektiivisuudesta olin tehdessäni opiskelijahaastatteluja. Pidin huolta siitä, että en johdatellut tai millään muullakaan tavalla vaikuttanut opiskelijoiden vastuksiin. Haastattelutilanteissa tiedostin kuinka helppo vastaaja olisi ollut johdatella antamaan toivotut vastaukset. Tähän voi olla syynä esimerkiksi opiskelijoiden halu miellyttää oman opistonsa työntekijää ja vastata sen vuoksi paranneltua totuutta. Ennen varsinaista haastattelua painotinkin vastaajille toivettani aidosti rehellisistä vastauksista ja vastausten ehdotonta anonyymisyyttä. Huomautin myös, että mikäli joiltain osin vastaaja ei tunne saavutaneensa sivistyshyötyä tai sosiaalisen pääoman lisääntymistä, se tulee avoimesti kertoa.

Tutkimuksen tulosten yleistettävyyden varmistamiseksi suoritin verkkokyselyn, johon tuli vastauksia 48. Haastatteluun kerätyn aineiston vertaaminen verkkokyselyn tuloksiin antaa mahdollisuuden pohtia tulosten yleistettävyyttä ja tutkimuksen luotettavuutta. Sekä laadullisen (haastattelut) että määrällisen (verkkokysely) aineiston ollessa samansuuntaiset voidaan tuloksia yleistää koskemaan koko Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden näkemyksiä ja kokemuksia saavutetusta sivistyshyödystä ja sosiaalisesta pääomasta. Sekä haastattelun että verkkokyselyn tulokset olivat hyvin pitkälti samansuuntaiset. Molemmissa korostuivat oppimisesta ja osaamisesta saavutettu ilo ja käytännön hyöty. Tietojen ja taitojen karttuminen on huomioitu, mutta erityinen arvo koettiin innostuksella jatkaa opiskelua/harrastamista ja kohentuneella henkisellä hyvinvoinnilla sekä parantuneella arjessa jaksamisella. Näin ollen sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman tuottamat terveyttä ja hyvinvointia lisäävät tulokset voidaan yleistää Tornion kansalaisopistoa koskevaksi. Sen sijaan laajentuneen sosiaalisen verkoston merkitys ja itseluottamuksen kasvu toivat hieman ristiriitaisia tuloksia.

Haastatteluissa korostuivat selvästi sosiaalisen verkoston tärkeys ja itseluottamuksen mainittiin kasvaneen merkittäväksi opiskelun ja osallistumisen vaikutuksesta. Verkkokyselyssä vastanneet mielsivät niiden merkitsevät ”melko paljon”. Tämä tutkimus on luonteeltaan kontekstisidonnainen, joten tutkimustulosten soveltaminen muissa yhteyksissä on rajoitettua.

7.3 Tulevia tutkimusaiheita

Tutkittavana olleiden ilmiöt ja niiden merkitys muuttuvat ajassa, mikä tarkoittaa että siitä on koko ajan saataville uutta tietoa myös tulevaisuudessa. Tämä luo pohjaa uusille jatkotutkimuksille. Olisi mielenkiintoista tietää, millaisia tuloksia ilmiöiden tutkiminen samassa kontekstissa antaisi muutaman vuoden päästä.

Sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman käsitteet ovat laajoja ja niiden merkitys moninainen. Tässä tutkimuksessa niiden tuottamia kokemuksiin perustuvia hyötyjä käsiteltiin yleisellä tasolla, minkä katsoin pro gradu -tutkimukseen sopivaksi. Rajaamisen taito onkin tutkijalle yksi tärkeimmistä ominaisuuksista. Tulevan tutkimuksen kannalta voisi olla järkevää keskittyä vain toisen käsitteen tutkimiseen, jolloin siitä saisi syvällisempiä tuloksia. Kiinnostavaa olisi myös tutkia vastaajien taustatekijöiden, kuten esimerkiksi sukupuolen, iän ja sosioekonomisen aseman vaikutteet kokemuksiin sivistyshyödystä ja sosiaalisesta pääomasta.

Tällä hetkellä maailman taloustilanne on heikko ja ympärillä vallitsee jatkuva epävarmuus ja muutokset. Siinä vaiheessa kun maailmantalous tai edes kuntatalous on paremmassa ja tasaisemmassa tilanteessa, olisi sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman tuottamien hyötyjen tutkiminen ajankohtaista. On oletettavaa, että nykyinen heikko ja epävarma taloustilanne heijastuu tuloksiin. Miltä osin ja missä määrin, siinä olisi hyvää vertailukohdetta tulosten analysointiin. Ihmisten kokemukset ovatkin kiinnostavia niiden henkilökohtaisuuden ja oletetun tilannesidonnaisuuden vuoksi. Vai voivatko tulokset olla samanlaiset myös silloin kun maailmalla vallitsevia vastaavia epävarmuustekijöitä ei enää ole?

LÄHTEET

Aaltio, Iiris 2008. Sosiaalinen pääoma kriittisessä perspektiivissä. Teoksessa Aaltio, Iiris & Kyrö, P & Sundin (toim.) Women Entrepreneurship and social Capital. A Dialogue and Construction. Gylling: Copenhagen Business School Press. pp 452-458.

Ahonen, Sirkka 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä. pp 114-160.

Alanen, Aulis 1969. Edistävä ja viihdyttävä opintokerhotoiminta: tutkimus aikuisten vapaista ryhmäopinnoista sosiaalisen osallistumisen muotona. Tampere: Tampereen yliopisto.

Alanen, Aulis 1986. Sivistysjärjestöjen tehtäväkuvan muuttuminen. Aikuis- ja nuorisokasvatuksen julkaisuja 23. Tampere: Tampereen yliopisto.

Alanen, Aulis 1987. Suomen aikuiskasvatuksen hallinto ja organisaatiot. Tampereen yliopiston aikuis- ja nuorisokasvatuksen laitos.

Alanen, Aulis 1992. Suomen aikuiskasvatuksen organisaatiomuodot. Tampere: Tampereen yliopisto.

Anon 2013a. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 23.3.2013.

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/aikuiskoulutusjaerjestelmae/vapaa_sivistystyoe/?lang=fi>

Anon 2013b. Vapaa sivistystyö. Luettu 23.3.2013. <http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo>

Anon 2013c. Valtion talousarvioesitys. Aikuiskoulutus. Luettu 14.11.2013.

<[http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp;jsessionid= 1F6534 3414CBF 77E62F266 A463574049?year=2013&lang=fi&maindoc=/2013/tae/valtiovarainministerionKanta/ valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:243:649:697:>](http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp;jsessionid=1F65343414CBF77E62F266A463574049?year=2013&lang=fi&maindoc=/2013/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:243:649:697:)

Anon 2012a. Opetushallitus. Kansalaisopistoille maksettu valtionosuus vuonna 2012. Luettu 3.11.2013. <[http://vos.uta.fi/rap/vos/v12 /v09yk6l12.html](http://vos.uta.fi/rap/vos/v12/v09yk6l12.html)>

Anon 2012b. Tietomajakka. Ryhmäviestintä. Jyväskylän yliopiston Kielikeskus. Luettu 1.11.2013. <<http://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviesti/vuoro vaikutus.htm>>

Anon 2012c. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2010. Luettu 14.11.2013. <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>>

Anon 2011a. Opetushallitus. Koulutuksen tilastollinen vuosikirja 2011. Luettu 8.11.2013. <[http://www.oph.fi/download/141011_Koulutuksen _tilastollinen_vuosikirja_2011.pdf](http://www.oph.fi/download/141011_Koulutuksen_tilastollinen_vuosikirja_2011.pdf)>

Anon 2011b. Suomen kesäyliopistot. Selvitys kesäyliopistojen toiminnasta vuonna 2010. Luettu 14.11.2013. <http://www.kesayliopistot.fi/filebank/116-Selvitys_toiminnasta_2010.pdf>

Anon 2010a. Kansalais- ja työväenopistot. Luettu 23.3.2013. <http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo/kansalais_ja_tyovaenopistot>

Anon 2010b. Kansanopistot. Luettu 26.3.2013. <http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo/kansanopistot>

Anon 2010c. Kesäyliopistot. Luettu 26.3.2013. <http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo/kesayliopistot>

Anon 2010d. Liikunnan koulutuskeskukset. Luettu 26.3.2013.<http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo/liikunnan_koulutuskeskukset>

Anon 2010e. Opintokeskukset. Luettu 26.3.2013. <http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo/opintokeskukset>

Anon 2009. Laki vapaasta sivistystyöstä. Luettu 26.3.2013. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>>

Anon 1998. Finlex. Laki taiteen perusopetuksesta. Luettu 14.11.2013. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980633>>

Bourdieu, Pierre 1986. The Forms of Capital. Handbook of theory and research for the sociology of education. Ed. By J. Richardson. New York: Greenwood Press.

Bourdieu, Pierre 1990. Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. New York: Routledge & Kegan Paul.

Bowden, John. A. 2005 Reflections on the phenomenographic team research process. Teoksessa Bowden, John. A. & Green, Pam. (toim.) Doing developmental phenomenography. Melbourne: RMIT Publishing. pp 11-31.

Cohen, Sheldon & Gottlieb, Benjamin & Underwood, Lynn. 2000. Social relationships and health. Teoksessa Cohen, Sheldon & Underwood, Lynn & Gottlieb, Benjamin (toim.) Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists. New York: Oxford University Press. pp 3-25.

Coleman, James. S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. The American Journal of Sociology, Vol. 94, 95-120. University of Chicago.

Elias, Norbert 2000. The Civilizing Process. Sociogenetic and Psychogenetic Investigations. (Alkuperäinen Über den Prozeß der Zivilisation). Malden: Blackwell Publishing.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus. pp 24-42.

Feinstein, Leon, Hammond, Cathie, Woods, Laura, Preston, John & Bynner, John 2003. The contribution of adult learning to health and social capital. Wider Benefits of Learning Research Report No.8. London: Institute of Education

Gröhn, Terttu 1992. Fenomenografinen tutkimusote. Teoksessa Gröhn, Terttu. & Jussila, Juhani. (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Helsinki: Yliopistopaino. pp 1-32.

Hallamaa, Jaana 1998. Moraalikysymyksiä koskeva väittely. Teoksessa Kakuri-Knuuttila (toim.). Argumentti ja kritiikki. Tampere: Gaudeamus. pp 226-232.

Harva, Urpo 1948. Kansansivistäjä. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun julkaisuja n:o 4. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Harré, Rom 1999. Trust and its surrogates: Psychological foundations of political process. Teoksessa Mark Warren (toim.), Democracy & Trust. Cambridge: Cambridge University Press.

Hasselgren, Biorn 1982. Ways of apprehending children at play. A study of pre-school teachers development. Gothenburg: Acta universitatis Gothoburgensis. pp 249-272.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2012. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Heikkinen, Hannu L. T. & Huttunen, Rauno & Niglas, Katrin & Tynjälä, Päivi 2005. Kartta kasvatustieteen maastosta. *Kasvatus* 36 (5). pp 340–354.

Hella, Elina 2003. Fenomenografia uskonnonpedagogisessa tutkimuksessa. *Teologinen aikakauskirja* 108 (4). pp 310–322.

Huusko, Mira. & Paloniemi, Susanna 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2). pp 162-173.

Hyyppä, Markku. T. 2002a. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hyyppä, Markku. T. 2002b. Kuorossa elämä pitenee. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääpääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Jyväskylä: PS-kustannus. pp 28-59.

Hyyppä, Markku. T. 2005. *Me –hengen mahti*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Häkkinen, Kirsti 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21.

Ilmonen, Kaj 2002. Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääpääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Jyväskylä: PS-kustannus. pp 136-160.

Jokinen, Jyrki & Poikela, Esa & Sihvonen, Juha 2012. Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma vapaassa sivistystyössä. Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö r.y.

Juholin, Elisa 1999. Sisäinen viestintä. Helsinki: Infoviestintä Oy. Kananen, Jorma 2008. Kvantti - Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karjalainen, Erkki 1970. Suomen vapaan kansansivistystyön vaiheet. Helsinki: Weilin+Göös.

Kroksmarks, Tomas 1987. Fenomenografisk didaktik. Studies in Educational Science 63. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Kawachi, Ichiro 1999. Social capital and community effects on population and individual health. Annals of New York Academy of Sciences.

Koselleck, Reinhart 2002. The practice of conceptual history. Timing history, psacing concepts. Stanford: Stanford University Press.

Kokko, Heikki 2010. Sivistyksen varhaista käsitehistoriaa. Kasvatus ja aika 4/2010. pp 7-23.

Kroksmark, Tomas 1987. Fenomenografisk didaktik. Göteborg: Vasastadens Bokbinderi.

Laine, Timo 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimentelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. pp 28–45.

Luhmann, Niklas 1979. *Trust and Power*. Wiley: Chichester.

Manninen, Juha 1989. Tiede, maailmankuva, kulttuuri. Teoksessa Manninen, Juha & Envall, Markku & Knuutila, Seppo (toim.). *Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia*. Oulu: Prometheus, Kustannusyhtiö Pohjoinen. pp 7-112.

Manninen, Jyri 2010. Sopeuttavaa sivistystyötä? *Aikuiskasvatus* 3/2010. pp 164-174.

Manninen, Jyri & Saara, Luukannel 2008. Omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutukset. *Vapaan sivistystyön merkitys ja vaikutukset aikuisten elämässä*. Helsinki: Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö VSY.

Marton, Ference 1981. Phenomenography – Describing conceptions of the world around us. *Instructional science*, 10. pp 177-200.

Marton, Ference 1986. Phenomenography - A research approach to investigating different understandings of reality. *Journal of Thought* 21 (3). pp 28–49.

Marton, Ference 1988. Phenomenography – A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa Robert R. Sherman & Rodman B. Webb (toim.). *Qualitative Research in Education: Focus and Methods*. London: The Falmer Press. pp 141-161.

Marton, Ference 1992. Phenomenography and “the art of teaching all things to all men”. *Qualitative Studies in Education* 5 (3). pp 253–267.

Marton, Ference 1994. Phenomenography. Teoksessa T. Husén & T. Neville (toim.) *The international encyclopedia of education*. Vol. 8. London: Pergamon. pp 4424–4429.

Marton, Ference 1995. *Cognosco ergo sum. Reflections on reflections*. Nordisk Pedagogik 15 (3). pp 165–180.

Marton, Ference & Booth, Shirley 1997. *Learning and awareness*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Marton, Ference & Dall'alba, Gloria & Beaty, Elisabeth 1993. *Conceptions of learning*. International Journal of Education Research 19 (3). pp 277-300.

Marton, Ference & Pang, Ming Fai 1999. *Two faces of variation*. European Conference for Learning and Instruction 24.–28.8.1999. Göteborg, Ruotsi.

Mihajlov, Aleksandr I. & Černyj, Arkadij I. & Giljarevskij, Rudžero. S. 1980. *Wissenschaftliche Kommunikation und Informatik*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.

Mill, John. S. 2000. *Utilitarismi*. Tampere. Tammer-Paino

Misztal, Barbara. A. 1996. *Trust in Modern Societies: The Search for the Bases of Social Order*. Cambridge: Polity Press.

Niikko, Anneli 2003. *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 85. Joensuun yliopisto.

Ojanen, Eero 2008. *Sivistyksen filosofia*. Helsinki: Kirjapaja.

Pang, Ming F. 2003. *Two faces of variation: on continuity in the phenomenographic movement*. Scandinavian journal of educational research. Vol 47, no. 2, pp 145-156.

Poikela, Esa & Silvennoinen, Heikki 2010. *Vapaa sivistystyö: tarve, tehtävä ja hyöty*. Aikuiskasvatus 3/2010, pp 206-212.

Poikela, Esa & Grannö, Mats & Keurulainen, Heikki & Kuusipalo, Paula & Silvennoinen, Pentti & Jokinen, Jyrki & Knubb-Manninen, Gunnel & Silvennoinen, Heikki 2009. Vapaan sivistystyön opetushenkilöstön kelpoisuus, osaaminen ja työolot. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 42. Jyväskylä

Putnam, Robert. D. & Leonardi, Robert & Nanetti, Raffaella Y. 1993. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, Robert. D. 2000. Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Rinne, Risto & Kivirauma, Joel & Lehtinen, Erno. 2004. Johdatus kasvatustieteisiin. Helsinki: WSOY.

Ruuskanen, Petri 2001. Sosiaalinen pääoma, käsitteet, suuntauokset ja mekanismit. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Ruuskanen, Petri. (toim.) 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-Kustannus. pp 5-27.

Ryynänen, Katja 1994. Tietoa, taitoa, elämää varten. Tornion kansalaisopiston historiikki 1944-1994.

Salo, Petri 2006. Vapaan sivistystyön määrittelyä. Dosentuuria varten annettu opetusnäyteluento 03.05.2006 Tampereen yliopisto. Luettu 23.3.2013 <<http://www.vasa.abo.fi/users/psalo/Web/VSTmaar.pdf>>

Salo, Petri & Suoranta, Juha 2002. Sivistyksellinen aikuiskasvatus. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Schuller, Tom, Brassett-Grundy, Angela, Green, Andy, Hammond, Cathie & Preston, John 2002. Learning, Continuity and Change in Adult Life, Wider Benefits of Learning Research Report No.3. Centre for Research on the Wider Benefits of Learning. London: Institute of Education.

Schwenk, Bernhard 1996. Bildung. In: Dieter Lenzen (Hg.), Pädagogische Grundbegriffe. Band 1. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, pp 208-221.

Sihvonen, Juha 2006. Tulosten arviointi vapaassa sivistystyössä. Teoksessa Tuomisto, Jukka & Salo, Petri (toim.) Edistävä ja viihdyttävä aikuiskasvatus. Aulis Alasen aikuisopetuksen laatua etsimässä. Tampere: Tampere University Press. pp 185-200.

Sihvonen, Juha & Tuomisto, Jukka 2012. Vapaa sivistystyö. Teoksessa Kettunen, Pauli & Simola, Hannu (toim). Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. pp 272-292.

Siljander, Pauli 2002. Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Helsinki: Otava.

Snellman, Johan V. 1991. Sivistys ja yhtishenki. Teoksessa Aaltonen, Rainer & Tuomisto, Jukka (toim.) Valistus, sivistys, kasvatus. Kansanvalistuksesta aikuiskasvatukseen Vapaan sivistystyön XXXII vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura. pp 73-82

Svensson, Lennart. 1989. Fenomenografi och kontextuell analys. Teoksessa Säljö, Roger (toim.) Som vi uppfattar det. Lund: Studentlitteratur, pp 335-2.

Sztompka, Piotr 1999. Trust. A Sociological Theory. Cambridge: Cambridge University Press.

Säljö, Roger. 1994. Minding action. Conceiving of the World versus participating in cultural practices. *Nordisk pedagogic* 2, pp 71-80.

Säljö, Roger. 1997. Talk as data and practice – a critical look at phenomenographic inquiry and the appeal to experience. *Higher Education Research & Development* 16 (2). pp 173–190.

Trigwell, Keith. 2006. Phenomenography: an approach to research into geography education. *Journal on geography in higher education* 30 (2). pp 367-372.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomisto, Jukka 1991. Aikuiskasvatuksen peruskäsitteen historiallinen kehitys. Teoksessa Aaltonen, Rainer & Tuomisto, Jukka (toim.) *Valistus, sivistys, kasvatus, kansainvalistuksesta aikuiskasvatukseen*. Vapaan sivistystyön 32. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura & Kirjastopalvelu. pp 30-69.

Tuomisto, Jukka 1992. Aikuiskasvatuksen perusaineksia. Tampere: Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus, B 1992: 2.

Turunen, Kari E. 1982. Oppi, sivistys ja aikuiskasvatus. Teoksessa *Vuosikirjan toimituskunta* (toim.) *Vapaan sivistystyön tehtävä tehokkuuden maailmassa*. Vapaan sivistystyön XXVI vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. pp 39-47.

Uljens, Michael 1989. *Fenomenografi – forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur.

Uljens, Michael 1991. Phenomenography – A qualitative approach in educational research. Teoksessa Syrjälä, Leena. & Merenheimo, Juhani (toim.)

Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja. Oulun yliopisto. pp 80-107.

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö. Vapaan sivistystyön historia.
<<http://www.vsy.fi/index.php?k=14240>> Luettu 23.3.2013.

Vahtera, Jussi. 1993. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Ryhmätyö, 22:4.

Vahtera, Jussi & Uutela, Antti. 1994. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki
terveysresursseina. Duodecim 110:1054–1060.

Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

VSOP-ohjelman ja yhteistyöyliopistojen edustajat. Kansan sivistys liikkeessä –
tutkimusohjelma 2003-2008. Luettu 23.3.2013. <[http://www.vsop-ohjelma.fi/
Kansan_sivistys_liikkeessa.pdf#search=%22Valtio%20ja%20vapaa%20kansan
sivistysty%C3%B6%22](http://www.vsop-ohjelma.fi/Kansan_sivistys_liikkeessa.pdf#search=%22Valtio%20ja%20vapaa%20kansan%20sivistysty%C3%B6%22)>

Åberg, Leif 2000. Viestinnän johtaminen. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Åberg, Leif 2002. Esimiehen viestintäopas. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Åberg, Leif 2006. Johtamisviestintää! Esimiehen ja asiantuntijan viestintäkirja.
Helsinki: Inforviestintä Oy.

LIITTEET

Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma / verkkokyselyn tulokset

1. Välittömät hyödyt

	1 = Ei lainkaan	2 = Jonkin verran	3 = Melko paljon	4 = Paljon	Yhteensä	Keskiarvo
Saavutettu tekemisen/oppimisen iloa	0	3	14	31	48	3,58
Saavutettu käytännön hyöty	1	10	13	24	48	3,25
Yhteensä	1	13	27	55	96	3,42

2. Oppimisen ja osaamisen lisääntyminen

	1 = Ei lainkaan	2 = Jonkin verran	3 = Melko paljon	4 = Paljon	Yhteensä	Keskiarvo
Tiedot	0	7	24	17	48	3,21
Taidot	1	7	16	24	48	3,31
Luovuus	2	14	11	21	48	3,06
Yleissivistys	0	20	12	16	48	2,92
Kyky itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun	2	16	15	15	48	2,9
Yhteensä	5	64	78	93	240	3,08

3. Rinnakkaisvaikutukset

	1 = Ei lainkaan	2 = Jonkin verran	3 = Melko paljon	4 = Paljon	Yhteensä	Keskiarvo
Itsetunto kasvanut	2	18	9	19	48	2,94
Itseluottamus kasvanut	2	12	18	16	48	3
Sosiaaliset taidot parantuneet	3	21	9	15	48	2,75
Sosiaalinen verkosto laajentunut	1	15	16	16	48	2,98
Innostus jatkaa opiskelua/harrastamista kasvanut	0	7	17	24	48	3,35
Vastuuntunto kasvanut	7	16	9	16	48	2,71
Yhteiskunnallinen osallistuminen aktivoitunut	13	14	4	17	48	2,52
Uralla etenemismahdollisuudet parantuneet	19	10	3	16	48	2,33
Yhteensä	47	113	85	139	384	2,82

4. Seurannaisvaikutukset

	1 = Ei lainkaan	2 = Jonkin verran	3 = Melko paljon	4 = Paljon	Yhteensä	Keskiarvo
Henkinen hyvinvointi kohentunut	0	11	13	24	48	3,27
Fyysinen terveydentila parantunut	10	10	9	19	48	2,77
Arjessa jaksaminen parantunut	3	10	11	24	48	3,17
Yhteensä	13	31	33	67	144	3,07